

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Aan de Voorzitter van de
Eerste Kamer der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
Den Haag

**Ministerie van Buitenlandse
Zaken**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Onze Referentie

BZDOC-900381680-31

Bijlage(n)

1

Datum 15 mei 2024

Betreft Rapportage 2023 – Internationale Mensenrechtenprocedures

Geachte voorzitter,

Hierbij zend ik u, mede namens de minister van Justitie en Veiligheid en de minister voor Rechtsbescherming, de Rapportage 2023 - Internationale Mensenrechtenprocedures.

Deze bevat zoals gebruikelijk samenvattingen van uitspraken en beslissingen van internationale mensenrechtenorganen in zaken van het Koninkrijk, een overzicht van de stand van zaken betreffende de tenuitvoerlegging door het Koninkrijk van uitspraken, alsmede cijfermateriaal betrekking hebbend op zaken van het Koninkrijk bij de genoemde organen en overige relevante informatie.

De minister van Buitenlandse Zaken,

Hanke Bruins Slot

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rapportage 2023

Internationale Mensenrechtenprocedures

Rapportage 2023 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2023 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2023 | Internationale Menschenrechtenprocedures

MexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresAddisAbebaLissabonParisRabatDüsseldorfTokioLomburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonahanghaWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenosAiresLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenos AiresSaraievoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempopoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamasqusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempopoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenos AiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSan JoséKoeweitWenenKievParijsBuenos AiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasqusPraagKobeKoalaLoempopoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáHamburgLagosManaguaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenos AiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSaraievoKoalaLoempopoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLos AngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonahanghaWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenos AiresLos AngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNew YorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLos AngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenos AiresSaraievoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempopoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamasqusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempopoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenos AiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSan JoséKoeweitWenenKievParijsBuenos AiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasqusPraagKobeKoalaLoempopoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenos AiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSaraievoKoalaLoempopoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLos AngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresAddisAbebaLissabonParisRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonahanghaWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenos AiresLos AngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNew YorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLos AngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenos AiresSaraievoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempopoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamasqusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempopoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenos AiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSan JoséKoeweitWenenKievParijsBuenos AiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasqusPraagKobeKoalaLoempopoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenos AiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSaraievoKoalaLoempopoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLos AngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresAddisAbebaLissabonParisRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonahanghaWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenos AiresLos AngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNew YorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLos AngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenos AiresSaraievoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempopoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamasqusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempopoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenos AiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSan JoséKoeweitWenenKievParijsBuenos AiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasqusPraagKobeKoalaLoempopoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáB

Rapportage 2023

Internationale Mensenrechtenprocedures

Afdeling Internationaal Recht
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoud

Voorwoord.....	6
Procesvertegenwoordiging bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de VN-verdragscomités.....	9
Raad van Europa	17
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	18
Europees Comité voor Sociale Rechten	32
Comité van Ministers	32
Verenigde Naties	37
Mensenrechtencomité	38
Comité tegen Discriminatie van Vrouwen	43
Comité tegen Foltering	44
Overige ontwikkelingen	45
Raad van Europa.....	46
Verenigde Naties	50
Bijlagen: overzichten en statistieken	51
Bijlage I: Raad van Europa	52
Bijlage II: Verenigde Naties	61

Voorwoord

Al tien jaar rapporteren we over de internationale mensenrechtenprocedures in de huidige vorm. Ook in deze rapportage vindt u zoals gebruikelijk samenvattingen van alle uitspraken en beslissingen in internationale mensenrechtenprocedures waarbij het Koninkrijk der Nederlanden betrokken is geweest in het jaar 2023. Ook vindt u weer informatie die in het verlengde ligt van, of van direct belang is voor, deze procedures alsmede overzichten en statistieken. Vorig jaar zijn we gestart met een inleidend hoofdstuk, waarin uitleg wordt gegeven over de verschillende internationale mensenrechtenprocedures. Vanwege de positieve respons daarop hebben we dat dit jaar weer gedaan.

In het jaar 2023 speelde de oorlog van Rusland in Oekraïne onverminderd een belangrijke rol. Nederland intervenieerde - mede namens 25 andere lidstaten van de Raad van Europa - in de zaak van Oekraïne tegen Rusland bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), die betrekking heeft op de oorlog in Oekraïne sinds 2022. Deze zaak is inmiddels gevoegd met andere zaken van Oekraïne tegen Rusland en de zaak van Nederland tegen Rusland die betrekking heeft op het neerhalen van vlucht MH17. Die zaak wordt, nadat het EHRM de klacht ontvankelijk heeft verklaard, nu inhoudelijk behandeld. Na nog een schriftelijke ronde in 2023 staat de hoorzitting hierover gepland op 12 juni 2024.

171

Verder stond in 2023 een belangwekkende zitting op de rol bij het EHRM in de zaak *Duarte Agostinho e.a. t. Nederland en 32 anderen* (39371/20). Zes Portugese kinderen en jongvolwassenen stellen dat de aangesproken staten te weinig doen tegen klimaatverandering, in strijd met artikel 2 (recht op leven), artikel 3 (onmenselijke behandeling), artikel 8 (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 14 (discriminatieverbod) van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). In 2023 heeft de regering zowel schriftelijk als mondeling verweer gevoerd in de procedure bij de Grote Kamer van het EHRM en op 9 april 2024 heeft het EHRM de klacht niet-ontvankelijk verklaard.

Waar in 2022 het EHRM geen schending van het EVRM heeft geconstateerd ten aanzien van Nederland, en de VN-verdragscomités één keer concludeerden dat er sprake was van een mensenrechtenschending, laat 2023 een ander beeld zien: vijf keer is het EHRM tot de conclusie gekomen dat Nederland het EVRM heeft geschonden. Daarentegen zijn er in 2023 geen schendingen geconstateerd door de VN-verdragscomités.

De tendens dat de internationale mensenrechtenprocedures steeds diverser worden, blijkt ook uit de grote verscheidenheid van de in 2023 door het EHRM geconstateerde mensenrechtenschendingen in zaken tegen Nederland. De zaken gaan over

schending van artikel 3 (onmenselijke behandeling), artikel 6 (horen van getuigen, twee keer), artikel 8 (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 11 van het EVRM (demonstratierecht).

Bij de totstandkoming van deze rapportage zijn, zoals ieder jaar, weer velen betrokken geweest. Naast medewerkers en stagiairs van de Afdeling Internationaal Recht van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de jaarlijks bij deze afdeling gedetacheerde collega van de Raad van State, zijn dat de collega's van de ministeries die bij de inhoudelijke behandeling van de zaken het voortouw hebben genomen dan wel nauw betrokken zijn geweest, te weten collega's van de Immigratie en Naturalisatiedienst, het Openbaar Ministerie, collega's van de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten alsmede van de ministeries van Justitie en Veiligheid, Economische Zaken en Klimaat, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Voor commentaar, suggesties of verzoeken om informatie kunt u te allen tijde contact opnemen: djz-mensenrechten@minbuza.nl, tel. (+31) (0)70 348 6724.

Procesvertegenwoordiging bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de VN-verdragscomités

De procesvoering namens de regering van het Koninkrijk der Nederlanden (de regering) bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR) en verschillende verdragscomités van de Verenigde Naties, waaronder het Mensenrechtencomité (dat toezicht houdt op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR)), het Comité tegen foltering (dat toezicht houdt op naleving van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontterende behandeling of bestraffing (CAT)), het Comité tegen rassendiscriminatie (dat toezicht houdt op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD)) en het Comité voor de uitbanning van Discriminatie van Vrouwen (dat toezicht houdt op naleving van het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW)) wordt uitgevoerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken, in samenspraak met de betrokken departementen.

Zaakbehandeling

Momenteel zijn twee juristen bij de afdeling Internationaal recht van de Directie Juridische Zaken (DJZ/IR) bij het ministerie van Buitenlandse Zaken gemachtigd om in Straatsburg en Genève op te treden namens de regering. Deze gemachtigden, ook wel ‘agenten’ genoemd, maken deel uit van het Mensenrechtencluster. De agenten zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van de procesvoering. De agenten worden ondersteund door verschillende juristen en een administratief medewerker vanuit het Mensenrechtencluster. Het cluster is belast met de registratie van de zaken, de stroom van processtukken van en naar het EHRM en de comités van de VN, en de distributie naar de betrokken departementen. Het Mensenrechtencluster coördineert de voorbereiding en de formulering van het standpunt van de regering voor het EHRM en de comités in de verschillende lopende zaken. Deze zaken kunnen alle mogelijke onderwerpen beslaan zolang er een beroep wordt gedaan op de mensenrechten uit de desbetreffende verdragen waarop het EHRM en de comités toezicht houden. Naast procesvoering houdt het Mensenrechtencluster zich ook bezig met advisering op het gebied van internationale mensenrechtenverdragen en internationaal gewoonterecht.

Procedures voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Individueen

De procedure op grond waarvan individuen een klacht kunnen indienen bij het EHRM staat beschreven in artikel 34 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Op grond van dit artikel kan een individu, een niet-gouvernementele organisatie of een groep individuen die beweert slachtoffer te zijn van een schending van één of meerdere rechten van het EVRM of de daarbij behorende Protocollen een verzoekschrift indienen bij het EHRM.

Interstatelijke zaken

Lidstaten kunnen iedere (vermeende) schending van EVRM-recht(en) door een andere lidstaat in een interstatelijke procedure aanhangig maken bij het EHRM. Deze procedure is vastgelegd in artikel 33 EVRM. Het is hiervoor niet noodzakelijk dat de individuele slachtoffers van die vermeende mensenrechtenschendingen de nationaliteit hebben van het verzoekende land. Deze procedure werd aanvankelijk zelden gebruikt. De laatste jaren is er een duidelijke toename in het aantal statenklachten en op dit moment zijn er 15 interstatelijke zaken aanhangig bij het EHRM. Nederland heeft drie keer een interstatelijke zaak aanhangig gemaakt. De eerste zaak was in 1967 tegen Griekenland waar toen het Kolonelsregime aan de macht was. De tweede zaak was in 1982 tegen Turkije in verband met de toenmalige staatsgreep. De meest recente interstatelijke procedure van de regering is tegen Rusland en betreft het neerhalen van vlucht MH17.

Interventies

Op basis van artikel 36 EVRM is het mogelijk voor een lidstaat of anderen om schriftelijke opmerkingen in te dienen of deel te nemen aan een hoorzitting in zaken waar het geen partij bij is. Het doel van een interventie is om extra inbreng te leveren aan het EHRM die kan bijdragen aan de besluitvorming. Een interveniërende partij wordt daarom ook wel *amicus curiae* (vriend van het Hof) genoemd. Zoals gezegd, is een interveniërende derde geen partij bij de zaak en is dus niet rechtstreeks gebonden aan de uiteindelijke uitspraak. Indien de interveniërende partij een lidstaat is, kan de uitspraak wel elementen bevatten die ook relevant zijn voor de betreffende lidstaat, aangezien deze ook invloed kan hebben op zijn nationale rechtsorde. Indien een Nederlander een klacht indient bij het EHRM tegen een andere lidstaat dan Nederland, heeft de regering het recht om te interveniëren. In overige gevallen kan de regering bij het EHRM een verzoek om als interveniënt te worden toegelaten indienen. Het is dan aan het EHRM om te beslissen of de interventie wordt toegestaan. De regering maakt regelmatig gebruik van de laatstgenoemde mogelijkheid om te interveniëren om hiermee een bepaalde interpretatie van het EVRM voor te stellen of de rechtsontwikkeling te bevorderen.

Adviezen

Naast uitspraken en beslissingen kan het EHRM adviezen geven over de interpretatie en implementatie van het EVRM. Deze adviezen, op basis van het zestiende protocol bij het EVRM, worden gegeven op verzoek van de hoogste gerechtshoven van lidstaten en enkel indien het relevant is voor een lopende nationale zaak. Hoewel de adviezen van het EHRM niet bindend zijn, zijn deze wel gezaghebbend in de interpretatie van het EVRM. Bij adviesverzoeken van rechters uit het Koninkrijk heeft de regering het recht om schriftelijke opmerkingen in te dienen. Bij adviesverzoeken van rechters uit andere landen kan de regering toestemming vragen aan het EHRM

om een schriftelijke bijdrage in te dienen. Nederland is sinds 2019 partij bij dit Protocol. Er is nog geen adviesverzoek door één van de Nederlandse hoogste rechters bij het EHRM ingediend en de regering heeft nog niet om een interventie in adviesprocedures uit andere staten verzocht.

Comité van Ministers

De kracht van het EVRM is niet alleen gelegen in het verdrag zelf en de zich voortdurende ontwikkelende rechtspraak van het EHRM, maar nadrukkelijk ook in het toezicht op de naleving van deze uitspraken. Dit toezicht is in handen van de lidstaten van de Raad van Europa, die hierin ondersteund worden door een toegewijde afdeling van het Secretariaat, het “Department for the Execution of Judgments” (*Execution Department*). Samen zien zij erop toe dat de lidstaten uitspraken uitvoeren, niet alleen door het nemen van individuele maatregelen zoals het betalen van door het EHRM toegekende schadevergoedingen of het verlenen van een verblijfsvergunning, maar ook door het nemen van algemene maatregelen die ervoor moeten zorgen dat vergelijkbare schendingen zich in de toekomst niet opnieuw zullen voordoen. Afhankelijk van de geconstateerde schending, kunnen algemene maatregelen bijvoorbeeld nopen tot het aanpassen van beleid, wetgeving of jurisprudentie, het verbeteren van detentie-omstandigheden, het trainen van rechters of ambtenaren of een hele reeks van andere maatregelen. Nadat het Comité van Ministers (in de samenstelling van het CMDH) heeft vastgesteld welke individuele en/of algemene maatregelen vereist zijn, dient de betreffende lidstaat door middel van “Action Plans” regelmatig te rapporteren over de voortgang van deze maatregelen. Naast de inbreng van het *Execution Department*, kunnen ook niet-gouvernementele organisaties, internationale organisaties, nationale mensenrechten instituties zoals in Nederland het College voor de Rechten van de Mensen, en anderen hun visie geven op de voortgang en effectiviteit van de implementatie van de uitspraken. Indien een zaak bijzonder ernstig is of indien onvoldoende voortgang wordt geconstateerd in de naleving van de uitspraak, dan kan het Comité van Ministers besluiten om deze zaak onder verscherpt toezicht te plaatsen.

In gevallen waarin ingrijpende maatregelen of vergaande hervormingen vereist zijn, kan dit proces meerdere jaren in beslag nemen. Dit geldt ook voor lidstaten die toegewijd zijn aan het beschermen van mensenrechten en over voldoende financiële middelen beschikken.

Procedures bij het Europees Comité voor Sociale Rechten

Collectieve verzoeken

Het aanvullend protocol bij het Europees Sociaal Handvest (ESH) maakt het mogelijk voor sociale partners en non-gouvernementele organisaties om een collectief verzoekschrift in te dienen over (vermeende) schendingen van het ESH door een lidstaat. Als een verzoekschrift wordt ingediend, zal dit worden onderzocht door het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR). Dit Comité neemt vervolgens een besluit over de ontvankelijkheid van de klacht en gaat na of sprake is van een schending van het ESH. Op basis van dit besluit van het ECSR kan het Comité van Ministers een resolutie aannemen waarin aanbevelingen aan de lidstaat worden gedaan over de schending.

Het Agentennetwerk voor het EHRM en het ECSR

Het Mensenrechtencluster participeert actief in het netwerk van agenten van de lidstaten bij het EHRM. Er wordt binnen het netwerk informatie uitgewisseld over lopende zaken en overige kwesties die relevant zijn voor de procedures voor het EHRM. Daarnaast biedt het netwerk de mogelijkheid om andere landen te attenderen op relevante nieuwe zaken, met het oog op de mogelijkheid te interveniëren, en de gelegenheid om het optreden van de verschillende lidstaten in zaken te coördineren.

| 13 |

Er wordt naar gestreefd dat de agenten éénmaal per jaar onder elkaar bijeen komen, meestal op uitnodiging van de agent van de lidstaat die in het najaar voorzitter is van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Daarnaast organiseert het EHRM in beginsel twee keer per jaar een agentenbijeenkomst in Straatsburg. Tijdens deze agentenbijeenkomsten wordt gesproken over verschillende ontwikkelingen en vragen rondom het procederen bij het EHRM. Het ECSR organiseert eveneens één keer per jaar een bijeenkomst tussen het ECSR en de agenten van de landen die het collectief klachtrecht onder het ESH hebben erkend.

Procedures voor de VN-verdragscomités

Nederland is partij bij acht mensenrechtenverdragen, te weten het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR), het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD), het Internationaal Verdrag voor de uitbanning van alle vormen van vrouwendiscriminatie (CEDAW), het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende vormen van bestraffing (CAT), het Internationaal Verdrag voor de rechten van het kind (IVRK), het Internationaal Verdrag voor de

rechten van mensen met een handicap (VN-verdrag handicap) en het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (ICPPED). Al deze verdragen bevatten, (al dan niet) via een optioneel protocol, een mogelijkheid op grond waarvan individuen kunnen klagen over mensenrechtenschendingen (ook wel: individueel klachtrecht). Individen kunnen klagen over vermeende schendingen door het Koninkrijk bij vijf comités: het Mensenrechtencomité (met betrekking tot schendingen van het IVBPR), het Comité tegen foltering (CAT), het Comité tegen rassendiscriminatie (CERD), het Comité tegen gedwongen verdwijningen (CED) en het Comité tegen discriminatie van vrouwen (CEDAW). De comités bestaan uit onafhankelijke experts die gekozen worden door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hoewel alle comités verschillen vanwege de thematische inhoud van het desbetreffende verdrag, verlopen de procedures ten aanzien van individuele klachten doorgaans hetzelfde.

Individen

Bij de hierboven genoemde vijf comités (het Mensenrechtencomité, het CAT, het CERD, CED en het CEDAW) is het mogelijk om een individuele klacht in te dienen tegen het Koninkrijk. Een individu kan een klacht indienen bij het comité vanwege een (vermeende) schending van het bijbehorende verdrag. Op deze manier kan het comité bescherming bieden op een individueel niveau. Het betrokken comité geeft in een zienswijze aan of er sprake is van schending(en) van de relevante verdragsartikelen. De zienswijzen van de comités zijn formeel niet-bindend, maar zijn wel gezaghebbend. Dat betekent dat er alleen gemotiveerd van kan worden afgeweken.

Interstatelijke zaken

Bij een aantal comités kunnen interstatelijke zaken ingediend worden. Dit houdt in dat een verdragspartij een andere verdragspartij kan aanklagen voor vermeende schendingen van mensenrechten in het desbetreffende VN-verdrag. Over het algemeen vereist dit een expliciete erkenning van deze procedure door beide verdragspartijen. Deze procedure wordt zelden gebruikt.

Follow-up

Wanneer een comité een schending constateert, heeft de regering 180 dagen om een actieplan op te stellen en in te dienen. In dit actieplan noemt de regering welke maatregelen genomen worden om de schending te beëindigen en nieuwe schendingen te voorkomen. Op basis van dit plan neemt het comité een “follow-up” rapport aan waarin wordt aangegeven in hoeverre de regering de zienswijze van het comité heeft geïmplementeerd. Bij elke sessie van het comité kan een nieuw follow-up rapport worden aangenomen, totdat de regering de zienswijze naar tevredenheid van het comité heeft geïmplementeerd.

Verloop individuele zaken

De behandeling van individuele zaken in de verschillende procedures verloopt in grote lijnen hetzelfde. Nadat een nieuwe zaak wordt gecommuniceerd aan het Koninkrijk wordt deze in behandeling genomen door het Mensenrechtencluster van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit cluster betreft, afhankelijk van de inhoud van de zaak, het ministerie dat beleidsverantwoordelijkheid draagt voor de (vermeende) mensenrechtenschending.

Bij de behandeling van zaken wordt gekeken naar de ontvankelijkheid en inhoud van de zaak. Bij de ontvankelijkheid is het de vraag of de zaak kan worden toegelaten aan de hand van verschillende criteria, waaronder of de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, de zaak binnen de reikwijdte van het verdrag of het relevante verdragsartikel valt, de klacht voldoende onderbouwd is, de zaak al onderzocht wordt door een andere internationale instantie, de klacht misbruik vormt van de procedure en of verzoeker schade heeft geleden als gevolg van de vermeende schending. Ten aanzien van de inhoud moet er sprake zijn van een maatregel die binnen de reikwijdte van een verdragsartikel valt. Bij sommige verdragsartikelen is het vervolgens de vraag of een beperking van een verdragsvrijheid kan worden gerechtvaardigd. Na ontvangst van het verzoekschrift kan de regering een verweerschrift indienen. Hierop kan de verzoeker/klager reageren en daarna is er voor de regering nog een keer de gelegenheid om een aanvullend verweerschrift in te dienen. Soms wordt hierna nog een nadere schriftelijke reactie ingediend, bijvoorbeeld in geval van nieuwe ontwikkelingen of om in te gaan op specifieke aanvullende vragen van het comité of het EHRM.

| 15 |

Op basis van al deze stukken geeft het comité een schriftelijke zienswijze en het EHRM een uitspraak of beslissing. Indien om een schadevergoeding is gevraagd, staat in de zienswijze of uitspraak/beslissing of schadevergoeding moet worden verleend. Er bestaat de mogelijkheid voor een hoorzitting in Genève of Straatsburg. In procedures tegen het Koninkrijk voor de comités is hiervan nog nooit gebruik gemaakt. Soms wordt een hoorzitting in Straatsburg georganiseerd door het EHRM, onder meer in zaken die door de Grote Kamer van het EHRM worden behandeld.

Belangrijk verschil in de procedure is dat bij de comités de mogelijkheid wordt geboden om (eerst) enkel verweer te voeren op de ontvankelijkheid.

Bij het EHRM moet een klacht worden ingediend binnen vier maanden nadat de hoogste nationale rechter uitspraak heeft gedaan in de zaak. Vervolgens worden alle verzoekschriften die binnenkomen bij het EHRM door de *filtering section* beoordeeld op kennelijke niet ontvankelijkheid. Nadat het verzoekschrift is gecommuniceerd aan

Nederland, gaat de zogenaamde non-contentieuze fase in, waarin partijen tot een minnelijke schikking kunnen komen. De termijnen voor het indienen van verweerschriften beginnen pas nadat de non-contentieuze fase is afgesloten. Dat is gewoonlijk na twaalf weken.

Kennisoverdracht

Het Mensenrechtencluster maakt deel uit van de afdeling Internationaal Recht (DJZ/IR). Naast het Mensenrechtencluster bestaat DJZ/IR uit de clusters Vrede & Veiligheid, Internationale Rechtsorde, Internationale Omgeving en het Centrum voor Internationaal Recht (CIR). De afdeling is een kennisafdeling die ten dienste staat van het Nederlandse overheidsbeleid. Medewerkers van de afdeling verzorgen regelmatig lezingen en cursussen bij andere departementen en uitvoerende diensten. Leden van het Mensenrechtencluster verzorgen ook regelmatig cursussen over de praktijk bij het EHRM en de VN-Verdragscomités en lezingen over ontwikkelingen in het internationaal recht, bijvoorbeeld aan universiteiten, de Academie voor Wetgeving/Academie voor Overheidsjuristen en rechtbanken.

| 16 |

Er bestaan verschillende mogelijkheden om tijdelijk ervaring op te doen bij het Mensenrechtencluster. Zo wordt er jaarlijks een jurist vanuit de Raad van State gedetacheerd bij het Mensenrechtencluster. Daarnaast kunnen studenten een stage lopen bij DJZ/IR om zo onder andere kennis te maken met de procesvoering bij het EHRM en de VN-verdragscomités. In 2023 hebben zeven studentenstagiairs op de afdeling meegewerkt.

Raad van Europa

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Uitspraken

S.S. (61125/19, 10 januari 2023)

Verzoeker klaagt dat hij in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) niet in de gelegenheid is gesteld belastende getuigen te (doen) ondervragen, terwijl de verklaringen van deze getuigen het beslissende bewijs vormden in zijn veroordeling.

De rechtbank had verzoeker veroordeeld voor oplichting en het wederrechtelijk binnendringen van een woning bij een ander in gebruik. Deze veroordeling was onder meer gebaseerd op de getuigenverklaringen van de slachtoffers. In hoger beroep verzocht verzoeker om deze getuigen ter terechtzitting te (doen) ondervragen. Hij herhaalde dit verzoek ter terechtzitting. Het gerechtshof wees het eerste verzoek af omdat het te laat was ingediend. Het gerechtshof wees het tweede verzoek af met toepassing van het noodzaakcriterium; volgens het gerechtshof was er geen reden om te twifelen aan de juistheid van de verklaringen. Bovendien waren de verklaringen van de getuigen niet het enige of het beslissende bewijs, nu er ook steunbewijs was. Het gerechtshof liet verzoekers veroordeling in stand. De Hoge Raad verwierp vervolgens het tegen dit vonnis ingestelde cassatieberoep.

Het EHRM beoordeelt de klacht aan de hand van het toetsingskader dat volgt uit zijn vaste rechtspraak. Op basis van dit kader wegen de volgende factoren mee bij de beoordeling of sprake is van een schending van het recht op een eerlijk proces: i) of er een goede reden is voor het ontbreken van een gelegenheid om de belastende getuige(n) ter terechtzitting te ondervragen, ii) of de veroordeling uitsluitend of in beslissende mate gebaseerd is op de verklaring(en) van de belastende getuige(n) en iii) of er voldoende factoren aanwezig zijn om te compenseren voor de nadelen die de verdediging heeft ondervonden door het ontbreken van de ondervragingsgelegenheid ter terechtzitting. Allereerst stelt het EHRM dat het gerechtshof geen gegronde feitelijke of juridische redenen heeft gegeven voor het niet bieden van een gelegenheid om de getuigen ter terechtzitting te ondervragen. Daarnaast kende het gerechtshof aan de verklaringen van de getuigen dusdanig gewicht toe dat het waarschijnlijk is dat de veroordeling van verzoeker daar in beslissende mate op gebaseerd was. Ten slotte stelt het EHRM vast dat er onvoldoende compenserende factoren aanwezig waren. Zo is niet gebleken dat het gerechtshof zich bewust was dat aan de verklaringen van deze getuigen, vanwege het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid, minder gewicht kon worden toegekend. Uit de processtukken blijkt verder niet waarom het gerechtshof van oordeel was dat er geen reden was om te twifelen aan de juistheid van de verklaringen van de getuigen. Weliswaar is verzoeker in de gelegenheid gesteld ter terechtzitting zijn eigen weergave van de feiten te geven, maar dit alleen volstaat

niet als compenserende factor. Het EHRM concludeert dat het ontbreken van een mogelijkheid om de belastende getuigen ter terechtzitting te ondervragen, of om ze te laten ondervragen in enig stadium van de procedure, het proces als geheel oneerlijk maakt. Het EHRM stelt een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM vast.

C.M.C. (34507/16, 10 januari 2023)

Verzoeker klaagt dat hij in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) niet in de gelegenheid is gesteld drie belastende getuigen te (doen) ondervragen, terwijl de verklaringen van deze getuigen het beslissende bewijs vormden in zijn veroordeling.

De rechtbank had verzoeker, samen met anderen, voor (poging tot) oplichting veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf. De veroordeling was mede gebaseerd op getuigenverklaringen van drie slachtoffers van verzoeker en de mededaders. In hoger beroep wees het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden het verzoek van verzoeker om deze getuigen ter terechtzitting te (doen) ondervragen af. Het gerechtshof stelde vast dat verzoeker zijn verzoek ten aanzien van één getuige niet had onderbouwd en dat verzoeker twee andere getuigen wilde ondervragen over een juridische vraag die alleen het gerechtshof zelf kon beantwoorden. Omdat verzoeker zich op zijn zwijgrecht had beroepen viel volgens het gerechtshof bovendien niet in te zien wat de drie getuigen konden verklaren dat redelijkerwijs van belang zou kunnen zijn voor de door het gerechtshof te nemen beslissing. Het gerechtshof veroordeelde verzoeker, op basis van diverse bewijsmiddelen waaronder de getuigenverklaringen van de drie slachtoffers, tot vijftien maanden gevangenisstraf. De Hoge Raad verwierp het tegen dit vonnis ingestelde cassatieberoep.

Het EHRM beoordeelt de klacht over het ondervragingsrecht aan de hand van het toetsingskader dat voortvloeit uit zijn vaste rechtspraak. Op basis van dit kader wegen de volgende factoren mee bij de beoordeling of sprake is van een schending van het recht op een eerlijk proces: i) of er een goede reden is voor het ontbreken van een gelegenheid om de belastende getuige(n) ter terechtzitting te ondervragen, ii) of de veroordeling uitsluitend of in beslissende mate gebaseerd is op de verklaring(en) van de belastende getuige(n) en iii) of er voldoende factoren aanwezig zijn om te compenseren voor de nadelen die de verdediging ondervond als gevolg van het ontbreken van de ondervragingsgelegenheid ter terechtzitting. Allereerst overweegt het EHRM dat het gerechtshof geen gegronde feitelijke of juridische redenen heeft gegeven voor het niet bieden van een gelegenheid om de getuigen ter terechtzitting te ondervragen. Daarnaast kende het gerechtshof aan de verklaringen van de drie getuigen dusdanig gewicht toe, dat het waarschijnlijk is dat de veroordeling van verzoeker daar in beslissende mate op gebaseerd was. Ten slotte stelt het EHRM vast dat er onvoldoende compenserende factoren aanwezig waren. Zo is niet gebleken dat het gerechtshof zich bewust was dat aan de verklaringen van deze getuigen, vanwege het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid, minder gewicht kon worden toegekend.

Weliswaar was verzoeker in de gelegenheid gesteld ter terechtzitting zijn eigen weergave van de feiten te geven, maar dit alleen volstaat niet als compenserende factor. Gelet hierop concludeert het EHRM dat het ontbreken van een mogelijkheid om de belastende getuigen ter terechtzitting ondervragen, of om ze te laten ondervragen in enig stadium van de procedure, het proces als geheel oneerlijk maakt. Het EHRM stelt een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM vast.

F.L. (57766/19, 11 april 2023)

Verzoeker, een Marokkaanse staatsburger, klaagt dat het intrekken van zijn verblijfsvergunning en het aan hem opleggen van een inreisverbod in strijd zijn met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) omdat hij hierdoor van zijn kinderen wordt gescheiden.

Verzoeker woont sinds jonge leeftijd ongeveer 40 jaar in Nederland. Hij heeft twee kinderen met de Nederlandse nationaliteit. Tussen 2000 en 2017 is verzoeker herhaaldelijk veroordeeld vanwege verschillende druggerelateerde misdrijven. In 2017 heeft de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid de verblijfsvergunning van verzoeker ingetrokken en hem een inreisverbod opgelegd vanwege zijn veroordelingen. Het bezwaar van verzoeker hiertegen is ongegrond verklaard. De rechtbank heeft het daartegen door verzoeker ingestelde beroep ongegrond verklaard. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft het hoger beroep van verzoeker ongegrond verklaard.

Verzoeker heeft één van zijn minderjarige kinderen erkend, geen ouderlijk gezag over de kinderen, een groot deel van het leven van de kinderen in detentie gezeten en geen informatie ingebracht waaruit blijkt dat hij, tot het moment van het besluit van de regering, betrokken is geweest bij hun opvoeding. Desondanks neemt het EHRM, in navolging van de nationale autoriteiten, familielevens aan tussen verzoeker en zijn kinderen, waarbij het ook opmerkt dat zijn kinderen zijn geboren uit een oprechte relatie en verzoeker contact heeft met zijn kinderen. Het EHRM overweegt onder verwijzing naar zijn eerdere rechtspraak dat de vraag of de inbreuk op zijn familielevens een schending van artikel 8 EVRM oplevert, afhangt van de wettelijke basis van de bestreden maatregel, of de maatregel een legitiem doel nastreeft en of de maatregel noodzakelijk is in een democratische samenleving. In de beoordeling van de proportionaliteit van de maatregel neemt het EHRM o.a. de volgende factoren in overweging: de aard en het gewicht van de gepleegde misdrijven en het gevaar op herhaling daarvan, de beperkte band die verzoeker met zijn kinderen heeft en zijn banden met Marokko. Daarnaast merkt het EHRM op dat zwaarwegende redenen zijn vereist om de bestreden maatregel te rechtvaardigen, omdat verzoeker een gevestigde migrant is en sinds jonge leeftijd rechtmatig in Nederland verblijft. Alles afwegende komt het EHRM tot de conclusie dat de regering het recht van verzoeker op een familieleven juist heeft afgewogen tegen het belang om de openbare orde te beschermen.

Het EHRM concludeert dat geen sprake is van een schending van artikel 8 EVRM.

J.J. B.V. (2800/16, 16 mei 2023)

De verzoekende onderneming klaagt dat het verstrekken van strafvorderlijke gegevens door het Openbaar Ministerie aan de destijds Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) in strijd is met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). De gegevens kwamen voort uit het aftappen van vertrouwelijke telefoongesprekken in een strafrechtelijk onderzoek naar ambtelijke corruptie waarin de verzoekende onderneming als verdachte was aangemerkt. Volgens de verzoekende onderneming mochten de telefoongesprekken niet als bewijs worden toegelaten omdat zij niet kwalificeerden als strafvorderlijke gegevens die op grond van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens kunnen worden verstrekt aan derden. De verzoekende onderneming stelt dat het niet voorzienbaar was dat de gegevens zouden worden gedeeld met de NMa omdat ze irrelevant waren voor het strafrechtelijk onderzoek. De Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens bevatte volgens de verzoekende onderneming verder onvoldoende waarborgen tegen willekeurige inmenging. Daarnaast klaagt de verzoekende onderneming dat zij in strijd met artikel 13 EVRM (recht op een effectief rechtsmiddel) geen toegang had tot een daadwerkelijk rechtsmiddel om haar klacht over artikel 8 EVRM aan de orde te brengen. Volgens de verzoekende onderneming ontbrak er voorafgaande rechterlijke controle op het verstrekken van de gegevens aan NMa.

Op 16 mei 2023 heeft de Derde Kamer van het EHRM uitspraak gedaan in de zaak en geconcludeerd dat geen sprake is van een schending van artikelen 8 en 13 EVRM. Bij beslissing van 25 september 2023 is de zaak naar de Grote Kamer verwezen. De behandeling van de zaak wordt voortgezet door de Grote Kamer.

| 21 |

S.W.O.C. B.V. (2799/16, 16 mei 2023), B.H. B.V. (3124/16, 16 mei 2023) en P.I. B.V. (3205/16, 16 mei 2023)

De verzoekende ondernemingen klagen dat het verstrekken van strafvorderlijke gegevens door het Openbaar Ministerie aan de destijds Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) in strijd is met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). De gegevens kwamen voort uit het aftappen van vertrouwelijke telefoongesprekken in een strafrechtelijk onderzoek naar overtredingen van de Wet milieubeheer. Volgens de verzoekende ondernemingen mochten de telefoongesprekken niet als bewijs worden toegelaten omdat zij niet kwalificeerden als strafvorderlijke gegevens die op grond van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens kunnen worden verstrekt aan derden. De verzoekende ondernemingen stellen dat het niet voorzienbaar was dat de gegevens zouden worden gedeeld met de NMa omdat ze niet van belang waren voor het strafrechtelijk onderzoek. De Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens bevatte volgens de verzoekende ondernemingen verder onvoldoende waarborgen tegen willekeurige inmenging. Daarnaast klagen de verzoekende ondernemingen dat zij geen toegang hadden tot een daadwerkelijk rechtsmiddel om hun klacht over artikel 8 EVRM aan de orde te brengen (artikel 13 EVRM, recht op een effectief rechtsmiddel). Volgens de verzoekende ondernemingen ontbrak er voorafgaande

rechterlijke controle op het verstrekken van de gegevens aan NMA.

Op 16 mei 2023 heeft de Derde Kamer van het EHRM uitspraak gedaan in de zaak en geconcludeerd dat geen sprake is van een schending van artikelen 8 en 13 EVRM. Bij beslissing van 25 september 2023 zijn de zaken naar de Grote Kamer verwezen.

De behandeling van de zaak wordt voortgezet door de Grote Kamer.

K.A. (8757/20, 30 mei 2023)

Verzoeker klaagt dat het intrekken van zijn verblijfsvergunning en het opleggen van een inreisverbod een ongerechtvaardigde inbreuk vormen op zijn recht op respect voor het privéleven (artikel 8 EVRM).

Verzoeker komt uit Marokko en verblijft sinds 1982 in Nederland. In 1996 is hij voor een zedendelict veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en tbs. Vanwege zijn psychische stoornis werd hij verminderd toerekeningsvatbaar verklaard. De tbs-maatregel is, na steeds te zijn verlengd, in 2016 vanwege positieve gedragsverandering voorwaardelijk beëindigd. Verzoekers behandeling werd voortgezet in een begeleid wonen-faciliteit om de kans op recidive te verminderen. In 2017 maakte de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid zijn voornemen bekend om de verblijfsvergunning van verzoeker in te trekken op openbare orde gronden, onder meer vanwege voornoemd zedendelict. Daarna verslechterde de psychische gesteldheid van verzoeker. Hij overtrad de voorwaarden van de voorwaardelijke beëindiging van de tbs-maatregel waarop die maatregel werd hervat. In 2018 heeft de strafrechter de tbs-maatregel verlengd vanwege het risico op recidive, welk risico naar het oordeel van de rechter voortkwam uit onzekerheid over zijn verblijfsrecht in Nederland. In 2018 heeft de staatssecretaris de verblijfsvergunning van verzoeker ingetrokken en hem een inreisverbod opgelegd voor de duur van tien jaar.

Verzoeker stelt dat uit zijn behandelgeschiedenis blijkt dat hij geen bedreiging vormt voor de openbare orde en sinds zijn veroordeling in 1996 geen strafbare feiten heeft gepleegd. Verder voert hij aan dat het intrekken van zijn verblijfsvergunning niet voorzienbaar was, omdat de autoriteiten afstand hadden gedaan van hun recht om dat te doen door meer dan twintig jaar te wachten. Verder hebben volgens verzoeker verschillende autoriteiten beslissingen genomen die tegenstrijdige doelen dienen, waardoor zijn medische behandeling is gestagneerd. Ook voert hij aan dat er onoverkomelijke obstakels zijn om zich in Marokko te vestigen als gevolg van zijn psychische stoornis en het ontbreken van vooruitzichten op de nodige externe begeleiding in dat land.

Het EHRM oordeelt dat de staatssecretaris in de intrekkingsprocedure de relevante belangen niet naar behoren in aanmerking heeft genomen en afgewogen. Hoewel de gepleegde strafbare feiten zeer ernstige redenen zijn die de intrekking na een lange periode van rechtmatig verblijf rechtvaardigen, zijn de verminderde toerekeningsvatbaarheid van de verzoeker en het goede gedrag dat hij tijdens de tbs-behandeling liet zien daar ten onrechte niet of onvoldoende bij betrokken. Daarbij merkt het EHRM op dat verzoeker weliswaar na twintig jaar tbs weer een

flinke terugval had, maar dat dat lijkt te zijn veroorzaakt door het voornemen tot intrekking van zijn verblijfsvergunning. Verzoekers stelling dat de staatssecretaris vanwege het lange tijdverloop sinds het plegen van het strafbare feit niet meer tot intrekking over had mogen gaan, wijst het EHRM van de hand. Ten slotte stelt het EHRM vast dat verzoeker in een *status quo* situatie was beland, die gevolgen had voor zijn medische behandeling, zijn re-integratie en de mogelijkheden tot beëindiging van de tbs-maatregel. Het EHRM oordeelt dat de Nederlandse autoriteiten de plicht hadden om de verschillende relevante procedures (van tbs, intrekking van de verblijfsvergunning en repatriëring) te coördineren en tijdig en grondig te bezien of uitzetting naar Marokko praktisch haalbaar was. Daarbij moest ook de beschikbaarheid en toegankelijkheid van medische behandeling in Marokko worden betrokken. Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikel 8 EVRM.

[A.M.A. \(23048/19, 24 oktober 2023\)](#)

Verzoeker, een Bahreinse staatsburger, klaagt dat zijn uitzetting naar Bahrein in strijd is met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling). Volgens verzoeker hebben de Nederlandse autoriteiten het risico dat hij bij uitzetting naar Bahrein aan onmenselijke en vernederende behandelingen zou worden onderworpen onvoldoende ingeschat. Met een beroep op artikel 13 EVRM (recht op een effectief rechtsmiddel) in combinatie met artikel 3 EVRM, stelt verzoeker daarnaast dat hij geen mogelijkheid heeft gehad om zijn uitzetting daadwerkelijk aan te vechten, in afwachting van de beoordeling van zijn asielverzoek. Op grond van artikel 46 EVRM (bindende kracht en tenuitvoerlegging van uitspraken) vraagt verzoeker het EHRM om te oordelen dat de regering alles moet doen om zijn detentie in Bahrein te beëindigen.

Verzoeker heeft in 2017 in Nederland asiel aangevraagd. De IND wees zijn asielverzoek af omdat zijn verklaringen dat hij in Bahrein als politiek activist gevaar liep niet geloofwaardig werden bevonden. Op 16 oktober 2018 is verzoeker in vreemdelingenbewaring geplaatst met het oog op zijn uitzetting naar Bahrein. Op 19 oktober 2018 diende verzoeker een opvolgende aanvraag in, waarbij hij een document overlegde. Omdat naar het oordeel van de IND niet was komen vast te staan dat verzoeker in dit tweede asielverzoek nieuwe feiten en omstandigheden had aangevoerd, is geoordeeld dat hij de behandeling van zijn asielverzoek niet in Nederland mocht afwachten. Op 20 oktober 2018 is verzoeker uitgezet naar Bahrein. Na zijn uitzetting hebben de autoriteiten van Bahrein verzoeker gearresteerd en strafrechtelijk veroordeeld voor, onder meer, het steunen van een terroristische groepering. Hij zit in Bahrein een levenslange gevangenisstraf uit. Het EHRM verworpt het ontvankelijkheidsverweer van de regering dat verzoeker niet alle op nationaal niveau beschikbare rechtsmiddelen had uitgeput. Het EHRM stelt vast dat partijen het niet eens zijn over de vraag of verzoeker bij de procedure over zijn opvolgende aanvraag beschikte over een advocaat. Het EHRM concludeert dat

verzoeker hoe dan ook niet de beschikking had over een effectief rechtsmiddel. Als verzoeker al over een advocaat beschikte, dan blijkt uit het dossier niet dat de autoriteiten hem na de laatste beslissing op 20 oktober 2018 in de gelegenheid hebben gesteld die advocaat te contacteren en consulteren.

Bij de inhoudelijke beoordeling van de klacht onder artikel 3 EVRM, oordeelt het EHRM dat de wijze waarop de IND op 20 oktober 2018 heeft beoordeeld of er bij uitzetting van verzoeker naar Bahrein een reëel risico bestond dat hij gemarteld zou worden of zou worden onderworpen aan onmenselijke of vernederende behandeling, niet voldeed aan de procedurele verplichtingen onder artikel 3 EVRM. Bij dat oordeel weegt het EHRM in het bijzonder mee dat de IND het document dat verzoeker bij zijn opvolgende aanvraag heeft overgelegd niet heeft beoordeeld in het licht van alle in het dossier beschikbare informatie over zijn individuele situatie en de situatie in Bahrein. Daarmee is naar het oordeel van het EHRM een te beperkte benadering gevolgd die niet voldeed aan de vereisten van zorgvuldigheid en grondigheid. Hierdoor is er sprake van een schending van artikel 3 EVRM.

Gelet op dit oordeel onder artikel 3 EVRM, vindt het EHRM het niet nodig om de klacht onder artikel 3 EVRM in combinatie met artikel 13 EVRM apart te behandelen. Ten slotte oordeelt het EHRM met betrekking tot het verzoek onder artikel 46 EVRM dat het aan de regering is om, onder toezicht van het Comité van Ministers, maatregelen te treffen die passend worden geacht om de rechten van verzoeker te waarborgen. Het EHRM oordeelt dat het niet passend is om aan de regering (algemene) maatregelen op te leggen.

| 24 |

C.J.J.L. e.a. (56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 en 57307/17, 21 november 2023)

Verzoekers hebben deelgenomen aan een samenkomst op 5 juli 2011 te Amsterdam, waarmee de ontruiming van een kraakpand werd verhinderd. Ze zijn op grond van de Amsterdamse APV veroordeeld tot twee boetes van €50,- voor het niet voldoen aan een bevel van de politie en voor het verstoren van de openbare orde.

Verzoekers klagen dat hun arrestatie, vrijheidsontneming en strafrechtelijke veroordeling onverenigbaar zijn met artikel 11 EVRM (vrijheid van vergadering en vereniging), te meer nu voornoemde samenkomst geen gewelddadige bedoeling had en zij geen geweld hebben gebruikt. De regering stelt daarentegen dat de samenkomst niet vreedzaam was en daarom niet binnen de reikwijdte van artikel 11 EVRM valt.

Het EHRM oordeelt allereerst dat artikel 11 EVRM in deze zaak van toepassing is.

Verzoekers kunnen dus het recht op vrijheid van vreedzame vergadering invoeren.

Het EHRM overweegt daartoe dat van een “vreedzame vergadering” in de zin van artikel 11 EVRM sprake is wanneer de organisatoren van en deelnemers aan een samenkomst geacht worden geen gewelddadige bedoelingen te hebben. Ook obstructieve of versturende samenkomsten kunnen bescherming genieten onder artikel 11 EVRM, ook al behoren ze niet tot de kern van het recht op vrijheid van vreedzame vergadering. Zelfs als verzoekers de rechtmatige ontruiming van het

kraakpand wilden voorkomen, was dit op zichzelf niet voldoende om hun deelname aan de samenkomst aan de bescherming van het recht op vrijheid van vreedzame vergadering van artikel 11 EVRM te onttrekken. Dit is – zo overweegt het EHRM – wel een relevante factor bij de beoordeling van de noodzakelijkheid van het ingrijpen van de autoriteiten. Uit online geplaatste oproepen of tijdens de samenkomst gezongen leuzen kunnen volgens het EHRM geen gewelddadige bedoelingen of gedragingen worden afgeleid. Evenmin kunnen dergelijke intenties of gedragingen op zichzelf worden afgeleid uit het feit dat verschillende deelnemers luchtbedden bij zich hadden of bivakmutsen of andere vermommingen droegen. Verzoekers behoorden niet tot de groep deelnemers die is gearresteerd en vervolgd op verdenking van het plegen van geweld tegen personen of goederen. Het EHRM herhaalt in dit verband zijn rechtspraak dat individuen niet verantwoordelijk moeten worden gehouden voor door andere deelnemers gepleegd geweld. Tot slot blijkt uit het dossier ook niet dat de verzoekers persoonlijk hun toevlucht namen of aanzetten tot geweld tijdens de samenkomst. Daarom oordeelt het EHRM dat verzoekers de bescherming van artikel 11 EVRM kunnen invoeren en dat hun arrestatie, vervolging en veroordeling inbreuken op dit recht vormden.

Verder concludeert het EHRM dat de rechterlijke beoordeling op nationaal niveau van de vraag of de rechten van verzoekers onder artikel 11 EVRM geschoonden waren, niet voldeed aan de vereisten van het EVRM. De Hoge Raad heeft in deze zaak namelijk volstaan met de vaststelling dat geen sprake was van een (vreedzame) demonstratie. De Hoge Raad is daarmee niet toegekomen aan de vraag of de arrestatie, vervolging en veroordeling van verzoekers noodzakelijk waren in een democratische samenleving in de zin van artikel 11 lid 2 EVRM. Het EHRM stelt om die reden een schending van artikel 11 EVRM vast.

| 25 |

Beslissingen

Oekraïne en Nederland t. Rusland (8019/16, 43800/14 en 28525/20, beslissing van 30 november 2022, bekendgemaakt op 25 januari 2023) (Grand Chamber)

De regering houdt Rusland verantwoordelijk voor het neerhalen van vlucht MH17 en daarmee de dood van 298 slachtoffers aan boord van de vlucht, voor het nalaten hiernaar een effectief onderzoek uit te voeren en voor zijn handelwijze na het neerhalen, hetgeen ernstig leed heeft veroorzaakt bij de nabestaanden van de slachtoffers. De regering beroept zich op artikelen 2 EVRM (recht op leven), 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling) en 13 EVRM (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel). Deze beslissing van het EHRM gaat over de ontvankelijkheid van de statenklacht van Nederland tegen Rusland.

Het EHRM oordeelt dat Rusland ten tijde van het neerhalen van vlucht MH17 extraterritoriale rechtsmacht had over de regio in het oosten van Oekraïne waarvandaan de raket werd afgevuurd die vlucht MH17 heeft neergehaald, over het

territorium waarboven vlucht MH17 werd getroffen, en het gebied waar het vliegtuig neerstortte. Rusland had, zo oordeelt het EHRM, effectieve controle over de door separatisten bezette gebieden op grond van zijn actieve militaire aanwezigheid ter plekke en vanwege zijn beslissende invloed over het gebied als gevolg van zijn aanzienlijke militaire, politieke en financiële steun aan de twee zelfverklaarde republieken in het oosten van Oekraïne.

Het EHRM oordeelt verder dat Rusland niet heeft aangetoond dat er adequate nationale rechtsmiddelen beschikbaar waren in Rusland voor de nabestaanden van de slachtoffers. Daarom oordeelt het EHRM dat het verweer van Rusland dat de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput niet aan de regering kan worden tegengeworpen. Daarnaast oordeelt het EHRM dat het verweer van Rusland dat de klachten buiten de zesmaandtermijn zijn ingediend, niet tot gevolg heeft dat de klacht niet-ontvankelijk wordt verklaard. Dit gelet op de uitzonderlijke omstandigheden. Het EHRM vindt relevant dat na het incident nog veel onduidelijkheden bestonden, dat Rusland stelselmatig iedere betrokkenheid heeft ontkend, en dat het Joint Investigation Team (het 'JIT') direct na het incident onderzoek heeft ingesteld, en dat daarbij Ruslands hulp is gezocht. De verweren van Rusland op grond van artikel 35 EVRM (voorwaarden voor ontvankelijkheid) worden verworpen.

| 26 | Vervolgens bekijkt het EHRM of er op het eerste gezicht (*prima facie*) voldoende bewijs is om de klachten inhoudelijk in behandeling te kunnen nemen. Over artikel 2 EVRM oordeelt het EHRM dat er voldoende bewijs is voor inhoudelijke behandeling van de klachten van de regering.

Over artikel 3 EVRM oordeelt het EHRM dat gezien de feiten van het incident en het aangeleverde bewijs, er voldoende bewijs is dat het leed aantoonde van de nabestaanden van de slachtoffers. De vraag of dat leed dusdanig is dat het de in artikel 3 EVRM vereiste minimumniveau van ernst bereikt, hangt sterk samen met de inhoud van de klacht onder dat artikel en bevat complexe kwesties, zowel op het gebied van het recht als op het gebied van de feiten. Daarom besluit het EHRM deze vraag verder te behandelen bij de inhoudelijke behandeling van de zaak.

Het EHRM oordeelt tot slot dat ook voor de klacht onder artikel 13 EVRM voldoende bewijs is aangeleverd om over te gaan tot de inhoudelijke behandeling ervan. Concluderend oordeelt het EHRM dat Rusland rechtsmacht had over het gebied waarvandaan vlucht MH17 werd neergehaald, over het territorium waarboven vlucht MH17 werd getroffen en het gebied waar het vliegtuig neerstortte. De klachten onder artikelen 2, 3 en 13 EVRM zijn ontvankelijk. Het EHRM verwierpt de verweren van Rusland onder artikel 35 EVRM.

In 2024 wordt de verdere inhoudelijke behandeling van de zaak voortgezet.

C.T. (20209/19, 4 mei 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) over de weigering van het gerechtshof om in de strafrechtelijke procedure

tegen hem een getuige ter terechtzitting opnieuw te horen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapte.

G.L.H. (22069/19, 4 mei 2023)

Verzoekster klaagt op grond van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) over de weigering van het gerechtshof om in de strafrechtelijke procedure tegen haar een getuige ter terechtzitting opnieuw te horen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapte.

A.A. e.a. (31007/20, 4 mei 2023)

Verzoekers, een moeder en twee minderjarige kinderen gevlucht uit Syrië, klagen op grond van artikel 3 EVRM (verbod op foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing) over hun uitzetting naar Griekenland. Zij genieten daar internationale bescherming, maar zij betogen dat zij bij terugkeer naar dat land op straat zullen moeten leven. Op hun verzoek heeft het EHRM met een voorlopige maatregel onder regel 39 van het reglement van het EHRM bepaald dat verzoekers niet zullen worden uitgezet naar Griekenland. De regering heeft verweer gevoerd in deze zaak. Na twee uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 28 juli 2021 in vergelijkbare zaken heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een feitenonderzoek naar de situatie voor statushouders in Griekenland ingesteld. Na het verschijnen van het verslag van dat onderzoek in juni 2022, heeft de regering het EHRM meegedeeld dat zij de besluiten die ten grondslag lagen aan de uitzetting van verzoekers naar Griekenland, heeft ingetrokken. Verzoekers hebben niet gereageerd op de vraag of zij hun verzoek nog handhaven. Het EHRM schrapte de zaak daarom van de rol.

| 27 |

F.K. (36141/21, 4 mei 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 en lid 4 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de rechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis, de weigering om zijn voorlopige hechtenis onder bepaalde voorwaarden te schorsen en de voortvarendheid waarmee deze beslissingen werden genomen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapte.

K.D. e.a. (52334/19, 4 mei 2023)

Verzoekers, een Syrisch gezin, klagen op grond van artikel 2 EVRM (recht op leven) en artikel 3 EVRM (verbod op foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing) over hun uitzetting naar Griekenland. Zij hebben in dat land internationale bescherming gekregen. Zij betogen echter dat zij daar geen toegang zullen hebben tot huisvesting en sociale voorzieningen, en dat zij kwetsbaar zijn omdat het gezin bestaat uit twee jonge kinderen en de moeder lijdt aan een zeldzame

vorm van huidkanker. Op hun verzoek heeft het EHRM met een voorlopige maatregel onder regel 39 van het reglement van het EHRM bepaald dat verzoekers niet zullen worden uitgezet naar Griekenland. De regering heeft verweer gevoerd in deze zaak. Na twee uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 28 juli 2021 in vergelijkbare zaken heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een feitenonderzoek naar de situatie voor statushouders in Griekenland ingesteld. Na het verschijnen van het verslag van dat onderzoek in juni 2022, heeft de regering het EHRM meegedeeld dat zij de besluiten die ten grondslag lagen aan de uitzetting van verzoekers naar Griekenland, heeft ingetrokken. Verzoekers hebben niet gereageerd op de vraag of zij hun verzoek nog handhaven. Het EHRM schrapt de zaak daarom van de rol.

S.M. (31212/20, 17 mei 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de rechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis en de weigering om zijn voorlopige hechtenis onder bepaalde voorwaarden te schorsen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapt.

R.H. (18138/20, 14 september 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de onrechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis. De regering heeft naar aanleiding van de klacht een voorstel voor een minnelijke schikking gedaan. Verzoeker heeft daar niet op gereageerd. Zijn advocaat liet weten dat hij verzoeker niet langer vertegenwoordigt. Het EHRM heeft verzoeker vervolgens gevraagd om een nieuwe advocaat aan te wijzen en alsnog op het voorstel van de regering te reageren. Verzoeker heeft hier niet op gereageerd, waarna het EHRM heeft geconcludeerd dat verzoeker de zaak niet wil voortzetten. Het EHRM schrapt de zaak van de rol.

G.G. e.a. (34425/22, 23 november 2023)

Verzoekers, staatsburgers van Eritrea, klagen dat de afwijzing door de regering van hun verzoek om gezinshereniging met hun broer, die al in Nederland verbleef, hun recht op grond van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) heeft geschonden.

Op 16 augustus 2023 heeft de regering het EHRM op de hoogte gesteld dat zij na nadere bestudering het verzoek tot gezinshereniging toch heeft ingewilligd. De regering heeft verzocht het EHRM de zaak te schrappen van de rol. Verzoekers hebben hiermee ingestemd. Daarom hoeft de klacht niet nader behandeld te worden, aldus het EHRM. Het EHRM schrapt de zaak van de rol.

Interventies

K.J.B. e.a. t. Rusland (22515/14, 27 juni 2023)

Verzoekers zijn dertig Greenpeace activisten en twee freelancejournalisten. Zij reisden aan boord van een schip genaamd de Arctic Sunrise, dat onder Nederlandse vlag voer, naar het offshore olieboorplatform Prirazlomnaya (binnen de exclusieve economische zone van Rusland) om een vreedzaam protest te houden. De Russische grensbewaking hield vervolgens twee van de verzoekers aan die het platform probeerden te beklimmen en bracht hen na een dag detentie op een Russisch schip terug naar de Arctic Sunrise. Vervolgens heeft de Russische grensbewaking de Arctic Sunrise gedurende een periode van vijf dagen naar Russisch grondgebied gesleept, waar verzoekers werden gearresteerd en in voorlopige hechtenis werden geplaatst in afwachting van een strafprocedure tegen hen wegens piraterij. Na verschillende nationale procedures zijn verzoekers na twee maanden op borgtocht vrijgelaten. Verzoekers klagen dat de twee van hen die waren aangehouden bij hun poging het olieplatform te beklimmen in strijd met artikel 5 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) op het Russische schip zijn vastgehouden, en dat zij allen tijdens het verslepen van de Arctic Sunrise in strijd met dat artikel op de boot zijn vastgehouden. Verder klagen verzoekers dat hun aanhouding, detentie en strafrechtelijke vervolging in strijd zijn met artikel 10 EVRM (vrijheid van meningsuiting).

De regering heeft samen met enkele andere staten als derde partij in deze zaak geïntervenieerd. In de interventie onderschreef de regering de klacht van verzoekers dat zij in strijd met artikel 5 EVRM van hun vrijheid zijn beroofd en dat artikel 10 EVRM is geschonden omdat de aanhouding en detentie de vrijheid van meningsuiting van verzoekers onrechtmatig beperken.

Het EHRM stelt vast dat sprake is van detentie van verzoekers op het Russische schip en de Arctic Sunrise. Die detentie is op geen enkele wijze geregistreerd, zonder dat de Russische regering daarvoor een plausibele verklaring heeft gegeven. Vervolgens hebben de Russische gerechtelijke instanties ten onrechte nagelaten de ongeregistreerde detentie van verzoekers te onderzoeken. Het EHRM oordeelt dat de ongeregistreerde detentie een ernstige schending vormt van artikel 5 EVRM. Verder oordeelt het EHRM dat de detentie van verzoekers nadat zij op Russisch grondgebied waren aangekomen, hoewel die wel geregistreerd was, willekeurig was. Het EHRM overweegt daartoe dat de Russische autoriteiten er tegenstrijdige en inconsistente interpretaties van de strafrechtelijke bepaling over piraterij op nahouden.

Vervolgens oordeelt het EHRM dat de aanhouding, detentie en strafrechtelijke vervolging van verzoekers een inmenging vormde met hun vrijheid om een mening te uiten over een kwestie van aanzienlijk maatschappelijk belang. Omdat de aanhouding en detentie willekeurig zijn, zijn die niet bij de wet voorzien. Alleen al daarom is de inmenging naar het oordeel van het EHRM in strijd met artikel 10 EVRM. Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikelen 5 en 10 EVRM.

T. t. Polen (21181/19 en 51751/20, 6 juli 2023)

Verzoeker, een Poolse rechter, klaagt dat verschillende vooronderzoeken die het Poolse tuchtcollege tegen hem heeft ingesteld, samen met de beslissing van de tuchtkamer van het Hooggerechtshof om verzoekers immuniteit van vervolging op te heffen en hem te schorsen als rechter, in strijd zijn met de artikelen 6, 8, en 10 van het EVRM. Verzoeker klaagt met een beroep op artikel 6 lid 1 EVRM (recht op een eerlijk proces) dat de opheffing van zijn immuniteit en zijn schorsing als rechter, niet zijn genomen door een “onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld”. Verzoeker stelt verder dat deze maatregelen neerkomen op juridische intimidatie en zijn reputatie als rechter in twijfel trekken. Dat is volgens verzoeker in strijd met artikel 8 EVRM (recht op eerbieding van privé-, familie- en gezinsleven). Verzoeker ziet deze maatregelen als vergeldingsmaatregelen voor zijn openbare kritiek op de autoriteiten. De maatregelen ondermijnen de onafhankelijkheid van de rechter en dat is in strijd met artikel 10 EVRM (vrijheid van meningsuiting). De maatregelen zijn volgens verzoeker bedoeld om alle rechters in Polen te intimideren. Bovendien beweert verzoeker op grond van artikel 13 EVRM (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel) dat er voor hem geen rechtsmiddelen bestonden om de inbreuk op zijn privacy aan te vechten.

De regering benadrukte in de interventie het belang van deze uitspraak voor de bescherming van de rechtsstaat in Europa. Daarnaast voerde zij aan dat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de rechtsstaat met elkaar verweven zijn. De rechtspraak van het EHRM over artikel 6 EVRM vereist onder andere dat de procedure voor de selectie en werving de nodige waarborgen hiertoe bevat. De regering verwees in de interventie ook naar relevante rechtspraak van het EHRM over artikel 8, waarin duidelijk wordt dat het recht op eerbiediging van privéleven zich ook uitstrekt tot professionele relaties. De regering stelde in het kader van artikel 10 EVRM, dat zelfs wanneer het onderwerp waarover de rechter zich uitlaat politieke implicaties zou kunnen hebben, dit op zichzelf onvoldoende is om een rechter te beletten zijn of haar mening over de kwestie te uiten.

Ten aanzien van het deel van de klacht onder artikel 6 EVRM dat ziet op de schorsing van verzoeker, oordeelt het EHRM dat hiervoor voldoende genoegdoening is geboden door zijn herplaatsing en de terugbetaling van zijn loon als gevolg van een resolutie van de Poolse Kamer voor Beroepsaansprakelijkheid (de vervanger van de tuchtkamer van het Hooggerechtshof). Aangezien verzoeker op dit punt dus niet meer als

slachtoffer kan worden aangemerkt, verklaart het EHRM dit deel van de klacht niet-ontvankelijk. Het deel van de klacht dat ziet op de opheffing van de immuniteit van verzoeker verklaart het EHRM wel ontvankelijk. Hoewel de Kamer voor Beroepsaansprakelijkheid had vastgesteld dat verzoeker geen strafbaar feit had gepleegd, bleef de opheffing van zijn immuniteit immers van kracht en bleef de strafvervolgning tegen hem doorgaan. Het EHRM oordeelt voorts dat het strafrechtelijk onderdeel van artikel 6 lid 1 EVRM van toepassing is op de immuniteitsprocedure. Het EHRM oordeelt dat de Poolse tuchtkamer van het Hooggerechtshof, die de zaak had onderzocht, geen “onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld” is. Daarom is sprake van schending van artikel 6 lid 1 EVRM.

Het EHRM oordeelt dat de maatregelen een aanzienlijke invloed op het privéleven van verzoeker hebben gehad. Deze maatregelen zijn niet “in overeenstemming met de wet” geweest en in strijd met artikel 8 EVRM. Het EHRM acht het niet noodzakelijk om afzonderlijk de klacht op grond van artikel 13 EVRM te onderzoeken gezien de bevindingen over artikel 8 EVRM.

Het EHRM oordeelt verder dat er sprake is van een inbreuk op het recht van vrijheid van meningsuiting. De opheffing van de immuniteit van verzoeker was een maatregel tegen zijn kritiek op de verschillende hervormingen van de Rechtspraak in Polen. Die inmenging was niet “bij wet voorgeschreven”. Ook kon het besluit om zijn immuniteit op te heffen en hem te schorsen van zijn officiële taken worden beschouwd als onrechtmatig, omdat de Poolse tuchtkamer van het Hooggerechtshof niet als “gerecht” in de zin van het EVRM beschouwd kan worden. Het EHRM kan verder niet aanvaarden dat er een legitiem doel was voor de inmenging in verzoekers recht op vrijheid van meningsuiting en oordeelt dat een schending van artikel 10 heeft plaatsgevonden.

Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikel 6 lid 1, artikel 8 en artikel 10 EVRM.

Europees Comité voor Sociale Rechten

In 2023 zijn er geen nieuwe klachten tegen Nederland afgedaan op grond van de collectieve klachtprocedure onder het Europees Sociaal Handvest voor behandeling bij het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR). Ook zijn over 2023 er geen ontwikkelingen te melden over de rapportage naar aanleiding van beslissingen op klachten.

Comité van Ministers

Beëindiging toezicht

In 2023 heeft het Comité van Ministers bepaald dat het toezicht op de naleving van verschillende zaken kon worden beëindigd. Het betreft de zaken C.T. (20209/19, 4 mei 2023), G.L.H. (22069/19, 4 mei 2023), S.M. (31212/20, 17 mei 2023), F.K. (36141/21, 4 mei 2023).

Toezicht uitspraken EHRM¹

J.C.M. (10511/10, 26 april 2016)

In deze zaak oordeelde het EHRM dat de levenslange gevangenisstraf van verzoeker, die aan een ernstige psychische aandoening leed, in Curaçao en Aruba zowel juridisch als feitelijk niet te reduceren was vanwege het ontbreken van enige vorm van behandeling. Daarmee was volgens het oordeel van het EHRM sprake van een schending van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling).

Verzoeker is in 2014 gratie verleend en de door en namens hem gemaakte kosten en uitgaven zijn in 2016 vergoed. Verder werd het Comité van Ministers in 2017, 2019 en 2021 geïnformeerd over de algemene maatregelen die door Curaçao en Aruba zijn dan wel worden getroffen om uitvoering te geven aan de uitspraak. Op 30 augustus 2023 is opnieuw uitgebreid over de voortgang van deze maatregelen gerapporteerd. Hierbij is ook de situatie op Sint Maarten betrokken.

Binnen het Koninkrijk wordt de samenwerking in het kader van het Justitieel Vierpartijen Overleg (IVO) voortgezet met het oog op het realiseren van forensische zorg om te voorzien in behandeling van gedetineerden met ernstige psychiatrische

1 Door de regering in het rapportagejaar genomen maatregelen tot tenuitvoerlegging van EHRM-uitspraken waarover eerder is gerapporteerd en waarop het Comité van Ministers toezicht uitoefent op grond van artikel 46 lid 2 EVRM. In Bijlage I is een overzicht opgenomen van alle zaken die onder toezicht staan en van zaken waarvan het toezicht in het rapportagejaar is afgesloten.

aandoeningen. Er is in elk land een nationale coördinator forensische zorg verantwoordelijk voor dit onderwerp. Verder is een speciale taskforce detentie belast met het formuleren van voorstellen voor alternatieven voor detentie en voor terugkeer naar de maatschappij van voormalig gedetineerden. Daarnaast werken de gevangenisdirecteuren van de landen samen, mede met het oog op het vergaren van kennis over forensische zorg in het bijzonder en rehabilitatie in het algemeen. In Curaçao is in 2023 de *Richtlijn bij tenuitvoerlegging levenslange gevangenisstraf* aangenomen.² In deze Richtlijn wordt onder meer invulling gegeven aan de positieve verplichting om levenslanggestraften de kans te bieden om te rehabiliteren, te resocialiseren en te re-integreren in de gemeenschap. Ook voorziet de Richtlijn in regelmatige voortgangsrapportages van het Openbaar Ministerie met relevante procedurele waarborgen, en de rechterlijke beoordeling hiervan door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie na advisering door het Centraal College voor de Reclassering. Ook zijn in 2023 voorbereidingen getroffen om de *Landsverordening beginselen gevangeniswezen* te wijzigen. De gewijzigde Landsverordening heeft tot doel de omstandigheden van de gedetineerden te verbeteren, met inbegrip van uitbreiding van de mogelijkheden voor het volgen van een penitentiair programma dat gericht is op de terugkeer in de samenleving voorafgaand aan de datum van invrijheidsstelling. Op 21 april 2023 is in de Landscourant van Curaçao de *Richtlijn bij tenuitvoerlegging levenslange gevangenisstraf Curaçao* bekendgemaakt.³ De regeling dient ter verduidelijking van de rechtspositie van levenslanggestraften en ter nadere uitwerking van artikel 1:30 van het Wetboek van Strafrecht van Curaçao, waarvan de praktische uitwerking in handen is gelegd van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie. De Richtlijn loopt vooruit op een nog te op te stellen Landsverordening. Curaçao geeft met deze Richtlijn invulling aan zijn verplichting de levenslanggestrafte de kans te bieden om te rehabiliteren, te resocialiseren en te re-integreren in de gemeenschap. Op basis hiervan wordt na het onherroepelijk worden van het vonnis een perspectiefplan opgesteld met de veroordeelde, en ook een behandelingsplan. Vanaf 15 jaar detentie worden de voorbereidingen getroffen voor de herzieningsprocedure. Na 20 jaar detentie beoordeelt het Gemeenschappelijk Hof van Justitie of de veroordeelde in aanmerking komt voor voorwaardelijke invrijheidsstelling. Aruba en Sint Maarten kennen inmiddels ook een vergelijkbare herzieningsprocedure als Curaçao, waarbij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie na 20 jaar detentie beoordeelt of de veroordeelde in aanmerking komt voor voorwaardelijke invrijheidsstelling. Verder heeft Aruba een project opgestart (het *Twinning Project*) om de medewerkers van het Korrektie Instituut Aruba nader op te leiden voor het verlenen van forensische zorg.

² Deze Richtlijn is bekendgemaakt op 21 april 2023 in de Landscourant van Curaçao (<https://gobiernu.cw/nl/landscourant/editie-no-16-jaargang-2023/>).

³ <https://gobiernu.cw/nl/landscourant/editie-no-16-jaargang-2023/>

F.C. (29593/17, 9 oktober 2018)

Het EHRM oordeelde in 2018 dat de omstandigheden van detentie van verzoeker op Sint Maarten in strijd waren met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling), omdat verzoeker langer dan acht maanden heeft vastgezet in de detentiefaciliteit. Hierbij was van belang dat het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing (CPT) over deze detentiefaciliteit heeft bevonden dat sprake is van slechte omstandigheden en dat personen daar niet langer dan tien dagen mogen worden vastgehouden.

Vanaf 2019 is het Comité van Ministers regelmatig geïnformeerd over maatregelen ter uitvoering van de uitspraak van het EHRM. Op 25 oktober 2023 heeft de regering het meest recente rapport ingediend bij het Comité van Ministers over de implementatie van de uitspraak en de grootschalige hervorming van het detentiestelsel op Sint Maarten. Hierbij is onder meer gerapporteerd over de genomen en op handen zijnde verbeteringen in de voorzieningen in de detentiefaciliteit van het Philipsburg Police Station waar verzoeker werd vastgehouden, met inachtneming van de laatste aanbevelingen van het CPT. Daarnaast is melding gemaakt van het beleid van het Openbaar Ministerie om detentie van langer dan tien dagen te voorkomen, en ook van de dilemma's waar het Openbaar Ministerie voor staat vanwege de beperkte detentiecapaciteit op Sint Maarten. Verder is ingegaan op de samenwerking in Koninkrijksverband ter verbetering van het algehele detentiewezen op Sint Maarten, met inbegrip van de bouw van een nieuw multifunctioneel detentiecentrum, waarvoor het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties €30 miljoen beschikbaar heeft gesteld. Van dit bedrag is €20 miljoen gereserveerd voor de bouw van een nieuwe gevangenis. Hiertoe is een overeenkomst gesloten met het United Nations Office for Project Services (UNOPS) voor de eerste fase van het project, die de volgende twee componenten bevat: i. ontwerp langetermijnfaciliteit; ii. aanbesteding langetermijnfaciliteit. De tweede fase, waarvoor nog geen overeenkomst is getekend, bestaat uit de daadwerkelijke bouw van de langetermijnfaciliteit.

De regering heeft met het akkoord op het landspakket Sint Maarten incidenteel €10 miljoen beschikbaar gesteld die verdeeld over vijf jaar (2022 tot en met 2026) zal worden gebruikt om bredere verbeteringen van het detentiewezen te bewerkstelligen. Daarnaast is in 2023 doorlopend technische en financiële ondersteuning aan Sint Maarten geleverd. De maatregelen zijn op 6 december 2023 opnieuw onderwerp van debat geweest tijdens een vergadering van het Comité van Ministers. Bij dit debat heeft de Minister van Justitie van Sint Maarten, mevrouw Anne E. Richardson, opnieuw het belang benadrukt dat Sint Maarten hecht aan de volledige uitvoering van de uitspraak van het EHRM in deze zaak en het voorkomen van toekomstige schendingen door een volledige hervorming van het huidige detentiesysteem en het bevorderen van alternatieven voor detentie.

V.K. (2205/16, 19 januari 2021)

In deze zaak oordeelde het EHRM dat artikel 6 lid 1 en lid 3 sub b EVRM (het recht op een eerlijk proces) was geschonden vanwege de weigering van de nationale rechterlijke instanties om verzoeker toe te staan zeven belastende getuigen te ondervragen in het kader van een strafprocedure wegens fraude die tussen 2013 en 2015 tegen hem is gevoerd.

Op 19 oktober 2021 heeft de regering het Comité van Ministers geïnformeerd over de genomen maatregelen ter uitvoering van de uitspraak. Aan verzoeker is het door het EHRM toegekende bedrag voor kosten en uitgaven vergoed. Verder heeft verzoeker gebruikgemaakt van de mogelijkheid die artikel 457 lid 1 onder b Wetboek van Strafvordering biedt om een herzieningsverzoek in te dienen bij de Hoge Raad.

Op 14 december 2021 heeft de Hoge Raad het herzieningsverzoek toegewezen en de zaak verwezen naar Gerechtshof Den Bosch. Het gerechtshof heeft de zaak op 5 oktober 2022 behandeld en de zaak aangehouden om getuigen te horen, waaronder voornoemde zeven belastende getuigen.

In de loop van 2023 heeft de regering opnieuw informatie gedeeld met het Comité van Ministers over de implementatie van de uitspraak. Wat betreft algemene maatregelen is geconstateerd dat er geen sprake is van nationale wetgeving die strijdig is met het EVRM. De uitspraak is onder de aandacht gebracht van de Raad voor de Rechtspraak, de Hoge Raad en het Openbaar Ministerie. Binnen het Openbaar Ministerie hebben zogeheten kwaliteitsofficiërs diverse handvatten verstrekt om de uitspraak van het EHRM te verduidelijken en in de praktijk toe te passen. Op 20 april 2021 heeft de Hoge Raad een nieuw overzichtsarrest over het ondervragingsrecht gewezen. Daarin heeft de Hoge Raad, onder meer, toegelicht dat de uitspraak van het EHRM in de onderhavige zaak, aanleiding gaf tot bijstellen van eisen die in eerdere rechtspraak door de Hoge Raad waren geformuleerd over onderbouwing van verzoeken van verdediging tot oproepen en horen van getuigen. In gevallen waarin getuige een verklaring met belastende strekking heeft afgelegd, moet, aldus de Hoge Raad, het belang bij oproepen en horen van die getuige worden voorondersteld, zodat van verdediging geen nadere onderbouwing van dit belang mag worden verlangd (ECLI:NL:HR:2021:576).

M.M. (10982/15, 9 februari 2021),

In deze zaak heeft het EHRM een schending van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) vastgesteld vanwege ontoereikend gemotiveerde beslissingen van de nationale rechter over de voortdrijving van verzoekers voorlopige hechtenis.

In 2022 is twee keer over de opvolging van deze uitspraak gerapporteerd, namelijk op 18 maart 2022 en 25 november 2022. Aan verzoeker is in 2021 het door het EHRM toegekende bedrag voor immateriële schadevergoeding betaald. Wat betreft algemene maatregelen is geconstateerd dat de schendingen niet voortkwamen uit wetgeving. In algemene zin is aangegeven dat de motivering van (verlenging van) voorlopige hechtenis in Nederland al enige tijd onderwerp van debat is, zowel binnen

als buiten de Rechtspraak. Zo heeft het College voor de Rechten van de Mens begin 2017 onderzoek gedaan naar de motivering van voorlopige hechtenis door rechters. Dit onderzoek maakte duidelijk dat beslissingen tot het opleggen van voorlopige hechtenis door rechters vaak onvoldoende (schriftelijk) werden onderbouwd. In 2023 heeft opnieuw overleg plaatsgevonden met het College voor de Rechten van de Mens over de opvolging van deze uitspraak.

De afgelopen jaren heeft de Rechtspraak verbeteringen doorgevoerd, onder meer door de invoering van door de Rechtspraak zelf vastgestelde professionele standaarden. Over de beslissing tot voorlopige hechtenis is opgenomen dat deze inhoudelijk wordt gemotiveerd. Voorheen werd in de rechtspraak gebruikgemaakt van een zogenaamd kruisjesformulier, waarop de rechter één van de van toepassing zijnde gronden uit het Wetboek van Strafvordering moest aankruisen en waarin standaard tekstblokken werden gebruikt. Deze formulieren zijn vervangen door beschikkingen die wel ruimte laten voor een motivering van de beslissing. Vanaf 2016 zijn alle Nederlandse rechtbanken begonnen met de implementatie van de genoemde professionele standaarden. Mede in het licht van de getroffen verbetermaatregelen en het feit dat de onderhavige zaken dateren van zo'n vijf à zes jaar geleden, heeft het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht (LOVS) een uitvraag gedaan bij de rechtbanken en gerechtshoven om in kaart te brengen hoe zij omgaan met de schriftelijke motivering in voorlopige hechtenis zaken. Van de respons is geen rapport opgemaakt, maar het landelijk beeld dat daaruit naar voren komt, is dat er in de afgelopen jaren meer aandacht wordt besteed aan de motivering van de beslissing in het kader van de voorlopige hechtenis en dat van de zogenaamde kruisjesformulieren geen gebruik meer lijkt te worden gemaakt. Op 9 november 2021 deed de Hoge Raad uitspraak in een zaak waarin werd geklaagd over beslissingen die het gerechtshof in hoger beroep had genomen over de voorlopige hechtenis (ECLI:NL:GHSHE:2021:91). In dit arrest overwoog de Hoge Raad onder meer dat beslissingen met betrekking tot de voorlopige hechtenis telkens een op de voorliggende zaak toegesneden motivering moeten bevatten. In de literatuur is geschreven dat na deze uitspraak van de Hoge Raad en na de drie uitspraken van het EHRM sprake lijkt te zijn van een (voorzichtige) positieve ontwikkeling. De uitspraken van het EHRM in deze en aanverwante zaken zijn onder de aandacht gebracht van de Raad voor de Rechtspraak, de Hoge Raad en het Openbaar Ministerie.

Op 26 september 2023 heeft de regering opnieuw gerapporteerd aan het Comité van Ministers over de maatregelen die uitvoering geven aan de uitspraak en zijn meerdere uitspraken overgelegd van rechtbanken en gerechtshoven in verschillende arrondissementen waaruit de nieuwe wijze van toetsing blijkt. Voorlopig wordt het toezicht op de naleving van de uitspraak voortgezet.

Verenigde Naties

Mensenrechtencomité

Beslissingen

J.S. (3210/2018, 22 maart 2023)

Volgens verzoeker heeft de regering artikelen 2 lid 3 (recht op een effectief rechtsmiddel), 4 lid 2 (rechten waarvan niet mag worden afgeweken), 7 (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling), 9 (recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon) en 10 (menselijke en waardige behandeling van gevangenen) van het Internationaal Verdrag Inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR) geschonden.

Verzoeker beweert dat de gewelddadige wijze waarop hij is gearresteerd in strijd is met artikelen 9 lid 1 en 10 IVBPR. Verzoeker beweert dat de betrokken agenten niet verantwoordelijk zijn gehouden voor hun gedrag. Verder stelt verzoeker dat de nationale rechtelijke instanties hun oordeel dat de arrestatie rechtmatig was niet hebben gemotiveerd. Hierbij stelt verzoeker dat zijn verzoek om zijn verklaringen uit te sluiten als bewijs zonder reden zijn afgewezen, wat volgens hem een schending van artikelen 7, 2 lid 3 en 4 lid 2 IVBPR oplevert. Verzoeker beweert verder dat de gewelddadige wijze waarop hij is gearresteerd in strijd is met artikelen 9 lid 1 en 10 IVBPR. Daarnaast stelt verzoeker dat hij, in strijd met artikel 9 lid 2 IVBPR, bij zijn arrestatie niet in kennis is gesteld van de redenen voor zijn arrestatie en hij niet tijdig werd ingelicht over de aanklacht tegen hem.

Verzoeker werd gearresteerd op beschuldiging van verkrachting en vrijheidsberoving van een minderjarige. Vervolgens is hij door de rechtbank veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf. Volgens verzoeker was zijn arrestatie onrechtmatig omdat de politieagenten burgerkleding droegen, zich niet identificeerden, hem niet op zijn rechten wezen, een pistool op hem richtten, hem blinddoekten en hem dwongen in een auto te stappen. Verzoeker beweert dat hij zijn eerste verklaringen onder stress heeft afgelegd en dat deze in de rechtbank tegen hem zijn gebruikt. De rechtbank oordeelde dat de arrestatie rechtmatig was. Verzoeker is tegen de uitspraak in hoger beroep gegaan bij het gerechtshof, dat de beslissing van de rechtbank heeft gehandhaafd. Tegen dit vonnis is verzoeker in cassatie gegaan. De Hoge Raad heeft het cassatieberoep niet-ontvankelijk verklaard. Verzoeker heeft vervolgens een klacht ingediend bij het EHRM, waarin hij schendingen van zijn rechten op grond van de artikel 3 (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling), artikel 6 (recht op een eerlijk proces) en artikel 13 (recht op een effectief rechtsmiddel) EVRM aanvoerde. Het EHRM heeft die klacht niet-ontvankelijk bevonden.

Het Mensenrechtencomité concludeert dat verzoeker in de nationale procedures geen informatie of bewijs heeft ingediend dat zijn klachten op grond van artikelen 7, 10, 2 lid 3, en 4 lid 2 IVBPR inhoudelijk aan de orde stelt. Het Comité verklaart deze

klachten niet-ontvankelijk omdat de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput. Het Comité concludeert verder dat verzoeker zijn klachten onder artikel 9 IVBPR, alleen en in samenhang met artikel 2 lid 3 IVBPR, onvoldoende heeft onderbouwd. Hij heeft namelijk geen specifieke informatie of argumenten ingebracht die de bevindingen van de nationale rechterlijke instanties over de rechtmatigheid van de arrestatie weerleggen. Het Comité verklaart ook die klachten niet-ontvankelijk.

A.D.N. (2894/2016, 22 maart 2023)

Verzoeker, een Somalische staatsburger, verblijft niet rechtmatig in Nederland. Hij klaagt bij het Mensenrechtencomité dat de regering artikel 7 IVBPR (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling) heeft geschonden omdat hem geen onvoorwaardelijke huisvesting en steun is geboden, en hij is onderworpen aan onmenselijke omstandigheden in de zogeheten Vluchtgarage in Amsterdam. Verzoeker stelt dat hij geen toegang heeft tot onderdak in een vrijheidsbeperkende locatie. Het Comité oordeelt dat verzoeker niet alle beschikbare nationale rechtsmiddelen heeft uitgeput en dat hij de klacht onvoldoende heeft onderbouwd. Het Comité verklaart de klacht daarom niet-ontvankelijk.

G.J. (2958/2017, 19 juli 2023)

Verzoeker, oud-minister van Financiën van Curaçao, klaagt dat de regering artikel 14 leden 1, 2 en 3 onder c IVBPR (recht op een eerlijk proces) en artikel 25 IVBPR (recht op deelname aan het openbaar leven), gelezen in samenhang met artikel 2 lid 3 IVBPR (recht op een effectief rechtsmiddel) heeft geschonden.

Verzoeker stelt dat de regering zijn recht op een eerlijk proces heeft geschonden in aanloop naar het strafproces over zijn gestelde betrokkenheid bij de moord op een parlamentslid van Curaçao in 2013. Verzoeker klaagt verder, op grond van artikel 25 IVPBR, dat zijn wens om in aanmerking te komen voor een andere functie als minister wordt belemmerd vanwege zijn status als verdachte in een strafzaak.

De regering stelt dat verzoekers klacht niet-ontvankelijk is omdat hij de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput. De regering stelt namelijk dat verzoeker bij de nationale autoriteiten verzoeken tot beëindiging van het onderzoek of tot oplegging van een termijn voor de afronding van het strafrechtelijk onderzoek tegen hem had kunnen indienen. De regering stelt verder dat ten tijde van het indienen van de klacht er nog geen bodemprocedure had plaatsgevonden in de strafzaak, waarin verzoeker artikel 14 van het IVBPR aan de orde had kunnen stellen. Ook had hij zich hierop kunnen beroepen in hoger beroep bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en daarna in cassatieberoep bij de Hoge Raad. Tot slot had verzoeker de mogelijkheid om een civiele procedure in te stellen tegen de Staat.

Het Mensenrechtencomité volgt het standpunt van de regering en oordeelt dat verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput. Het Comité merkt verder op dat verzoeker niet voldoende informatie heeft verstrekt om zijn klacht over

artikel 25, in samenhang gelezen met artikel 2 lid 3 IVBPR, te staven. Het Comité verklaart de klacht daarom niet-ontvankelijk.

M.S. et al. (4254/2022, 24 oktober 2023)

Verzoekers, een alleenstaande moeder en twee zoons afkomstig uit Colombia, klagen dat hun uitzetting naar Colombia in strijd is met artikel 7 IVBPR (non-refoulement). Ze klagen daarnaast dat ze geen toegang hebben gehad tot een effectief rechtsmiddel (artikel 2 lid 3 IVBPR). De regering heeft verzoekers alsnog asiilvergunningen verleend waarna verzoekers het Mensenrechtencomité hebben medegedeeld dat zij het verzoekschrift intrekken. Hierop besluit het Comité de behandeling van de zaak te beëindigen.

S.E.H. (3236/2018, 31 oktober 2023)

Verzoeker heeft de Nederlandse nationaliteit en is geboren in het Europese deel van Nederland. Verzoeker stelt dat de regering zijn rechten onder artikel 7 IVBPR (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling) en artikel 12 lid 1 IVBPR (recht op vrij verkeer) en artikel 12 lid 4 IVBPR (recht op terugkeer naar eigen land), op zichzelf of samen met artikel 2 lid 1 IVBPR (verbod op discriminatie) en artikel 26 IVBPR (verbod op discriminatie) heeft geschonden door hem op Bonaire ongewenst te verklaren en hem uit te zetten naar Curaçao. Verzoeker stelt dat hij het recht heeft op Bonaire te verblijven, of anderszins naar het Europese deel van Nederland uitgezet zou moeten worden. Verzoeker stelt daarnaast dat het voorbehoud dat de regering bij artikel 12 IVBPR heeft gemaakt niet verenigbaar is met onderwerp en doel van het Verdrag.

Het Mensenrechtencomité stelt vast dat verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput met betrekking tot zijn klacht onder artikel 7 IVBPR en verklaart deze niet-ontvankelijk. Verder overweegt het Comité dat de klacht van verzoeker dat zijn recht op vrij verkeer en verblijf is geschonden, onvoldoende heeft onderbouwd. Het besluit om verzoeker uit te zetten was gebaseerd op zijn illegale verblijf en herhaalde criminele activiteiten op Bonaire. Verzoeker heeft volgens het Comité bovendien niet aangetoond dat de beoordeling van zijn individuele omstandigheden door de nationale rechterlijke instanties willekeurig of onevenredig was. Volgens het Comité is ook deze klacht onder artikel 12 IVBPR niet-ontvankelijk. Het Comité overweegt verder dat verzoeker zijn klacht over het voorbehoud van de regering bij artikel 12 IVBPR onvoldoende heeft onderbouwd. Het Comité verklaart de klacht van verzoeker onder artikel 12 IVBPR niet-ontvankelijk. Ten slotte oordeelt het Comité dat de klacht over schending van het verbod op discriminatie niet-ontvankelijk is omdat verzoeker onvoldoende heeft onderbouwd dat zijn uitzetting discriminerend was.

Tenuitvoerlegging eerdere zienswijzen

D.J. (3256/2018, 2 september 2022)

In deze zienswijze heeft het Mensenrechtencomité in 2022 geconcludeerd dat de rechten van verzoeker uit hoofde van artikel 14 lid 5 IVBPR (recht op hoger beroep) zijn geschonden. Hoewel het Mensenrechtencomité herhaalde dat verdragspartijen vrij zijn om te bepalen hoe zij de beroepsmogelijkheden in strafzaken inrichten, zijn zij op grond van artikel 14 lid 5 IVBPR wel verplicht ervoor zorg te dragen dat een hoger rechtscollege zowel een veroordeling als de straf inhoudelijk kan beoordelen. Een toetsing die zich beperkt tot de formele of juridische aspecten van de veroordeling zonder op enige wijze de feiten in beschouwing te nemen, volstaat niet. Volgens de jurisprudentie van het Comité vereist artikel 14 lid 5 IVBPR geen volledig nieuw proces of een hoorzitting, zolang het hogere rechtscollege bij de beoordeling van de zaak ook de feitelijke dimensies van de zaak mee kan wegen. Bovendien is artikel 14 lid 4 IVBPR ook van toepassing in geval van strafverzwaring door het hogere rechtscollege. In dit geval stelde het Comité vast dat het arrest van de Hoge Raad waarmee het cassatieberoep van verzoeker werd afgewezen geen enkele verwijzing naar of beoordeling bevatte van de feiten van de zaak of het bewijs waarop het gerechtshof de veroordeling van verzoeker had gebaseerd. Gelet daarop, zo overwoog het Comité, had de Hoge Raad in deze zaak zijn overwegingen ten aanzien van de rechtmatigheid en toereikendheid van de feiten en de gebezigde bewijsmiddelen en de motivering van zijn herbeoordeling van de zaak onvoldoende toegelicht. Het Comité was van oordeel dat de Hoge Raad de toereikendheid van de feiten en de belastende bewijsmiddelen die de veroordeling van verzoeker voor de betreffende moord in hoger beroep ondersteunen, niet afdoende in de beoordeling had betrokken, aangezien – ook gelet op de aard van het cassatieberoep en bij gebrek aan enige motivering die op het tegengestelde wees – de belangrijkste gronden voor de verwerving van het cassatieberoep van verzoeker betrekking hadden op juridische overwegingen, en niet op de toetsing van de feiten, zoals de jurisprudentie van het Comité vereist. In deze specifieke omstandigheden oordeelde het Comité dan ook dat onvoldoende vaststond dat de Hoge Raad de feiten en het bewijs afdoende had beoordeeld. Het Comité stelde een schending van artikel 14 lid 5 IVBPR vast. In 2023 heeft de regering voor het eerst gerapporteerd over de opvolging van deze zienswijze. Hierin wordt een uitspraak van de Hoge Raad van 24 januari 2023 uiteengezet (ECLI:NL:HR:2023:40). In deze uitspraak gaat de Hoge Raad in op de zienswijze van Mensenrechtencomité en de wijze van afdoening van zaken met toepassing van artikelen 80a en 81 lid 1 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie in gevallen waarin iemand in hoger beroep is veroordeeld voor een feit waarvan in eerste aanleg is vrijgesproken. De Hoge Raad heeft in zijn uitspraak benadrukt dat controle van bewijsvoering van de feitenrechter zich niet alleen kan uitstrekken tot de beoordeling of sprake is van wettig bewijs maar ook of de bewezenverklaring kan

worden afgeleid uit door feitenrechter gebruikte bewijsmiddelen. De Hoge Raad kan ook onderzoeken of conclusies van feitelijke aard die de feitenrechter heeft getrokken, begrijpelijk zijn en beoordelen of de feitenrechter toereikend heeft gereageerd op uitdrukkelijk onderbouwde standpunten over de bewijsbeslissing, zoals standpunten over betrouwbaarheid van getuigenverklaringen en aannemelijkheid van alternatieve scenario's. De Hoge Raad benadrukte dat in de cassatieprocedure ook in gevallen waarin een verkorte motivering wordt toegepast, een inhoudelijke beoordeling plaatsvindt van zowel juridische als feitelijke gronden van schuldigverklaring en veroordeling. Desalniettemin heeft de Hoge Raad in de zienswijze aanleiding gezien om in zaken waarin in hoger beroep een veroordeling is gevolgd voor een feit waarvan in eerste aanleg was vrijgesproken en in cassatie tevergeefs wordt geklaagd over de bewijsvoering van dat feit, het cassatieberoep vaker af te doen met een motivering die meer is toegesneden op concrete zaak. De regering heeft aan het Comité bericht dat – zoals ook blijkt uit dit arrest van de Hoge Raad – het relevante Nederlandse wettelijk kader en de Nederlandse praktijk voldoen aan de vereisten van artikel 14 lid 5 IVBPR.

Comité tegen Discriminatie van Vrouwen

Beslissingen

H.O. (178/2022, 19 mei 2023)

Verzoekster, een Nigeriaanse staatsburger, klaagt dat de regering met het intrekken van haar verblijfsvergunning artikel 6 (bestrijding van vrouwenhandel en exploitatie van prostitutie) van het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW) heeft geschonden. Zij stelt dat zij als slachtoffer van mensenhandel onvoldoende bescherming heeft gekregen en dat zij bij terugkeer naar Nigeria weer slachtoffer van mensenhandel zal worden. Verzoekster heeft aangegeven dat zij de klacht wil intrekken omdat haar uitzetting naar Nigeria niet langer aan de orde is. Zij heeft namelijk een verblijfsvergunning in Nederland ontvangen. Hierop besluit het Comité tegen Discriminatie van Vrouwen de behandeling van de zaak te beëindigen.

Comité tegen Foltering

Beslissingen

J.T. (991/2020, 21 april 2023)

Verzoeker, een onderdaan van Sri Lanka, klaagt dat hij een reëel risico loopt op een schending van artikel 3 (verbod op refolement) van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (CAT) als hij terugkeert naar Sri Lanka.

Verzoeker stelt dat de regering ten onrechte heeft geoordeeld dat er geen reëel, persoonlijk en dreigend risico bestaat dat hij wordt gemarteld als hij naar Sri Lanka zou worden teruggestuurd. Volgens verzoeker heeft de regering de risicofactoren die in zijn geval bestaan niet goed beoordeeld en had zij die moeten bezien in het licht van de algemene situatie in Sri Lanka. Hij noemt verschillende risicofactoren. Zo stelt hij dat hij bij de Sri Lankaanse autoriteiten bekend staat als lid van de “Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam” (LTTE) en verdacht wordt van deelname aan activiteiten van die organisatie. Ook voert hij aan dat hij littekens heeft die wijzen op eerdere onmenselijke behandeling. Verzoeker stelt verder dat Nederland bekend staat als een centrum waar geld ingezameld wordt voor de strijd in Sri Lanka. Bovendien voert hij aan dat hij niet in het bezit is van een identiteitsbewijs en dat bij de Sri Lankaanse autoriteiten bekend is dat hij in het buitenland asiel heeft aangevraagd en Sri Lanka illegaal heeft verlaten. Verder stelt hij dat de Sri Lankaanse autoriteiten ervan op de hoogte zijn dat zijn familieleden actief zijn bij de LTTE en dat hij zelf ook heeft deelgenomen aan politieke activiteiten in Nederland. Ten slotte legt hij uit dat hij de procedure voor vrijwillige terugkeer alleen maar heeft gevolgd om een gedwongen terugkeer te voorkomen.

Het Comité tegen Foltering concludeert dat de terugkeer van verzoeker naar Sri Lanka geen schending van artikel 3 CAT vormt. Op basis van de informatie in het dossier is het Comité niet in staat om de verklaringen van de verzoeker te bevestigen of het bestaan vast te stellen van een persoonlijk, voorzienbaar, reëel en actueel risico op marteling als hij terugkeert naar Sri Lanka. Het Comité oordeelt dat verzoeker niet heeft aangetoond dat zijn vermeende lidmaatschap van de LTTE en een ontmoeting op de ambassade van Sri Lanka in Den Haag de interesse hebben gewekt van de Sri Lankaanse autoriteiten. Het Comité stelt vast dat de informatie die verzoeker heeft verstrekt niet aantoont dat hij persoonlijk risico zou lopen op foltering of onmenselijke of vernederende behandeling als hij terugkeert naar Sri Lanka.

Overige ontwikkelingen

Raad van Europa⁴

Top Reykjavik

Op 16 en 17 mei 2023 vond de vierde Top in de bestaansgeschiedenis van de Raad van Europa plaats in Reykjavik, IJsland. Directe aanleiding voor de Top was de Russische agressie tegen Raad van Europa-lidstaat Oekraïne.

Naast de steun voor Oekraïne, onder meer door de oprichting van het schaderegister voor Oekraïne en een stevige eindverklaring waarin de basiswaarden van de Raad van Europa zijn herbevestigd, was er ook aandacht voor de interne organisatie van de Raad van Europa. Speciale aandacht is gegaan naar meer budget voor het EHRM en er zal extra aandacht zijn voor de toezicht op de naleving.

EVRM-systeem: inspanningen werkgroepen van het Stuurcomité Mensenrechten

Het Stuurcomité voor mensenrechten (CDDH) heeft tijdens de bijeenkomst in eind november 2023 het rapport over thema's met betrekking tot rechters van het EHRM van de werkgroep experts van het systeem van het EHRM (SYSC-JC) aangenomen en aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa aangeboden. In het rapport wordt speciale aandacht gevraagd voor de (rechts-)positie van rechters tijdens en na de periode in Straatsburg. Voor het overige zijn geen grote wijzigingen voorgesteld voor de procedure voor de voordracht en verkiezing van EHRM-rechters of hun zittingstermijn. De werkgroep mensenrechten in situaties van crises (CDDH-SCR) heeft in 2023 een rapport vastgesteld over het gebruik door lidstaten van de mogelijkheid van het EVRM af te wijken in gevallen van crisis (artikel 15 EVRM) en ook een *toolkit* aangenomen voor het maken van *human rights impact assessments* bij het nemen van maatregelen in tijden van crisis. In 2024 zal deze werkgroep zich gaan buigen over een niet-bindend juridisch instrument over effectieve mensenrechtenbescherming in tijden van crisis, gebaseerd op geleerde lessen van de COVID pandemie.

In april 2023 is na meer dan twee jaar (her)onderhandelen een voorlopig akkoord op onderhandelaarsniveau bereikt over de toetreding van de EU tot het EVRM ("46+1" groep). Aanleiding voor de heronderhandelingen was een advies van het Hof van Justitie van de EU (EU-Hof) waarin het oordeelde dat het eerder uitonderhandelde akkoord op een aantal punten onverenigbaar was met het EU-recht. Het laatste nu nog openstaande punt om tot een finaal akkoord te komen en toetreding van de EU tot het EVRM te realiseren betreft het bezwaar van het EU-Hof over het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB). Kortgezegd vond het EU-Hof het

⁴ Stukken die betrekking hebben op onderstaande onderwerpen zijn te vinden op www.coe.int.

problematisch dat het EHRM, na toetreding van de EU tot het EVRM, rechtsmacht zou krijgen over GBVB-handelingen terwijl het EU-Hof hierover geen rechtsmacht heeft. Een oplossing voor dit bezwaar maakt geen onderdeel uit van het voorlopig akkoord: de EU heeft toegezegd in te zetten op een EU-interne oplossing hiervoor.

Tijdens de bijeenkomst van de CDDH eind november 2023 zijn er drie nieuwe werkgroepen opgericht: een werkgroep (DH-SYSC-PRO) die de eerste effecten van de inwerkingtreding van protocollen 15 en 16 gaat evalueren, een werkgroep (CDDH-IA) die een handboek gaat voorbereiden over mensenrechten en kunstmatige intelligentie, en tot slot een werkgroep (CDDH-ELI) die de noodzaak voor en haalbaarheid van niet-bindende instrumenten gaat onderzoeken in aanvulling op de Richtlijnen voor de uitbanning van straffeloosheid voor ernstige mensenrechtenschendingen (*Guidelines on the eradication of impunity for serious human rights violations*) van het Comité van Ministers van de Raad van Europa van 2011.

Protocol 16 bij het EVRM

In 2023 werden er twee adviezen uitgebracht door het EHRM. Één advies had betrekking op artikel 6 EVRM (recht op toegang tot de rechter) en artikel 8 EVRM (recht op recht op eerbiediging van privé- en gezinsleven), op verzoek van het Finse Hooggerechtshof. De zaak ging over de procedurele rechten van een biologische moeder in de adoptieprocedure van een volwassen kind. Het andere advies had betrekking op artikel 9 EVRM (vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst) en was op verzoek van de Belgische Raad van State. Deze zaak betrof de weigering van toestemming om als beveiligder te werken op grond van het aanhangen van de salafistische ideologie. Tot op heden is er nog geen adviesverzoek bij het EHRM ingediend door één van de Nederlandse hoogste rechters.

In 2022 is door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid een evaluatie van de werking van Protocol 16 uitgezet, naar aanleiding van een toezegging van de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer. Het evaluatieonderzoek is uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en in september 2023 door de Minister voor Rechtsbescherming aan de Tweede Kamer gestuurd.

Het onderzoeksrapport concludeert dat meer ervaring moet worden opgedaan om te kunnen beoordelen of de adviesprocedure (1) positief bijdraagt aan de implementatie van het EVRM op nationaal niveau en aan het vergroten van de dialoog tussen nationale en Europese rechters en (2) leidt tot efficiencyvoordelen. De eerste ervaringen van buitenlandse rechters die al wel gebruik hebben gemaakt van de adviesprocedure blijken positief. Ook Nederlandse rechters blijken de meerwaarde van de adviesprocedure te zien. Op grond van interviews met rechters worden in het rapport criteria geformuleerd om te bepalen of een adviesverzoek zinvol is.

Milieu en mensenrechten

In de zaak *Duarte Agostinho t. Nederland en 32 anderen* (39371/20), waarin zes Portugese kinderen en jongvolwassenen klagen dat de aangesproken staten te weinig doen tegen klimaatverandering, heeft Nederland in 2023 schriftelijk verweer gevoerd in de Grote-Kamerprocedure. Ook heeft het in september 2023 ter zitting mondeling verweer gevoerd. Op 9 april 2024 heeft het EHRM de klacht niet-ontvankelijk verklaard. Ten aanzien van het recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu, heeft het Comité van Ministers in 2023 alle staten die deel uitmaken van de Raad van Europa aanbevolen de inhoud van dit recht nader te onderzoeken, en op basis daarvan te overwegen dit recht in hun nationale rechtsorde te erkennen. Tot slot heeft Nederland in 2023 deelgenomen aan CDDH-ENV, de werkgroep die zich binnen het mandaat van het CDDH bezighoudt met het thema mensenrechten en milieu. CDDH-ENV doet momenteel onderzoek naar de noodzaak en haalbaarheid van een eventueel aanvullend instrument op het gebied van mensenrechten en milieu. Het conceptrapport zal naar verwachting in 2024 worden afgerond.

Toezicht op de naleving

| 48 |

Al sinds de uitspraak van het EHRM in 2018 spant het Koninkrijk zich in om de zaak Corallo, waarin een schending van artikel 3 EVRM werd vastgesteld vanwege detentieomstandigheden op Sint Maarten, uit te voeren. Dit is de enige Nederlandse zaak die onder verscherpt toezicht staat van het Comité van Ministers. In december 2023 kwam het Comité van Ministers samen om de tenuitvoerlegging van uitspraken van het EHRM te bespreken, waar ook de Corallo zaak werd besproken. Het Comité van Ministers verwelkomde de aanwezigheid van Minister van Justitie van Sint Maarten, mevrouw Anne E. Richardson, en de positieve stappen die Sint Maarten heeft genomen om detentieomstandigheden te verbeteren, waaronder dat de United Nations Office for Project Services fase 1 is gestart met de voorbereiding van de bouw van een nieuwe gevangenis, maar sprak opnieuw zijn zorg uit over het tempo waarin verbeteringen plaatsvinden. Eerder in deze rapportage vindt u een overzicht van de inspanningen van Sint Maarten en Nederland om door middel van een volledige reorganisatie van het detentiesysteem verdere schendingen te voorkomen. Door de toegenomen internationale spanningen staat het toezicht op de uitspraken van het Hof steeds meer onder druk. Zo weigert Rusland om sinds zijn gedwongen vertrek uit de Raad van Europa in maart 2022 uitvoering te geven aan de uitspraken van het EHRM, ook al blijft het hiertoe juridisch verplicht. Andere internationale conflicten of spanningen, zoals tussen Armenië en Azerbeidzjan of tussen Turkije en Cyprus, bemoeilijken eveneens de toezichthoudende rol van het Comité van Ministers. Turkije geeft daarnaast geen uitvoering aan enkele belangrijke uitspraken van het Hof, waaronder de zaak Kavala, die al lange tijd hoog op de agenda van het

Comité van Ministers staat. Deze zaak betreft de detentie van de Turkse filantroop en mensenrechtenverdediger Osman Kavala. In 2017 werd Osman Kavala door de Turkse autoriteiten opgepakt vanwege de verdenking van betrokkenheid bij anti-regeringsdemonstraties in 2013. In 2019 oordeelde het EHRM dat dat er geen redelijke verdenking tegen hem bestond, en dat hij door Turkije met oneigenlijke doeleinden strafrechtelijk is vervolgd en gedetineerd, met als doel hem het zwijgen op te leggen en andere mensenrechtenverdedigers te ontmoedigen en dat hij dientengevolge onmiddellijk vrijgelaten dient te worden. Hieraan heeft Turkije geen gehoor gegeven. Het Comité van Ministers startte een inbreukprocedure waarop het EHRM op 11 juli 2022 oordeelde dat Turkije tekortschiet in de naleving van het arrest van het EHRM. Sindsdien is Kavala in Turkije tot levenslang veroordeeld, op grond van dezelfde verdenking waarvan het EHRM oordeelde dat hij daarvoor niet langer vervolgd mag worden. Binnen het Comité van Ministers wordt gezocht naar vervolgstappen die met name zien op het in gang zetten van versterkte politiek dialoog. Nederland blijft de zaak ook bilateraal op hoog niveau aankaarten.

Verder geeft Nederland in 2023, mede naar aanleiding van de eerder genoemde Top in Reykjavik, actief bijgedragen aan de discussies over versterking van het EVRM toezicht systeem, waaronder het versterken van de “gereedschapskist” van het Comité van Ministers, de rol van de Secretaris Generaal van de Raad van Europa, van nationale parlementen en de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, en het versterken van de escalatieladder bij niet-tenuitvoerlegging van EHRM uitspraken.

Aanpassingen Rules of Procedure EHRM

In 2023 heeft het EHRM een aantal aanpassingen van de Rules of Court aangenomen. Voor de procedures zijn het meest relevant een verduidelijking van de verschoningsregels (Regel 28), een aanpassing van de regels voor een verzoek om verwijzing naar de Grote Kamer (Regel 32), een wijziging in Regel 44 met een verduidelijking in de termijnen voor interventies door derde partijen en een nieuwe Regel 44F met een regeling voor de behandeling van vertrouwelijke documenten. Er zijn ook nieuwe *Practice Guidelines* aangenomen over verzoeken om verwijzing naar de Grote Kamer, interventies door derden en de wraking en verschoning van rechters.

Europees Sociaal Handvest / Collectieve klachtprocedure

Voor het Europees Sociaal Handvest (ESH) en de collectieve klachtprocedure zijn er in 2023 geen ontwikkelingen geweest. Er wordt nog steeds gewerkt aan de versterking van het systeem van het ESH.

Overige ontwikkelingen Verenigde Naties

Facultatieve Protocollen

Bij Kamerbrief van 26 mei 2023 heeft het kabinet het principebesluit genomen om de facultatieve protocollen bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-Verdrag handicap) en het Verdrag voor de rechten van het kind (IVRK) te ratificeren. In deze facultatieve protocollen wordt het individueel klachtrecht, het zelfstandig onderzoek en (in het geval van IVRK) het interstatelijk klachtrecht mogelijk gemaakt. De procedure voor ratificatie van het facultatieve protocol bij het VN-Verdrag handicap wordt gestart. Met de ratificatie van het facultatieve protocol bij het IVRK wordt gestart na afronding van het ratificatieproces van het protocol bij het VN-Verdrag handicap, waarbij nog een expliciet weegmoment plaatsvindt ten aanzien van het protocol bij het IVRK.

Treaty body strengthening process

| 50 | In 2012 werd een proces in gang gezet door het Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties (Office of the High Commissioner for Human Rights, OHCHR) om het systeem van de VN-Verdragscomités te versterken. Dat proces loopt nog steeds. Op 29 mei 2023 produceerde de OHCHR een *Working Paper* waarin verschillende voorstellen worden gedaan op drie gebieden: (i) de rapportagecyclus, (ii) de harmonisatie van werkmethoden, en (iii) de “digital uplift” (waaronder modernisering van IT platforms). Op 1 november 2023 nam Nederland deel aan een informele dialoog met de OHCHR over het *Working Paper*, waarin Nederland een verklaring aflegde. In die verklaring werd: (i) steun uitgesproken voor handhaving van het (onafhankelijk) systeem van de VN-Verdragscomités en het proces van versterking hiervan, (ii) vertraging in de behandeling van individuele klachten gesignaleerd en overlap tussen rapportageverplichtingen geïdentificeerd om hierin noodzakelijke verbetering aan te brengen, (iii) steun uitgesproken voor harmonisering van werkmethoden en het voorstel van een rapportagecyclus van acht jaar, voor de VN-Verdragscomités die een rapportagecyclus hebben, en (iv) zorg uitgesproken over represailles tegen partijen die met de VN-Verdragscomités samenwerken. Verder overleg met de OHCHR hierover zal in 2024 plaatsvinden.

Bijlagen: overzichten en statistieken

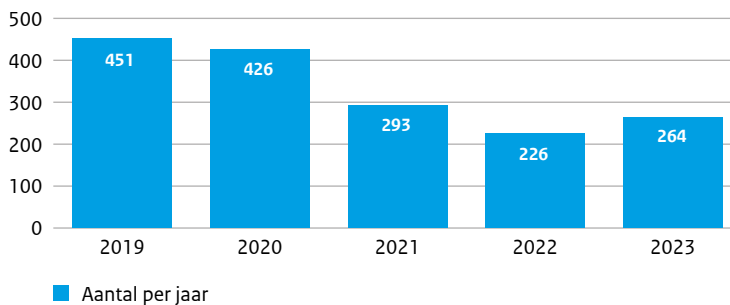
Bijlage I

Raad van Europa

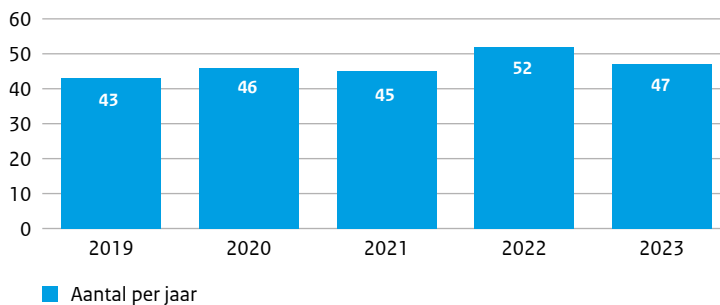
Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁵

Statistieken⁶

Figuur 1 Aanhangige zaken tegen het Koninkrijk

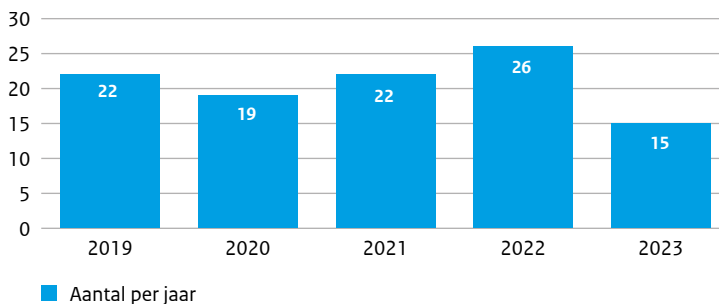
Figuur 2 Bij het Koninkrijk in behandeling zijnde zaken

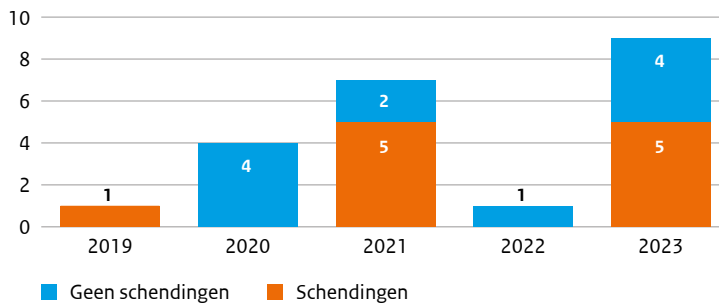
⁵ Cijfermateriaal met betrekking tot alle lidstaten van de Raad van Europa is te vinden in de *Analysis of Statistics 2023* van de griffie van het EHRM, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c>.

⁶ De gegevens hebben betrekking op zaken tegen het Koninkrijk der Nederlanden.

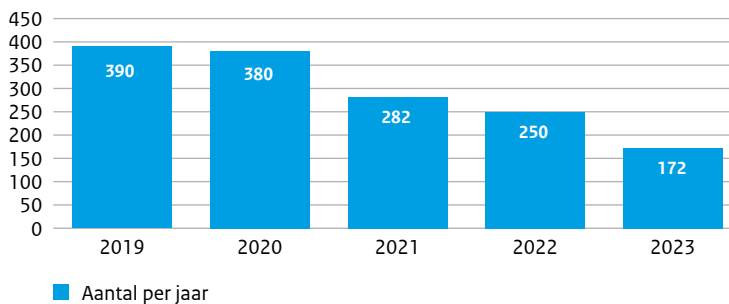
Figuur 3 Nieuwe aan het Koninkrijk gecommuniceerde zaken

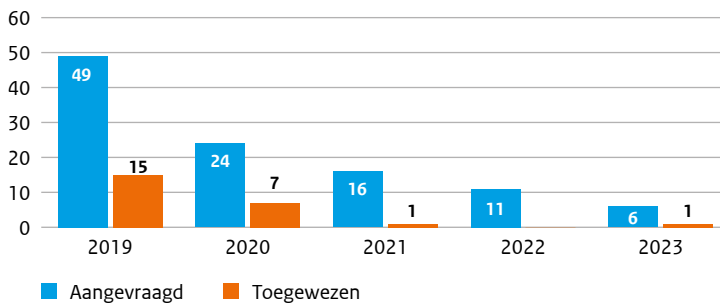
Figuur 4 Uitspraken

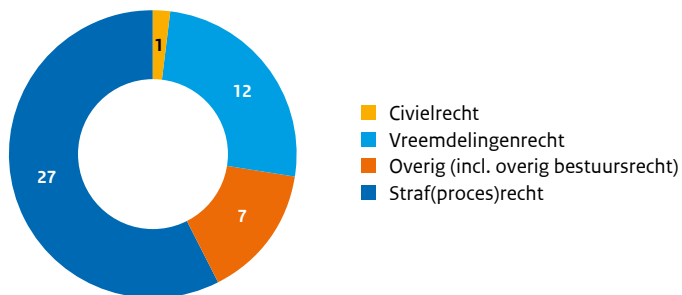
Figuur 5 Ontvankelijkheidsbeslissingen en beslissingen tot schrapping van de rol

Figuur 6 Voorlopige maatregelen (Procedureregel 39)

Figuur 7 Aanhangige zaken per categorie op 31 december 2023

Uitspraken en beslissingen⁷

Uitspraken

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
S.S.	61125/19	10 januari 2023
C.M.C.	34507/16	10 januari 2023
F.L.	57766/19	11 april 2023
J.J. B.V. e.a.	2800/16	16 mei 2023
S.W.O.C. B.V.	2799/16	16 mei 2023
B.H. B.V.	3124/16	16 mei 2023
P.I. B.V.	3205/16	16 mei 2023
K.A.	8757/20	30 mei 2023
A.M.A.	23048/19	24 oktober 2023
C.J.J.L. e.a.	56996/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 en 57307/17	21 november 2023

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
B.J.	51027/19	5 december 2019(**)
C.H.P.	58403/17	1 september 2022(**)
A.A.	31007/20	4 mei 2023
C.T.	20209/19	4 mei 2023
F.K.	36141/21	4 mei 2023
G.L.H.	22069/19	4 mei 2023
K.D. e.a.	52334/19	4 mei 2023
S.M.	31212/20	17 mei 2023
B.Y.A.M.	21461/20	6 juli 2023(*)
R.H.	18138/20	14 september 2023
G.G. e.a.	34425/22	23 november 2023

⁷ De hier genoemde zaken zijn samengevat in het hoofdstuk 'Raad van Europa'.

(*) *Single judge decisions* en daarom niet samengevat.

(**) Reeds vóór 2023 afgesloten maar hiervan pas in 2023 bericht ontvangen.

Interventies

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
K.J.B. e.a. t. Rusland	22515/14	27 juni 2023
T. t. Polen	21181/19, 51751/20	6 juli 2023

Zaken tegen het Koninkrijk in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
A.A.M.	64534/19	art. 8
A.R.	59806/19	art. 3
A.M.M.	34129/21	art. 2
A.S.M.	29348/18	art. 3
B.H. B.V.	3124/16	art. 8
B.M.	31220/20	artt. 6 en 3
C.D.A.	39371/20	artt. 2, 8 en 14
C.S.M.	61433/21	art. 6
D.D.J.	23106/19	art. 7
D.S.	55021/19	art. 3
D.V.S.	26337/22	art. 6
E.G.E.	52053/18	artt. 2, 3 en 8
E.M. en S.M.H.	47878/20	art. 8
F.B.	28157/18	art. 3
F.J.	57264/18, 27124/22	artt. 6, 7, 9, 10 en 11 en art. 2 van Prot. 4
G.A.H.	15199/20	art. 3
H.B.	36384/22	artt. 3 en 8
H.H.	24008/20	art. 3
I.M. e.a.	16395/18	art. 7
J.J. B.V. e.a.	2800/16	art. 8
J.B.	36163/21	art. 8
J.F.R.	55483/19	art. 3

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
J.K.	19365/19	artt. 6, 10 en 11
J.F.M.	27963/18	art. 3
J.M.H. e.a.	73411/17, 70630/17	art. 3
J.S.	56440/15	art. 6
J.V.S.	16381/23	art. 6
K.B.	30395/20	art. 6 en 3
L.J.G.	30638/22	art. 8
M.A.	4470/21	art. 8
M.B.	71008/16	art. 5
M.Ö.	45036/18	art. 2
M.K.	9573/23	art. 5
M.R.	56209/19	art. 3
M.R.	59814/19	art. 3
N.O.S. e.a.	20066/18	art. 10
N.S.S.	45644/18	artt. 6 en 8
P.C.K.	43250/22	artt. 8 en 13
P.I. B.V.	3205/16	art. 8
P.Z.	27231/19	art. 7
R.B.H.	34039/22	art. 3
R.H.Z.	46836/18	artt. 3 en 6
R.R.K.	22501/23	art. 6
S.W.O.C. B.V.	2799/16	art. 8
S.M.E.	16216/23	art. 3
T.D.	36010/21	artt. 8 en 13
T.K.	298/15	
U.K.	44051/20	art. 8
W.R.		art. 6
Y.F.C. e.a.	21325/19	artt. 3, 5 en 13 en art. 4 van Prot. 4
Z.	64772/19	art. 1 van Prot. 1

Zaken tegen andere landen waarin een interventie is ingediend in behandeling op 31 december 2023⁸

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
S.A. e.a. en A. e.a. t. Rusland	25714/16, 56328/18	artt. 2, 3 en 41
W. e.a. t. Polen	11000/21	artt. 6, 8 en 10
Oekraïne t. Rusland	11055/22	art.1

Door Koninkrijk ingediende statenklacht

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
Oekraïne en Nederland t. Rusland	8019/16, 43800/14, 28525/20 en 11055/22	artt. 2, 3 en 13

| 59 |

Europees Comité voor Sociale Rechten

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel ESH
ETUC, FNV, CNV	201/2021	art. 6

Zaken onder toezicht op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum beslissing
UWE	134/2016	28 februari 2020
FEANTSA	86/2012	2 juli 2014

⁸ In deze zaken heeft het Koninkrijk geïntervenieerd of het voornemen tot interventie te kennen gegeven.

Comité van Ministers

EHRM-zaken onder toezicht op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum uitspraak
J.C.M.	10511/10	26 april 2016
F.C.	29593/17	9 oktober 2018
V.K.	2205/16	19 januari 2021
M.M.	10982/15	9 februari 2021
R.R.C.	21464/15	15 november 2022
A.H.L.	2445/17	15 november 2022
C.M.C.	34507/16	10 januari 2023
S.S.	61125/19	10 januari 2023
K.A.	8757/20	30 mei 2023
A.M.A.	23048/19	24 oktober 2023
C.J.J.L. e.a.	56914/17, 56917/17 en 57307/17	21 november 2023

EHRM-zaken waarvan toezicht is beëindigd in 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum afsluitende resolutie
C.T.	20209/19	4 mei 2023
G.L.H.	22069/19	4 mei 2023
F.K.	36141/21	4 mei 2023
S.M.	31212/20	17 mei 2023

Bijlage II

Verenigde Naties

Algemene gegevens⁹

In het jaar 2023 werden door de VN-Verdragscomités:

- drie nieuwe verzoekschriften ter kennis gebracht.

Mensenrechtencomité

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
A.D.N.	2894/2016	22 maart 2023
J.S.	3210/2018	22 maart 2023
G.J.	2958/2017	19 juli 2023
M.S., B.S. en A.M.	4254/2022	24 oktober 2023
S.E.H.	3236/2018	31 oktober 2023

| 62 |

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel IVBPR
A.Z.	3868/2021	art. 14
D.K.	3768/2020	artt. 2, 7 en 8
F.K.F.	3907/2021	artt. 2 en 17
G.F.S.	3650/2019	artt. 2, 10, 14, 15, 17, 25 en 26
G.V.B.	3720/2020	artt. 14 en 17
J.D.A.S.	4477/2023	art. 14
J.P.M.L. en M.K.	4019/2021	artt. 7, 9, 10, 14, 15 en 17
N.J.S.C.	4015/2021	artt. 2, 6 en 7
R.L.K.	3721/2020	artt. 2, 14 en 17
R.V.D.B.	4268/2022	art. 14
S.H. e.a.	3281/2018	artt. 2, 6, 7, 17, 19, 24 en 26
V.G.	3856/2020	artt. 2, 15 en 26

⁹ De hieronder genoemde zienswijzen en beslissingen zijn samengevat in het hoofdstuk 'Verenigde Naties'.

Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
H.O.	178/2022	19 mei 2023

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CEDAW
S.V.	162/2020	art. 16
J.C.V.	194/2022	artt. 1, 2, 3, 5, 6 en 12
F.A.	202/2023	artt. 1, 2
M.E.V.B.	212/2023	artt. 5, 16

| 63 |

Comité tegen Foltering

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
J.T.	991/2020	21 april 2023

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CAT
V.R.	1103/2021	art. 3

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

www.rijksoverheid.nl

© Buitenlandse Zaken | april 2024

17BUZ111759 | N

Aan
Van
Via
Kopie aan
Afgestemd met

M

Bescherming persoonlijke levenssfeer
R
Bescherming persoonlijke levenssfeer

TER BESLISSING

Datum

18 april 2024

Onze Referentie

Min-BuZa.2024.459

Opgesteld door

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Uiterlijk bij

[uiterlijk bij]

Plandatum/Deadline Kamer

Begin/half mei

nota

Rapportage 2023 – Internationale
Mensenrechtenprocedures

Aanleiding

Aanbieding aan het parlement van de jaarlijkse rapportage van de minister van Buitenlandse Zaken over zaken van het Koninkrijk voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en andere internationale mensenrechteninstanties.

Geadviseerd besluit

Ondertekening van bijgevoegde brieven, mede namens uw ambtgenoten van Justitie & Veiligheid en voor Rechtsbescherming, waarmee de Rapportage over het jaar 2023 wordt aangeboden. De Rapportage wordt op papier en digitaal verspreid.

Kernpunten

De Rapportage 2023 - Internationale Menschenrechtenprocedures bevat:

- Totaalcijfers van verzoekschriften bij het EHRM tegen het Koninkrijk in 2023;
- Samenvattingen van uitspraken en beslissingen van het EHRM in zaken van het Koninkrijk;
- Informatie over maatregelen tot tenuitvoerlegging van uitspraken van het EHRM;
- Samenvattingen van beslissingen tegen het Koninkrijk in procedures bij andere internationale mensenrechteninstanties, in het bijzonder de verdragsorganen van de Verenigde Naties;
- Overige relevante informatie met betrekking tot internationale mensenrechtenprocedures.

Toelichting

Sinds 1996 rapporteert de minister van Buitenlandse Zaken, naar aanleiding van een verzoek van de Tweede Kamer, jaarlijks over zaken van het Koninkrijk voor het EHRM. Een gelijkkluidende brief wordt naar de Eerste Kamer gezonden. Sinds enkele jaren is de rapportage uitgebreid tot alle internationale klachtprocedures op

mensenrechtelijk gebied, dus inclusief het Europees Comité voor Sociale Rechten en de verdragsorganen van de Verenigde Naties. De Rapportage zal breed worden verspreid, zowel binnenlands als bij de posten.

Datum

18 april 2024

Onze Referentie

Min-Buza.2024.459

Met name binnen de Raad van Europa geldt deze wijze van rapporteren aan het parlement als 'best practice' die veelvuldig in rapporten wordt aangehaald.

Bijlagen:

Brieven aan de Voorzitters van beide kamers met bijgevoegd de Rapportage 2023 -Internationale Mensenrechtenprocedures.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rapportage 2023

Internationale Mensenrechtenprocedures

Rapportage 2023 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2023 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2023 | Internationale Menschenrechtenprocedures

MexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairoShanghaiLagosMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSaraievoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoalaLoempoWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLomburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotaPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoseTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneLondenShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoseManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenosAiresLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundeAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSaraievoAnkaraShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamascusTunisBogotaKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSanJoseKoewietWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeiitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasusPraagKobeKoalaLoempoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotaHamburgLagosMilaanKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoewietParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSaraievoKoalaLoempoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotaParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairoHamburgLagosMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoseTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneLondenShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoseManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenosAiresLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundeAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSaraievoAnkaraShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamascusTunisBogotaKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSanJoseKoewietWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeiitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasusPraagKobeKoalaLoempoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotaHamburgLagosMilaanKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoewietParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSaraievoKoalaLoempoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotaParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSaraievoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoalaLoempoerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotaPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoseTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneLondenShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoseManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenosAiresLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundeAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbu DhabiHamburgSao PauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSaraievoAnkaraShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIslamabadKingstonDamascusTunisBogotaKopenhagenWenenCaracasBernKeolaLoempoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSanJoseKoewietWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeiitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliDamasusPraagKobeKoalaLoempoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSao PauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotaHamburgLagosMilaanKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoewietParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSaraievoKoalaLoempoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotaParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgPamarioAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSaraievoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoalaLoempoerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotaPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSaraievoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoseTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneLondenShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoseManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachiBuenosAiresLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChile

Rapportage 2023

Internationale Mensenrechtenprocedures

Afdeling Internationaal Recht
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoud

Voorwoord.....	6
Procesvertegenwoordiging bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de VN-verdragscomités.....	9
Raad van Europa	17
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	18
Europees Comité voor Sociale Rechten	32
Comité van Ministers	32
Verenigde Naties	37
Mensenrechtencomité	38
Comité tegen Discriminatie van Vrouwen	43
Comité tegen Foltering	44
Overige ontwikkelingen	45
Raad van Europa.....	46
Verenigde Naties	50
Bijlagen: overzichten en statistieken	51
Bijlage I: Raad van Europa	52
Bijlage II: Verenigde Naties	61

Voorwoord

Al tien jaar rapporteren we over de internationale mensenrechtenprocedures in de huidige vorm. Ook in deze rapportage vindt u zoals gebruikelijk samenvattingen van alle uitspraken en beslissingen in internationale mensenrechtenprocedures waarbij het Koninkrijk der Nederlanden betrokken is geweest in het jaar 2023. Ook vindt u weer informatie die in het verlengde ligt van, of van direct belang is voor, deze procedures alsmede overzichten en statistieken. Vorig jaar zijn we gestart met een inleidend hoofdstuk, waarin uitleg wordt gegeven over de verschillende internationale mensenrechtenprocedures. Vanwege de positieve respons daarop hebben we dat dit jaar weer gedaan.

In het jaar 2023 speelde de oorlog van Rusland in Oekraïne onverminderd een belangrijke rol. Nederland intervenieerde - mede namens 25 andere lidstaten van de Raad van Europa - in de zaak van Oekraïne tegen Rusland bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), die betrekking heeft op de oorlog in Oekraïne sinds 2022. Deze zaak is inmiddels gevoegd met andere zaken van Oekraïne tegen Rusland en de zaak van Nederland tegen Rusland die betrekking heeft op het neerhalen van vlucht MH17. Die zaak wordt, nadat het EHRM de klacht ontvankelijk heeft verklaard, nu inhoudelijk behandeld. Na nog een schriftelijke ronde in 2023 staat de hoorzitting hierover gepland op 12 juni 2024.

171

Verder stond in 2023 een belangwekkende zitting op de rol bij het EHRM in de zaak *Duarte Agostinho e.a. t. Nederland en 32 anderen* (39371/20). Zes Portugese kinderen en jongvolwassenen stellen dat de aangesproken staten te weinig doen tegen klimaatverandering, in strijd met artikel 2 (recht op leven), artikel 3 (onmenselijke behandeling), artikel 8 (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 14 (discriminatieverbod) van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). In 2023 heeft de regering zowel schriftelijk als mondeling verweer gevoerd in de procedure bij de Grote Kamer van het EHRM en op 9 april 2024 heeft het EHRM de klacht niet-ontvankelijk verklaard.

Waar in 2022 het EHRM geen schending van het EVRM heeft geconstateerd ten aanzien van Nederland, en de VN-verdragscomités één keer concludeerden dat er sprake was van een mensenrechtenschending, laat 2023 een ander beeld zien: vijf keer is het EHRM tot de conclusie gekomen dat Nederland het EVRM heeft geschonden. Daarentegen zijn er in 2023 geen schendingen geconstateerd door de VN-verdragscomités.

De tendens dat de internationale mensenrechtenprocedures steeds diverser worden, blijkt ook uit de grote verscheidenheid van de in 2023 door het EHRM geconstateerde mensenrechtenschendingen in zaken tegen Nederland. De zaken gaan over

schending van artikel 3 (onmenselijke behandeling), artikel 6 (horen van getuigen, twee keer), artikel 8 (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 11 van het EVRM (demonstratierecht).

Bij de totstandkoming van deze rapportage zijn, zoals ieder jaar, weer velen betrokken geweest. Naast medewerkers en stagiairs van de Afdeling Internationaal Recht van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de jaarlijks bij deze afdeling gedetacheerde collega van de Raad van State, zijn dat de collega's van de ministeries die bij de inhoudelijke behandeling van de zaken het voortouw hebben genomen dan wel nauw betrokken zijn geweest, te weten collega's van de Immigratie en Naturalisatiedienst, het Openbaar Ministerie, collega's van de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten alsmede van de ministeries van Justitie en Veiligheid, Economische Zaken en Klimaat, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Voor commentaar, suggesties of verzoeken om informatie kunt u te allen tijde contact opnemen: djz-mensenrechten@minbuza.nl, tel. (+31) (0)70 348 6724.

Procesvertegenwoordiging bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de VN-verdragscomités

De procesvoering namens de regering van het Koninkrijk der Nederlanden (de regering) bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR) en verschillende verdragscomités van de Verenigde Naties, waaronder het Mensenrechtencomité (dat toezicht houdt op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR)), het Comité tegen foltering (dat toezicht houdt op naleving van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (CAT)), het Comité tegen rassendiscriminatie (dat toezicht houdt op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD)) en het Comité voor de uitbanning van Discriminatie van Vrouwen (dat toezicht houdt op naleving van het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW)) wordt uitgevoerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken, in samenspraak met de betrokken departementen.

Zaakbehandeling

Momenteel zijn twee juristen bij de afdeling Internationaal recht van de Directie Juridische Zaken (DJZ/IR) bij het ministerie van Buitenlandse Zaken gemachtigd om in Straatsburg en Genève op te treden namens de regering. Deze gemachtigden, ook wel ‘agenten’ genoemd, maken deel uit van het Mensenrechtencluster. De agenten zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van de procesvoering. De agenten worden ondersteund door verschillende juristen en een administratief medewerker vanuit het Mensenrechtencluster. Het cluster is belast met de registratie van de zaken, de stroom van processtukken van en naar het EHRM en de comités van de VN, en de distributie naar de betrokken departementen. Het Mensenrechtencluster coördineert de voorbereiding en de formulering van het standpunt van de regering voor het EHRM en de comités in de verschillende lopende zaken. Deze zaken kunnen alle mogelijke onderwerpen beslaan zolang er een beroep wordt gedaan op de mensenrechten uit de desbetreffende verdragen waarop het EHRM en de comités toezicht houden. Naast procesvoering houdt het Mensenrechtencluster zich ook bezig met advisering op het gebied van internationale mensenrechtenverdragen en internationaal gewoonterecht.

Procedures voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Individue

De procedure op grond waarvan individuen een klacht kunnen indienen bij het EHRM staat beschreven in artikel 34 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Op grond van dit artikel kan een individu, een niet-gouvernementele organisatie of een groep individuen die beweert slachtoffer te zijn van een schending van één of meerdere rechten van het EVRM of de daarbij behorende Protocollen een verzoekschrift indienen bij het EHRM.

Interstatelijke zaken

Lidstaten kunnen iedere (vermeende) schending van EVRM-recht(en) door een andere lidstaat in een interstatelijke procedure aanhangig maken bij het EHRM. Deze procedure is vastgelegd in artikel 33 EVRM. Het is hiervoor niet noodzakelijk dat de individuele slachtoffers van die vermeende mensenrechtenschendingen de nationaliteit hebben van het verzoekende land. Deze procedure werd aanvankelijk zelden gebruikt. De laatste jaren is er een duidelijke toename in het aantal statenklachten en op dit moment zijn er 15 interstatelijke zaken aanhangig bij het EHRM. Nederland heeft drie keer een interstatelijke zaak aanhangig gemaakt. De eerste zaak was in 1967 tegen Griekenland waar toen het Kolonelsregime aan de macht was. De tweede zaak was in 1982 tegen Turkije in verband met de toenmalige staatsgreep. De meest recente interstatelijke procedure van de regering is tegen Rusland en betreft het neerhalen van vlucht MH17.

Interventies

Op basis van artikel 36 EVRM is het mogelijk voor een lidstaat of anderen om schriftelijke opmerkingen in te dienen of deel te nemen aan een hoorzitting in zaken waar het geen partij bij is. Het doel van een interventie is om extra inbreng te leveren aan het EHRM die kan bijdragen aan de besluitvorming. Een interveniërende partij wordt daarom ook wel *amicus curiae* (vriend van het Hof) genoemd. Zoals gezegd, is een interveniërende derde geen partij bij de zaak en is dus niet rechtstreeks gebonden aan de uiteindelijke uitspraak. Indien de interveniërende partij een lidstaat is, kan de uitspraak wel elementen bevatten die ook relevant zijn voor de betreffende lidstaat, aangezien deze ook invloed kan hebben op zijn nationale rechtsorde. Indien een Nederlander een klacht indient bij het EHRM tegen een andere lidstaat dan Nederland, heeft de regering het recht om te interveniëren. In overige gevallen kan de regering bij het EHRM een verzoek om als interveniënt te worden toegelaten indienen. Het is dan aan het EHRM om te beslissen of de interventie wordt toegestaan. De regering maakt regelmatig gebruik van de laatstgenoemde mogelijkheid om te interveniëren om hiermee een bepaalde interpretatie van het EVRM voor te stellen of de rechtsontwikkeling te bevorderen.

Adviezen

Naast uitspraken en beslissingen kan het EHRM adviezen geven over de interpretatie en implementatie van het EVRM. Deze adviezen, op basis van het zestiende protocol bij het EVRM, worden gegeven op verzoek van de hoogste gerechtshoven van lidstaten en enkel indien het relevant is voor een lopende nationale zaak. Hoewel de adviezen van het EHRM niet bindend zijn, zijn deze wel gezaghebbend in de interpretatie van het EVRM. Bij adviesverzoeken van rechters uit het Koninkrijk heeft de regering het recht om schriftelijke opmerkingen in te dienen. Bij adviesverzoeken van rechters uit andere landen kan de regering toestemming vragen aan het EHRM

om een schriftelijke bijdrage in te dienen. Nederland is sinds 2019 partij bij dit Protocol. Er is nog geen adviesverzoek door één van de Nederlandse hoogste rechters bij het EHRM ingediend en de regering heeft nog niet om een interventie in adviesprocedures uit andere staten verzocht.

Comité van Ministers

De kracht van het EVRM is niet alleen gelegen in het verdrag zelf en de zich voortdurende ontwikkelende rechtspraak van het EHRM, maar nadrukkelijk ook in het toezicht op de naleving van deze uitspraken. Dit toezicht is in handen van de lidstaten van de Raad van Europa, die hierin ondersteund worden door een toegewijde afdeling van het Secretariaat, het “Department for the Execution of Judgments” (*Execution Department*). Samen zien zij erop toe dat de lidstaten uitspraken uitvoeren, niet alleen door het nemen van individuele maatregelen zoals het betalen van door het EHRM toegekende schadevergoedingen of het verlenen van een verblijfsvergunning, maar ook door het nemen van algemene maatregelen die ervoor moeten zorgen dat vergelijkbare schendingen zich in de toekomst niet opnieuw zullen voordoen. Afhankelijk van de geconstateerde schending, kunnen algemene maatregelen bijvoorbeeld nopen tot het aanpassen van beleid, wetgeving of jurisprudentie, het verbeteren van detentie-omstandigheden, het trainen van rechters of ambtenaren of een hele reeks van andere maatregelen. Nadat het Comité van Ministers (in de samenstelling van het CMDH) heeft vastgesteld welke individuele en/of algemene maatregelen vereist zijn, dient de betreffende lidstaat door middel van “Action Plans” regelmatig te rapporteren over de voortgang van deze maatregelen. Naast de inbreng van het *Execution Department*, kunnen ook niet-gouvernementele organisaties, internationale organisaties, nationale mensenrechten instituties zoals in Nederland het College voor de Rechten van de Mensen, en anderen hun visie geven op de voortgang en effectiviteit van de implementatie van de uitspraken. Indien een zaak bijzonder ernstig is of indien onvoldoende voortgang wordt geconstateerd in de naleving van de uitspraak, dan kan het Comité van Ministers besluiten om deze zaak onder verscherpt toezicht te plaatsen.

In gevallen waarin ingrijpende maatregelen of vergaande hervormingen vereist zijn, kan dit proces meerdere jaren in beslag nemen. Dit geldt ook voor lidstaten die toegewijd zijn aan het beschermen van mensenrechten en over voldoende financiële middelen beschikken.

Procedures bij het Europees Comité voor Sociale Rechten

Collectieve verzoeken

Het aanvullend protocol bij het Europees Sociaal Handvest (ESH) maakt het mogelijk voor sociale partners en non-gouvernementele organisaties om een collectief verzoekschrift in te dienen over (vermeende) schendingen van het ESH door een lidstaat. Als een verzoekschrift wordt ingediend, zal dit worden onderzocht door het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR). Dit Comité neemt vervolgens een besluit over de ontvankelijkheid van de klacht en gaat na of sprake is van een schending van het ESH. Op basis van dit besluit van het ECSR kan het Comité van Ministers een resolutie aannemen waarin aanbevelingen aan de lidstaat worden gedaan over de schending.

Het Agentennetwerk voor het EHRM en het ECSR

Het Mensenrechtencluster participeert actief in het netwerk van agenten van de lidstaten bij het EHRM. Er wordt binnen het netwerk informatie uitgewisseld over lopende zaken en overige kwesties die relevant zijn voor de procedures voor het EHRM. Daarnaast biedt het netwerk de mogelijkheid om andere landen te attenderen op relevante nieuwe zaken, met het oog op de mogelijkheid te interveniëren, en de gelegenheid om het optreden van de verschillende lidstaten in zaken te coördineren.

| 13 |

Er wordt naar gestreefd dat de agenten éénmaal per jaar onder elkaar bijeen komen, meestal op uitnodiging van de agent van de lidstaat die in het najaar voorzitter is van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Daarnaast organiseert het EHRM in beginsel twee keer per jaar een agentenbijeenkomst in Straatsburg. Tijdens deze agentenbijeenkomsten wordt gesproken over verschillende ontwikkelingen en vragen rondom het procederen bij het EHRM. Het ECSR organiseert eveneens één keer per jaar een bijeenkomst tussen het ECSR en de agenten van de landen die het collectief klachtrecht onder het ESH hebben erkend.

Procedures voor de VN-verdragscomités

Nederland is partij bij acht mensenrechtenverdragen, te weten het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR), het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD), het Internationaal Verdrag voor de uitbanning van alle vormen van vrouwendiscriminatie (CEDAW), het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende vormen van bestraffing (CAT), het Internationaal Verdrag voor de rechten van het kind (IVRK), het Internationaal Verdrag voor de

rechten van mensen met een handicap (VN-verdrag handicap) en het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (ICPPED). Al deze verdragen bevatten, (al dan niet) via een optioneel protocol, een mogelijkheid op grond waarvan individuen kunnen klagen over mensenrechtenschendingen (ook wel: individueel klachtrecht). Individen kunnen klagen over vermeende schendingen door het Koninkrijk bij vijf comités: het Mensenrechtencomité (met betrekking tot schendingen van het IVBPR), het Comité tegen foltering (CAT), het Comité tegen rassendiscriminatie (CERD), het Comité tegen gedwongen verdwijningen (CED) en het Comité tegen discriminatie van vrouwen (CEDAW). De comités bestaan uit onafhankelijke experts die gekozen worden door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hoewel alle comités verschillen vanwege de thematische inhoud van het desbetreffende verdrag, verlopen de procedures ten aanzien van individuele klachten doorgaans hetzelfde.

Individen

Bij de hierboven genoemde vijf comités (het Mensenrechtencomité, het CAT, het CERD, CED en het CEDAW) is het mogelijk om een individuele klacht in te dienen tegen het Koninkrijk. Een individu kan een klacht indienen bij het comité vanwege een (vermeende) schending van het bijbehorende verdrag. Op deze manier kan het comité bescherming bieden op een individueel niveau. Het betrokken comité geeft in een zienswijze aan of er sprake is van schending(en) van de relevante verdragsartikelen. De zienswijzen van de comités zijn formeel niet-bindend, maar zijn wel gezaghebbend. Dat betekent dat er alleen gemotiveerd van kan worden afgeweken.

Interstatelijke zaken

Bij een aantal comités kunnen interstatelijke zaken ingediend worden. Dit houdt in dat een verdragspartij een andere verdragspartij kan aanklagen voor vermeende schendingen van mensenrechten in het desbetreffende VN-verdrag. Over het algemeen vereist dit een expliciete erkenning van deze procedure door beide verdragspartijen. Deze procedure wordt zelden gebruikt.

Follow-up

Wanneer een comité een schending constateert, heeft de regering 180 dagen om een actieplan op te stellen en in te dienen. In dit actieplan noemt de regering welke maatregelen genomen worden om de schending te beëindigen en nieuwe schendingen te voorkomen. Op basis van dit plan neemt het comité een “follow-up” rapport aan waarin wordt aangegeven in hoeverre de regering de zienswijze van het comité heeft geïmplementeerd. Bij elke sessie van het comité kan een nieuw follow-up rapport worden aangenomen, totdat de regering de zienswijze naar tevredenheid van het comité heeft geïmplementeerd.

Verloop individuele zaken

De behandeling van individuele zaken in de verschillende procedures verloopt in grote lijnen hetzelfde. Nadat een nieuwe zaak wordt gecommuniceerd aan het Koninkrijk wordt deze in behandeling genomen door het Mensenrechtencluster van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit cluster betreft, afhankelijk van de inhoud van de zaak, het ministerie dat beleidsverantwoordelijkheid draagt voor de (vermeende) mensenrechtenschending.

Bij de behandeling van zaken wordt gekeken naar de ontvankelijkheid en inhoud van de zaak. Bij de ontvankelijkheid is het de vraag of de zaak kan worden toegelaten aan de hand van verschillende criteria, waaronder of de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, de zaak binnen de reikwijdte van het verdrag of het relevante verdragsartikel valt, de klacht voldoende onderbouwd is, de zaak al onderzocht wordt door een andere internationale instantie, de klacht misbruik vormt van de procedure en of verzoeker schade heeft geleden als gevolg van de vermeende schending. Ten aanzien van de inhoud moet er sprake zijn van een maatregel die binnen de reikwijdte van een verdragsartikel valt. Bij sommige verdragsartikelen is het vervolgens de vraag of een beperking van een verdragsvrijheid kan worden gerechtvaardigd. Na ontvangst van het verzoekschrift kan de regering een verweerschrift indienen. Hierop kan de verzoeker/klager reageren en daarna is er voor de regering nog een keer de gelegenheid om een aanvullend verweerschrift in te dienen. Soms wordt hierna nog een nadere schriftelijke reactie ingediend, bijvoorbeeld in geval van nieuwe ontwikkelingen of om in te gaan op specifieke aanvullende vragen van het comité of het EHRM.

| 15 |

Op basis van al deze stukken geeft het comité een schriftelijke zienswijze en het EHRM een uitspraak of beslissing. Indien om een schadevergoeding is gevraagd, staat in de zienswijze of uitspraak/beslissing of schadevergoeding moet worden verleend. Er bestaat de mogelijkheid voor een hoorzitting in Genève of Straatsburg. In procedures tegen het Koninkrijk voor de comités is hiervan nog nooit gebruik gemaakt. Soms wordt een hoorzitting in Straatsburg georganiseerd door het EHRM, onder meer in zaken die door de Grote Kamer van het EHRM worden behandeld.

Belangrijk verschil in de procedure is dat bij de comités de mogelijkheid wordt geboden om (eerst) enkel verweer te voeren op de ontvankelijkheid.

Bij het EHRM moet een klacht worden ingediend binnen vier maanden nadat de hoogste nationale rechter uitspraak heeft gedaan in de zaak. Vervolgens worden alle verzoekschriften die binnenkomen bij het EHRM door de *filtering section* beoordeeld op kennelijke niet ontvankelijkheid. Nadat het verzoekschrift is gecommuniceerd aan

Nederland, gaat de zogenaamde non-contentieuze fase in, waarin partijen tot een minnelijke schikking kunnen komen. De termijnen voor het indienen van verweerschriften beginnen pas nadat de non-contentieuze fase is afgesloten. Dat is gewoonlijk na twaalf weken.

Kennisoverdracht

Het Mensenrechtencluster maakt deel uit van de afdeling Internationaal Recht (DJZ/IR). Naast het Mensenrechtencluster bestaat DJZ/IR uit de clusters Vrede & Veiligheid, Internationale Rechtsorde, Internationale Omgeving en het Centrum voor Internationaal Recht (CIR). De afdeling is een kennisafdeling die ten dienste staat van het Nederlandse overheidsbeleid. Medewerkers van de afdeling verzorgen regelmatig lezingen en cursussen bij andere departementen en uitvoerende diensten. Leden van het Mensenrechtencluster verzorgen ook regelmatig cursussen over de praktijk bij het EHRM en de VN-Verdragscomités en lezingen over ontwikkelingen in het internationaal recht, bijvoorbeeld aan universiteiten, de Academie voor Wetgeving/Academie voor Overheidsjuristen en rechtbanken.

| 16 |

Er bestaan verschillende mogelijkheden om tijdelijk ervaring op te doen bij het Mensenrechtencluster. Zo wordt er jaarlijks een jurist vanuit de Raad van State gedetacheerd bij het Mensenrechtencluster. Daarnaast kunnen studenten een stage lopen bij DJZ/IR om zo onder andere kennis te maken met de procesvoering bij het EHRM en de VN-verdragscomités. In 2023 hebben zeven studentenstagiairs op de afdeling meegewerkt.

Raad van Europa

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Uitspraken

S.S. (61125/19, 10 januari 2023)

Verzoeker klaagt dat hij in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) niet in de gelegenheid is gesteld belastende getuigen te (doen) ondervragen, terwijl de verklaringen van deze getuigen het beslissende bewijs vormden in zijn veroordeling.

De rechtbank had verzoeker veroordeeld voor oplichting en het wederrechtelijk binnendringen van een woning bij een ander in gebruik. Deze veroordeling was onder meer gebaseerd op de getuigenverklaringen van de slachtoffers. In hoger beroep verzocht verzoeker om deze getuigen ter terechtzitting te (doen) ondervragen. Hij herhaalde dit verzoek ter terechtzitting. Het gerechtshof wees het eerste verzoek af omdat het te laat was ingediend. Het gerechtshof wees het tweede verzoek af met toepassing van het noodzaakcriterium; volgens het gerechtshof was er geen reden om te twijfelen aan de juistheid van de verklaringen. Bovendien waren de verklaringen van de getuigen niet het enige of het beslissende bewijs, nu er ook steunbewijs was. Het gerechtshof liet verzoekers veroordeling in stand. De Hoge Raad verwierp vervolgens het tegen dit vonnis ingestelde cassatieberoep.

Het EHRM beoordeelt de klacht aan de hand van het toetsingskader dat volgt uit zijn vaste rechtspraak. Op basis van dit kader wegen de volgende factoren mee bij de beoordeling of sprake is van een schending van het recht op een eerlijk proces: i) of er een goede reden is voor het ontbreken van een gelegenheid om de belastende getuige(n) ter terechtzitting te ondervragen, ii) of de veroordeling uitsluitend of in beslissende mate gebaseerd is op de verklaring(en) van de belastende getuige(n) en iii) of er voldoende factoren aanwezig zijn om te compenseren voor de nadelen die de verdediging heeft ondervonden door het ontbreken van de ondervragingsgelegenheid ter terechtzitting. Allereerst stelt het EHRM dat het gerechtshof geen gegronde feitelijke of juridische redenen heeft gegeven voor het niet bieden van een gelegenheid om de getuigen ter terechtzitting te ondervragen. Daarnaast kende het gerechtshof aan de verklaringen van de getuigen dusdanig gewicht toe dat het waarschijnlijk is dat de veroordeling van verzoeker daar in beslissende mate op gebaseerd was. Ten slotte stelt het EHRM vast dat er onvoldoende compenserende factoren aanwezig waren. Zo is niet gebleken dat het gerechtshof zich bewust was dat aan de verklaringen van deze getuigen, vanwege het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid, minder gewicht kon worden toegekend. Uit de processtukken blijkt verder niet waarom het gerechtshof van oordeel was dat er geen reden was om te twijfelen aan de juistheid van de verklaringen van de getuigen. Weliswaar is verzoeker in de gelegenheid gesteld ter terechtzitting zijn eigen weergave van de feiten te geven, maar dit alleen volstaat

niet als compenserende factor. Het EHRM concludeert dat het ontbreken van een mogelijkheid om de belastende getuigen ter terechtzitting te ondervragen, of om ze te laten ondervragen in enig stadium van de procedure, het proces als geheel oneerlijk maakt. Het EHRM stelt een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM vast.

C.M.C. (34507/16, 10 januari 2023)

Verzoeker klaagt dat hij in strijd met artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) niet in de gelegenheid is gesteld drie belastende getuigen te (doen) ondervragen, terwijl de verklaringen van deze getuigen het beslissende bewijs vormden in zijn veroordeling.

De rechtbank had verzoeker, samen met anderen, voor (poging tot) oplichting veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf. De veroordeling was mede gebaseerd op getuigenverklaringen van drie slachtoffers van verzoeker en de mededaders. In hoger beroep wees het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden het verzoek van verzoeker om deze getuigen ter terechtzitting te (doen) ondervragen af. Het gerechtshof stelde vast dat verzoeker zijn verzoek ten aanzien van één getuige niet had onderbouwd en dat verzoeker twee andere getuigen wilde ondervragen over een juridische vraag die alleen het gerechtshof zelf kon beantwoorden. Omdat verzoeker zich op zijn zwijgrecht had beroepen viel volgens het gerechtshof bovendien niet in te zien wat de drie getuigen konden verklaren dat redelijkerwijs van belang zou kunnen zijn voor de door het gerechtshof te nemen beslissing. Het gerechtshof veroordeelde verzoeker, op basis van diverse bewijsmiddelen waaronder de getuigenverklaringen van de drie slachtoffers, tot vijftien maanden gevangenisstraf. De Hoge Raad verwierp het tegen dit vonnis ingestelde cassatieberoep.

Het EHRM beoordeelt de klacht over het ondervragingsrecht aan de hand van het toetsingskader dat voortvloeit uit zijn vaste rechtspraak. Op basis van dit kader wegen de volgende factoren mee bij de beoordeling of sprake is van een schending van het recht op een eerlijk proces: i) of er een goede reden is voor het ontbreken van een gelegenheid om de belastende getuige(n) ter terechtzitting te ondervragen, ii) of de veroordeling uitsluitend of in beslissende mate gebaseerd is op de verklaring(en) van de belastende getuige(n) en iii) of er voldoende factoren aanwezig zijn om te compenseren voor de nadelen die de verdediging ondervond als gevolg van het ontbreken van de ondervragingsgelegenheid ter terechtzitting. Allereerst overweegt het EHRM dat het gerechtshof geen gegronde feitelijke of juridische redenen heeft gegeven voor het niet bieden van een gelegenheid om de getuigen ter terechtzitting te ondervragen. Daarnaast kende het gerechtshof aan de verklaringen van de drie getuigen dusdanig gewicht toe, dat het waarschijnlijk is dat de veroordeling van verzoeker daar in beslissende mate op gebaseerd was. Ten slotte stelt het EHRM vast dat er onvoldoende compenserende factoren aanwezig waren. Zo is niet gebleken dat het gerechtshof zich bewust was dat aan de verklaringen van deze getuigen, vanwege het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid, minder gewicht kon worden toegekend.

Weliswaar was verzoeker in de gelegenheid gesteld ter terechtzitting zijn eigen weergave van de feiten te geven, maar dit alleen volstaat niet als compenserende factor. Gelet hierop concludeert het EHRM dat het ontbreken van een mogelijkheid om de belastende getuigen ter terechtzitting ondervragen, of om ze te laten ondervragen in enig stadium van de procedure, het proces als geheel oneerlijk maakt. Het EHRM stelt een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM vast.

F.L. (57766/19, 11 april 2023)

Verzoeker, een Marokkaanse staatsburger, klaagt dat het intrekken van zijn verblijfsvergunning en het aan hem opleggen van een inreisverbod in strijd zijn met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) omdat hij hierdoor van zijn kinderen wordt gescheiden.

Verzoeker woont sinds jonge leeftijd ongeveer 40 jaar in Nederland. Hij heeft twee kinderen met de Nederlandse nationaliteit. Tussen 2000 en 2017 is verzoeker herhaaldelijk veroordeeld vanwege verschillende druggerelateerde misdrijven. In 2017 heeft de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid de verblijfsvergunning van verzoeker ingetrokken en hem een inreisverbod opgelegd vanwege zijn veroordelingen. Het bezwaar van verzoeker hiertegen is ongegrond verklaard. De rechtbank heeft het daartegen door verzoeker ingestelde beroep ongegrond verklaard. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft het hoger beroep van verzoeker ongegrond verklaard.

Verzoeker heeft één van zijn minderjarige kinderen erkend, geen ouderlijk gezag over de kinderen, een groot deel van het leven van de kinderen in detentie gezeten en geen informatie ingebracht waaruit blijkt dat hij, tot het moment van het besluit van de regering, betrokken is geweest bij hun opvoeding. Desondanks neemt het EHRM, in navolging van de nationale autoriteiten, familielevens aan tussen verzoeker en zijn kinderen, waarbij het ook opmerkt dat zijn kinderen zijn geboren uit een oprechte relatie en verzoeker contact heeft met zijn kinderen. Het EHRM overweegt onder verwijzing naar zijn eerdere rechtspraak dat de vraag of de inbreuk op zijn familielevens een schending van artikel 8 EVRM oplevert, afhangt van de wettelijke basis van de bestreden maatregel, of de maatregel een legitiem doel nastreeft en of de maatregel noodzakelijk is in een democratische samenleving. In de beoordeling van de proportionaliteit van de maatregel neemt het EHRM o.a. de volgende factoren in overweging: de aard en het gewicht van de gepleegde misdrijven en het gevaar op herhaling daarvan, de beperkte band die verzoeker met zijn kinderen heeft en zijn banden met Marokko. Daarnaast merkt het EHRM op dat zwaarwegende redenen zijn vereist om de bestreden maatregel te rechtvaardigen, omdat verzoeker een gevestigde migrant is en sinds jonge leeftijd rechtmatig in Nederland verblijft. Alles afwegende komt het EHRM tot de conclusie dat de regering het recht van verzoeker op een familieleven juist heeft afgewogen tegen het belang om de openbare orde te beschermen.

Het EHRM concludeert dat geen sprake is van een schending van artikel 8 EVRM.

J.J. B.V. (2800/16, 16 mei 2023)

De verzoekende onderneming klaagt dat het verstrekken van strafvorderlijke gegevens door het Openbaar Ministerie aan de destijds Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) in strijd is met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). De gegevens kwamen voort uit het aftappen van vertrouwelijke telefoongesprekken in een strafrechtelijk onderzoek naar ambtelijke corruptie waarin de verzoekende onderneming als verdachte was aangemerkt. Volgens de verzoekende onderneming mochten de telefoongesprekken niet als bewijs worden toegelaten omdat zij niet kwalificeerden als strafvorderlijke gegevens die op grond van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens kunnen worden verstrekt aan derden. De verzoekende onderneming stelt dat het niet voorzienbaar was dat de gegevens zouden worden gedeeld met de NMa omdat ze irrelevant waren voor het strafrechtelijk onderzoek. De Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens bevatte volgens de verzoekende onderneming verder onvoldoende waarborgen tegen willekeurige inmenging. Daarnaast klaagt de verzoekende onderneming dat zij in strijd met artikel 13 EVRM (recht op een effectief rechtsmiddel) geen toegang had tot een daadwerkelijk rechtsmiddel om haar klacht over artikel 8 EVRM aan de orde te brengen. Volgens de verzoekende onderneming ontbrak er voorafgaande rechterlijke controle op het verstrekken van de gegevens aan NMa.

Op 16 mei 2023 heeft de Derde Kamer van het EHRM uitspraak gedaan in de zaak en geconcludeerd dat geen sprake is van een schending van artikelen 8 en 13 EVRM. Bij beslissing van 25 september 2023 is de zaak naar de Grote Kamer verwezen. De behandeling van de zaak wordt voortgezet door de Grote Kamer.

| 21 |

S.W.O.C. B.V. (2799/16, 16 mei 2023), B.H. B.V. (3124/16, 16 mei 2023) en P.I. B.V. (3205/16, 16 mei 2023)

De verzoekende ondernemingen klagen dat het verstrekken van strafvorderlijke gegevens door het Openbaar Ministerie aan de destijds Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) in strijd is met artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). De gegevens kwamen voort uit het aftappen van vertrouwelijke telefoongesprekken in een strafrechtelijk onderzoek naar overtredingen van de Wet milieubeheer. Volgens de verzoekende ondernemingen mochten de telefoongesprekken niet als bewijs worden toegelaten omdat zij niet kwalificeerden als strafvorderlijke gegevens die op grond van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens kunnen worden verstrekt aan derden. De verzoekende ondernemingen stellen dat het niet voorzienbaar was dat de gegevens zouden worden gedeeld met de NMa omdat ze niet van belang waren voor het strafrechtelijk onderzoek. De Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens bevatte volgens de verzoekende ondernemingen verder onvoldoende waarborgen tegen willekeurige inmenging. Daarnaast klagen de verzoekende ondernemingen dat zij geen toegang hadden tot een daadwerkelijk rechtsmiddel om hun klacht over artikel 8 EVRM aan de orde te brengen (artikel 13 EVRM, recht op een effectief rechtsmiddel). Volgens de verzoekende ondernemingen ontbrak er voorafgaande

rechterlijke controle op het verstrekken van de gegevens aan NMA.

Op 16 mei 2023 heeft de Derde Kamer van het EHRM uitspraak gedaan in de zaak en geconcludeerd dat geen sprake is van een schending van artikelen 8 en 13 EVRM. Bij beslissing van 25 september 2023 zijn de zaken naar de Grote Kamer verwezen. De behandeling van de zaak wordt voortgezet door de Grote Kamer.

K.A. (8757/20, 30 mei 2023)

Verzoeker klaagt dat het intrekken van zijn verblijfsvergunning en het opleggen van een inreisverbod een ongerechtvaardigde inbreuk vormen op zijn recht op respect voor het privéleven (artikel 8 EVRM).

Verzoeker komt uit Marokko en verblijft sinds 1982 in Nederland. In 1996 is hij voor een zedendelict veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en tbs. Vanwege zijn psychische stoornis werd hij verminderd toerekeningsvatbaar verklaard. De tbs-maatregel is, na steeds te zijn verlengd, in 2016 vanwege positieve gedragsverandering voorwaardelijk beëindigd. Verzoekers behandeling werd voortgezet in een begeleid wonen-faciliteit om de kans op recidive te verminderen. In 2017 maakte de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid zijn voornemen bekend om de verblijfsvergunning van verzoeker in te trekken op openbare orde gronden, onder meer vanwege voornoemd zedendelict. Daarna verslechterde de psychische gesteldheid van verzoeker. Hij overtrad de voorwaarden van de voorwaardelijke beëindiging van de tbs-maatregel waarop die maatregel werd hervat. In 2018 heeft de strafrechter de tbs-maatregel verlengd vanwege het risico op recidive, welk risico naar het oordeel van de rechter voortkwam uit onzekerheid over zijn verblijfsrecht in Nederland. In 2018 heeft de staatssecretaris de verblijfsvergunning van verzoeker ingetrokken en hem een inreisverbod opgelegd voor de duur van tien jaar. Verzoeker stelt dat uit zijn behandelgeschiedenis blijkt dat hij geen bedreiging vormt voor de openbare orde en sinds zijn veroordeling in 1996 geen strafbare feiten heeft gepleegd. Verder voert hij aan dat het intrekken van zijn verblijfsvergunning niet voorzienbaar was, omdat de autoriteiten afstand hadden gedaan van hun recht om dat te doen door meer dan twintig jaar te wachten. Verder hebben volgens verzoeker verschillende autoriteiten beslissingen genomen die tegenstrijdige doelen dienen, waardoor zijn medische behandeling is gestagneerd. Ook voert hij aan dat er onoverkomelijke obstakels zijn om zich in Marokko te vestigen als gevolg van zijn psychische stoornis en het ontbreken van vooruitzichten op de nodige externe begeleiding in dat land.

Het EHRM oordeelt dat de staatssecretaris in de intrekkingsprocedure de relevante belangen niet naar behoren in aanmerking heeft genomen en afgewogen. Hoewel de gepleegde strafbare feiten zeer ernstige redenen zijn die de intrekking na een lange periode van rechtmatig verblijf rechtvaardigen, zijn de verminderde toerekeningsvatbaarheid van de verzoeker en het goede gedrag dat hij tijdens de tbs-behandeling liet zien daar ten onrechte niet of onvoldoende bij betrokken. Daarbij merkt het EHRM op dat verzoeker weliswaar na twintig jaar tbs weer een

flinke terugval had, maar dat dat lijkt te zijn veroorzaakt door het voornemen tot intrekking van zijn verblijfsvergunning. Verzoekers stelling dat de staatssecretaris vanwege het lange tijdverloop sinds het plegen van het strafbare feit niet meer tot intrekking over had mogen gaan, wijst het EHRM van de hand. Ten slotte stelt het EHRM vast dat verzoeker in een *status quo* situatie was beland, die gevolgen had voor zijn medische behandeling, zijn re-integratie en de mogelijkheden tot beëindiging van de tbs-maatregel. Het EHRM oordeelt dat de Nederlandse autoriteiten de plicht hadden om de verschillende relevante procedures (van tbs, intrekking van de verblijfsvergunning en repatriëring) te coördineren en tijdig en grondig te bezien of uitzetting naar Marokko praktisch haalbaar was. Daarbij moest ook de beschikbaarheid en toegankelijkheid van medische behandeling in Marokko worden betrokken. Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikel 8 EVRM.

[A.M.A. \(23048/19, 24 oktober 2023\)](#)

Verzoeker, een Bahreinse staatsburger, klaagt dat zijn uitzetting naar Bahrein in strijd is met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling). Volgens verzoeker hebben de Nederlandse autoriteiten het risico dat hij bij uitzetting naar Bahrein aan onmenselijke en vernederende behandelingen zou worden onderworpen onvoldoende ingeschat. Met een beroep op artikel 13 EVRM (recht op een effectief rechtsmiddel) in combinatie met artikel 3 EVRM, stelt verzoeker daarnaast dat hij geen mogelijkheid heeft gehad om zijn uitzetting daadwerkelijk aan te vechten, in afwachting van de beoordeling van zijn asielverzoek. Op grond van artikel 46 EVRM (bindende kracht en tenuitvoerlegging van uitspraken) vraagt verzoeker het EHRM om te oordelen dat de regering alles moet doen om zijn detentie in Bahrein te beëindigen.

Verzoeker heeft in 2017 in Nederland asiel aangevraagd. De IND wees zijn asielverzoek af omdat zijn verklaringen dat hij in Bahrein als politiek activist gevaar liep niet geloofwaardig werden bevonden. Op 16 oktober 2018 is verzoeker in vreemdelingenbewaring geplaatst met het oog op zijn uitzetting naar Bahrein. Op 19 oktober 2018 diende verzoeker een opvolgende aanvraag in, waarbij hij een document overlegde. Omdat naar het oordeel van de IND niet was komen vast te staan dat verzoeker in dit tweede asielverzoek nieuwe feiten en omstandigheden had aangevoerd, is geoordeeld dat hij de behandeling van zijn asielverzoek niet in Nederland mocht afwachten. Op 20 oktober 2018 is verzoeker uitgezet naar Bahrein. Na zijn uitzetting hebben de autoriteiten van Bahrein verzoeker gearresteerd en strafrechtelijk veroordeeld voor, onder meer, het steunen van een terroristische groepering. Hij zit in Bahrein een levenslange gevangenisstraf uit. Het EHRM verworpt het ontvankelijkheidsverweer van de regering dat verzoeker niet alle op nationaal niveau beschikbare rechtsmiddelen had uitgeput. Het EHRM stelt vast dat partijen het niet eens zijn over de vraag of verzoeker bij de procedure over zijn opvolgende aanvraag beschikte over een advocaat. Het EHRM concludeert dat

verzoeker hoe dan ook niet de beschikking had over een effectief rechtsmiddel. Als verzoeker al over een advocaat beschikte, dan blijkt uit het dossier niet dat de autoriteiten hem na de laatste beslissing op 20 oktober 2018 in de gelegenheid hebben gesteld die advocaat te contacteren en consulteren.

Bij de inhoudelijke beoordeling van de klacht onder artikel 3 EVRM, oordeelt het EHRM dat de wijze waarop de IND op 20 oktober 2018 heeft beoordeeld of er bij uitzetting van verzoeker naar Bahrein een reëel risico bestond dat hij gemarteld zou worden of zou worden onderworpen aan onmenselijke of vernederende behandeling, niet voldeed aan de procedurele verplichtingen onder artikel 3 EVRM. Bij dat oordeel weegt het EHRM in het bijzonder mee dat de IND het document dat verzoeker bij zijn opvolgende aanvraag heeft overgelegd niet heeft beoordeeld in het licht van alle in het dossier beschikbare informatie over zijn individuele situatie en de situatie in Bahrein. Daarmee is naar het oordeel van het EHRM een te beperkte benadering gevolgd die niet voldeed aan de vereisten van zorgvuldigheid en grondigheid. Hierdoor is er sprake van een schending van artikel 3 EVRM.

Gelet op dit oordeel onder artikel 3 EVRM, vindt het EHRM het niet nodig om de klacht onder artikel 3 EVRM in combinatie met artikel 13 EVRM apart te behandelen. Ten slotte oordeelt het EHRM met betrekking tot het verzoek onder artikel 46 EVRM dat het aan de regering is om, onder toezicht van het Comité van Ministers, maatregelen te treffen die passend worden geacht om de rechten van verzoeker te waarborgen. Het EHRM oordeelt dat het niet passend is om aan de regering (algemene) maatregelen op te leggen.

| 24 |

C.J.J.L. e.a. (56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 en 57307/17, 21 november 2023)

Verzoekers hebben deelgenomen aan een samenkomst op 5 juli 2011 te Amsterdam, waarmee de ontruiming van een kraakpand werd verhinderd. Ze zijn op grond van de Amsterdamse APV veroordeeld tot twee boetes van €50,- voor het niet voldoen aan een bevel van de politie en voor het verstoren van de openbare orde.

Verzoekers klagen dat hun arrestatie, vrijheidsontneming en strafrechtelijke veroordeling onverenigbaar zijn met artikel 11 EVRM (vrijheid van vergadering en vereniging), te meer nu voornoemde samenkomst geen gewelddadige bedoeling had en zij geen geweld hebben gebruikt. De regering stelt daarentegen dat de samenkomst niet vreedzaam was en daarom niet binnen de reikwijdte van artikel 11 EVRM valt.

Het EHRM oordeelt allereerst dat artikel 11 EVRM in deze zaak van toepassing is.

Verzoekers kunnen dus het recht op vrijheid van vreedzame vergadering invoeren.

Het EHRM overweegt daartoe dat van een “vreedzame vergadering” in de zin van artikel 11 EVRM sprake is wanneer de organisatoren van en deelnemers aan een samenkomst geacht worden geen gewelddadige bedoelingen te hebben. Ook obstructieve of versturende samenkomsten kunnen bescherming genieten onder artikel 11 EVRM, ook al behoren ze niet tot de kern van het recht op vrijheid van vreedzame vergadering. Zelfs als verzoekers de rechtmatige ontruiming van het

kraakpand wilden voorkomen, was dit op zichzelf niet voldoende om hun deelname aan de samenkomst aan de bescherming van het recht op vrijheid van vreedzame vergadering van artikel 11 EVRM te onttrekken. Dit is – zo overweegt het EHRM – wel een relevante factor bij de beoordeling van de noodzakelijkheid van het ingrijpen van de autoriteiten. Uit online geplaatste oproepen of tijdens de samenkomst gezongen leuzen kunnen volgens het EHRM geen gewelddadige bedoelingen of gedragingen worden afgeleid. Evenmin kunnen dergelijke intenties of gedragingen op zichzelf worden afgeleid uit het feit dat verschillende deelnemers luchtbedden bij zich hadden of bivakmutsen of andere vermommingen droegen. Verzoekers behoorden niet tot de groep deelnemers die is gearresteerd en vervolgd op verdenking van het plegen van geweld tegen personen of goederen. Het EHRM herhaalt in dit verband zijn rechtspraak dat individuen niet verantwoordelijk moeten worden gehouden voor door andere deelnemers gepleegd geweld. Tot slot blijkt uit het dossier ook niet dat de verzoekers persoonlijk hun toevlucht namen of aanzetten tot geweld tijdens de samenkomst. Daarom oordeelt het EHRM dat verzoekers de bescherming van artikel 11 EVRM kunnen invoeren en dat hun arrestatie, vervolging en veroordeling inbreuken op dit recht vormden.

Verder concludeert het EHRM dat de rechterlijke beoordeling op nationaal niveau van de vraag of de rechten van verzoekers onder artikel 11 EVRM geschonken waren, niet voldeed aan de vereisten van het EVRM. De Hoge Raad heeft in deze zaak namelijk volstaan met de vaststelling dat geen sprake was van een (vreedzame) demonstratie. De Hoge Raad is daarmee niet toegekomen aan de vraag of de arrestatie, vervolging en veroordeling van verzoekers noodzakelijk waren in een democratische samenleving in de zin van artikel 11 lid 2 EVRM. Het EHRM stelt om die reden een schending van artikel 11 EVRM vast.

| 25 |

Beslissingen

Oekraïne en Nederland t. Rusland (8019/16, 43800/14 en 28525/20, beslissing van 30 november 2022, bekendgemaakt op 25 januari 2023) (Grand Chamber)

De regering houdt Rusland verantwoordelijk voor het neerhalen van vlucht MH17 en daarmee de dood van 298 slachtoffers aan boord van de vlucht, voor het nalaten hiernaar een effectief onderzoek uit te voeren en voor zijn handelwijze na het neerhalen, hetgeen ernstig leed heeft veroorzaakt bij de nabestaanden van de slachtoffers. De regering beroept zich op artikelen 2 EVRM (recht op leven), 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling) en 13 EVRM (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel). Deze beslissing van het EHRM gaat over de ontvankelijkheid van de statenklacht van Nederland tegen Rusland.

Het EHRM oordeelt dat Rusland ten tijde van het neerhalen van vlucht MH17 extraterritoriale rechtsmacht had over de regio in het oosten van Oekraïne waarvandaan de raket werd afgevuurd die vlucht MH17 heeft neergehaald, over het

territorium waarboven vlucht MH17 werd getroffen, en het gebied waar het vliegtuig neerstortte. Rusland had, zo oordeelt het EHRM, effectieve controle over de door separatisten bezette gebieden op grond van zijn actieve militaire aanwezigheid ter plekke en vanwege zijn beslissende invloed over het gebied als gevolg van zijn aanzienlijke militaire, politieke en financiële steun aan de twee zelfverklaarde republieken in het oosten van Oekraïne.

Het EHRM oordeelt verder dat Rusland niet heeft aangetoond dat er adequate nationale rechtsmiddelen beschikbaar waren in Rusland voor de nabestaanden van de slachtoffers. Daarom oordeelt het EHRM dat het verweer van Rusland dat de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput niet aan de regering kan worden tegengeworpen. Daarnaast oordeelt het EHRM dat het verweer van Rusland dat de klachten buiten de zesmaandentermijn zijn ingediend, niet tot gevolg heeft dat de klacht niet-ontvankelijk wordt verklaard. Dit gelet op de uitzonderlijke omstandigheden. Het EHRM vindt relevant dat na het incident nog veel onduidelijkheden bestonden, dat Rusland stelselmatig iedere betrokkenheid heeft ontkend, en dat het Joint Investigation Team (het 'JIT') direct na het incident onderzoek heeft ingesteld, en dat daarbij Ruslands hulp is gezocht. De verweren van Rusland op grond van artikel 35 EVRM (voorwaarden voor ontvankelijkheid) worden verworpen.

| 26 | Vervolgens bekijkt het EHRM of er op het eerste gezicht (*prima facie*) voldoende bewijs is om de klachten inhoudelijk in behandeling te kunnen nemen. Over artikel 2 EVRM oordeelt het EHRM dat er voldoende bewijs is voor inhoudelijke behandeling van de klachten van de regering.

Over artikel 3 EVRM oordeelt het EHRM dat gezien de feiten van het incident en het aangeleverde bewijs, er voldoende bewijs is dat het leed aantoonde van de nabestaanden van de slachtoffers. De vraag of dat leed dusdanig is dat het de in artikel 3 EVRM vereiste minimumniveau van ernst bereikt, hangt sterk samen met de inhoud van de klacht onder dat artikel en bevat complexe kwesties, zowel op het gebied van het recht als op het gebied van de feiten. Daarom besluit het EHRM deze vraag verder te behandelen bij de inhoudelijke behandeling van de zaak.

Het EHRM oordeelt tot slot dat ook voor de klacht onder artikel 13 EVRM voldoende bewijs is aangeleverd om over te gaan tot de inhoudelijke behandeling ervan. Concluderend oordeelt het EHRM dat Rusland rechtsmacht had over het gebied waarvandaan vlucht MH17 werd neergehaald, over het territorium waarboven vlucht MH17 werd getroffen en het gebied waar het vliegtuig neerstortte. De klachten onder artikelen 2, 3 en 13 EVRM zijn ontvankelijk. Het EHRM verwierpt de verweren van Rusland onder artikel 35 EVRM.

In 2024 wordt de verdere inhoudelijke behandeling van de zaak voortgezet.

C.T. (20209/19, 4 mei 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) over de weigering van het gerechtshof om in de strafrechtelijke procedure

tegen hem een getuige ter terechtzitting opnieuw te horen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schraapt.

G.L.H. (22069/19, 4 mei 2023)

Verzoekster klaagt op grond van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM (recht op een eerlijk proces) over de weigering van het gerechtshof om in de strafrechtelijke procedure tegen haar een getuige ter terechtzitting opnieuw te horen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schraapt.

A.A. e.a. (31007/20, 4 mei 2023)

Verzoekers, een moeder en twee minderjarige kinderen gevlucht uit Syrië, klagen op grond van artikel 3 EVRM (verbod op foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing) over hun uitzetting naar Griekenland. Zij genieten daar internationale bescherming, maar zij betogen dat zij bij terugkeer naar dat land op straat zullen moeten leven. Op hun verzoek heeft het EHRM met een voorlopige maatregel onder regel 39 van het reglement van het EHRM bepaald dat verzoekers niet zullen worden uitgezet naar Griekenland. De regering heeft verweer gevoerd in deze zaak. Na twee uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 28 juli 2021 in vergelijkbare zaken heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een feitenonderzoek naar de situatie voor statushouders in Griekenland ingesteld. Na het verschijnen van het verslag van dat onderzoek in juni 2022, heeft de regering het EHRM meegedeeld dat zij de besluiten die ten grondslag lagen aan de uitzetting van verzoekers naar Griekenland, heeft ingetrokken. Verzoekers hebben niet gereageerd op de vraag of zij hun verzoek nog handhaven. Het EHRM schraapt de zaak daarom van de rol.

| 27 |

F.K. (36141/21, 4 mei 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 en lid 4 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de rechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis, de weigering om zijn voorlopige hechtenis onder bepaalde voorwaarden te schorsen en de voortvarendheid waarmee deze beslissingen werden genomen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schraapt.

K.D. e.a. (52334/19, 4 mei 2023)

Verzoekers, een Syrisch gezin, klagen op grond van artikel 2 EVRM (recht op leven) en artikel 3 EVRM (verbod op foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing) over hun uitzetting naar Griekenland. Zij hebben in dat land internationale bescherming gekregen. Zij betogen echter dat zij daar geen toegang zullen hebben tot huisvesting en sociale voorzieningen, en dat zij kwetsbaar zijn omdat het gezin bestaat uit twee jonge kinderen en de moeder lijdt aan een zeldzame

vorm van huidkanker. Op hun verzoek heeft het EHRM met een voorlopige maatregel onder regel 39 van het reglement van het EHRM bepaald dat verzoekers niet zullen worden uitgezet naar Griekenland. De regering heeft verweer gevoerd in deze zaak. Na twee uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 28 juli 2021 in vergelijkbare zaken heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een feitenonderzoek naar de situatie voor statushouders in Griekenland ingesteld. Na het verschijnen van het verslag van dat onderzoek in juni 2022, heeft de regering het EHRM meegedeeld dat zij de besluiten die ten grondslag lagen aan de uitzetting van verzoekers naar Griekenland, heeft ingetrokken. Verzoekers hebben niet gereageerd op de vraag of zij hun verzoek nog handhaven. Het EHRM schrapt de zaak daarom van de rol.

S.M. (31212/20, 17 mei 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de rechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis en de weigering om zijn voorlopige hechtenis onder bepaalde voorwaarden te schorsen. Verzoeker en regering komen tot een minnelijke schikking, waarop het EHRM de zaak van de rol schrapt.

R.H. (18138/20, 14 september 2023)

Verzoeker klaagt op grond van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) over de onrechtmatigheid van zijn voorlopige hechtenis. De regering heeft naar aanleiding van de klacht een voorstel voor een minnelijke schikking gedaan. Verzoeker heeft daar niet op gereageerd. Zijn advocaat liet weten dat hij verzoeker niet langer vertegenwoordigt. Het EHRM heeft verzoeker vervolgens gevraagd om een nieuwe advocaat aan te wijzen en alsnog op het voorstel van de regering te reageren. Verzoeker heeft hier niet op gereageerd, waarna het EHRM heeft geconcludeerd dat verzoeker de zaak niet wil voortzetten. Het EHRM schrapt de zaak van de rol.

G.G. e.a. (34425/22, 23 november 2023)

Verzoekers, staatsburgers van Eritrea, klagen dat de afwijzing door de regering van hun verzoek om gezinshereniging met hun broer, die al in Nederland verbleef, hun recht op grond van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) heeft geschonden.

Op 16 augustus 2023 heeft de regering het EHRM op de hoogte gesteld dat zij na nadere bestudering het verzoek tot gezinshereniging toch heeft ingewilligd. De regering heeft verzocht het EHRM de zaak te schrappen van de rol. Verzoekers hebben hiermee ingestemd. Daarom hoeft de klacht niet nader behandeld te worden, aldus het EHRM. Het EHRM schrapt de zaak van de rol.

Interventies

K.J.B. e.a. t. Rusland (22515/14, 27 juni 2023)

Verzoekers zijn dertig Greenpeace activisten en twee freelancejournalisten. Zij reisden aan boord van een schip genaamd de Arctic Sunrise, dat onder Nederlandse vlag voer, naar het offshore olieboorplatform Prirazlomnaya (binnen de exclusieve economische zone van Rusland) om een vreedzaam protest te houden. De Russische grensbewaking hield vervolgens twee van de verzoekers aan die het platform probeerden te beklimmen en bracht hen na een dag detentie op een Russisch schip terug naar de Arctic Sunrise. Vervolgens heeft de Russische grensbewaking de Arctic Sunrise gedurende een periode van vijf dagen naar Russisch grondgebied gesleept, waar verzoekers werden gearresteerd en in voorlopige hechtenis werden geplaatst in afwachting van een strafprocedure tegen hen wegens piraterij. Na verschillende nationale procedures zijn verzoekers na twee maanden op borgtocht vrijgelaten. Verzoekers klagen dat de twee van hen die waren aangehouden bij hun poging het olieplatform te beklimmen in strijd met artikel 5 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) op het Russische schip zijn vastgehouden, en dat zij allen tijdens het verslepen van de Arctic Sunrise in strijd met dat artikel op de boot zijn vastgehouden. Verder klagen verzoekers dat hun aanhouding, detentie en strafrechtelijke vervolging in strijd zijn met artikel 10 EVRM (vrijheid van meningsuiting).

De regering heeft samen met enkele andere staten als derde partij in deze zaak geïntervenieerd. In de interventie onderschreef de regering de klacht van verzoekers dat zij in strijd met artikel 5 EVRM van hun vrijheid zijn beroofd en dat artikel 10 EVRM is geschonden omdat de aanhouding en detentie de vrijheid van meningsuiting van verzoekers onrechtmatig beperken.

Het EHRM stelt vast dat sprake is van detentie van verzoekers op het Russische schip en de Arctic Sunrise. Die detentie is op geen enkele wijze geregistreerd, zonder dat de Russische regering daarvoor een plausibele verklaring heeft gegeven. Vervolgens hebben de Russische gerechtelijke instanties ten onrechte nagelaten de ongeregistreerde detentie van verzoekers te onderzoeken. Het EHRM oordeelt dat de ongeregistreerde detentie een ernstige schending vormt van artikel 5 EVRM. Verder oordeelt het EHRM dat de detentie van verzoekers nadat zij op Russisch grondgebied waren aangekomen, hoewel die wel geregistreerd was, willekeurig was. Het EHRM overweegt daartoe dat de Russische autoriteiten er tegenstrijdige en inconsistente interpretaties van de strafrechtelijke bepaling over piraterij op nahouden.

Vervolgens oordeelt het EHRM dat de aanhouding, detentie en strafrechtelijke vervolging van verzoekers een inmenging vormde met hun vrijheid om een mening te uiten over een kwestie van aanzienlijk maatschappelijk belang. Omdat de aanhouding en detentie willekeurig zijn, zijn die niet bij de wet voorzien. Alleen al daarom is de inmenging naar het oordeel van het EHRM in strijd met artikel 10 EVRM. Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikelen 5 en 10 EVRM.

T. t. Polen (21181/19 en 51751/20, 6 juli 2023)

Verzoeker, een Poolse rechter, klaagt dat verschillende vooronderzoeken die het Poolse tuchtcollege tegen hem heeft ingesteld, samen met de beslissing van de tuchtkamer van het Hooggerechtshof om verzoekers immuniteit van vervolging op te heffen en hem te schorsen als rechter, in strijd zijn met de artikelen 6, 8, en 10 van het EVRM. Verzoeker klaagt met een beroep op artikel 6 lid 1 EVRM (recht op een eerlijk proces) dat de opheffing van zijn immuniteit en zijn schorsing als rechter, niet zijn genomen door een “onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld”. Verzoeker stelt verder dat deze maatregelen neerkomen op juridische intimidatie en zijn reputatie als rechter in twijfel trekken. Dat is volgens verzoeker in strijd met artikel 8 EVRM (recht op eerbieding van privé-, familie- en gezinsleven). Verzoeker ziet deze maatregelen als vergeldingsmaatregelen voor zijn openbare kritiek op de autoriteiten. De maatregelen ondermijnen de onafhankelijkheid van de rechter en dat is in strijd met artikel 10 EVRM (vrijheid van meningsuiting). De maatregelen zijn volgens verzoeker bedoeld om alle rechters in Polen te intimideren. Bovendien beweert verzoeker op grond van artikel 13 EVRM (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel) dat er voor hem geen rechtsmiddelen bestonden om de inbreuk op zijn privacy aan te vechten.

De regering benadrukte in de interventie het belang van deze uitspraak voor de bescherming van de rechtsstaat in Europa. Daarnaast voerde zij aan dat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de rechtsstaat met elkaar verweven zijn. De rechtspraak van het EHRM over artikel 6 EVRM vereist onder andere dat de procedure voor de selectie en werving de nodige waarborgen hiertoe bevat. De regering verwees in de interventie ook naar relevante rechtspraak van het EHRM over artikel 8, waarin duidelijk wordt dat het recht op eerbiediging van privéleven zich ook uitstrekt tot professionele relaties. De regering stelde in het kader van artikel 10 EVRM, dat zelfs wanneer het onderwerp waarover de rechter zich uitlaat politieke implicaties zou kunnen hebben, dit op zichzelf onvoldoende is om een rechter te beletten zijn of haar mening over de kwestie te uiten.

Ten aanzien van het deel van de klacht onder artikel 6 EVRM dat ziet op de schorsing van verzoeker, oordeelt het EHRM dat hiervoor voldoende genoegdoening is geboden door zijn herplaatsing en de terugbetaling van zijn loon als gevolg van een resolutie van de Poolse Kamer voor Beroepsaansprakelijkheid (de vervanger van de tuchtkamer van het Hooggerechtshof). Aangezien verzoeker op dit punt dus niet meer als

slachtoffer kan worden aangemerkt, verklaart het EHRM dit deel van de klacht niet-ontvankelijk. Het deel van de klacht dat ziet op de opheffing van de immuniteit van verzoeker verklaart het EHRM wel ontvankelijk. Hoewel de Kamer voor Beroepsaansprakelijkheid had vastgesteld dat verzoeker geen strafbaar feit had gepleegd, bleef de opheffing van zijn immuniteit immers van kracht en bleef de strafvervolgning tegen hem doorgaan. Het EHRM oordeelt voorts dat het strafrechtelijk onderdeel van artikel 6 lid 1 EVRM van toepassing is op de immuniteitsprocedure. Het EHRM oordeelt dat de Poolse tuchtkamer van het Hooggerechtshof, die de zaak had onderzocht, geen “onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld” is. Daarom is sprake van schending van artikel 6 lid 1 EVRM.

Het EHRM oordeelt dat de maatregelen een aanzienlijke invloed op het privéleven van verzoeker hebben gehad. Deze maatregelen zijn niet “in overeenstemming met de wet” geweest en in strijd met artikel 8 EVRM. Het EHRM acht het niet noodzakelijk om afzonderlijk de klacht op grond van artikel 13 EVRM te onderzoeken gezien de bevindingen over artikel 8 EVRM.

Het EHRM oordeelt verder dat er sprake is van een inbreuk op het recht van vrijheid van meningsuiting. De opheffing van de immuniteit van verzoeker was een maatregel tegen zijn kritiek op de verschillende hervormingen van de Rechtspraak in Polen. Die inmenging was niet “bij wet voorgeschreven”. Ook kon het besluit om zijn immuniteit op te heffen en hem te schorsen van zijn officiële taken worden beschouwd als onrechtmatig, omdat de Poolse tuchtkamer van het Hooggerechtshof niet als “gerecht” in de zin van het EVRM beschouwd kan worden. Het EHRM kan verder niet aanvaarden dat er een legitiem doel was voor de inmenging in verzoekers recht op vrijheid van meningsuiting en oordeelt dat een schending van artikel 10 heeft plaatsgevonden.

Het EHRM concludeert dat sprake is van een schending van artikel 6 lid 1, artikel 8 en artikel 10 EVRM.

Europees Comité voor Sociale Rechten

In 2023 zijn er geen nieuwe klachten tegen Nederland afgedaan op grond van de collectieve klachtprocedure onder het Europees Sociaal Handvest voor behandeling bij het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR). Ook zijn over 2023 er geen ontwikkelingen te melden over de rapportage naar aanleiding van beslissingen op klachten.

Comité van Ministers

Beëindiging toezicht

In 2023 heeft het Comité van Ministers bepaald dat het toezicht op de naleving van verschillende zaken kon worden beëindigd. Het betreft de zaken C.T. (20209/19, 4 mei 2023), G.L.H. (22069/19, 4 mei 2023), S.M. (31212/20, 17 mei 2023), F.K. (36141/21, 4 mei 2023).

Toezicht uitspraken EHRM¹

J.C.M. (10511/10, 26 april 2016)

In deze zaak oordeelde het EHRM dat de levenslange gevangenisstraf van verzoeker, die aan een ernstige psychische aandoening leed, in Curaçao en Aruba zowel juridisch als feitelijk niet te reduceren was vanwege het ontbreken van enige vorm van behandeling. Daarmee was volgens het oordeel van het EHRM sprake van een schending van artikel 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling).

Verzoeker is in 2014 gratie verleend en de door en namens hem gemaakte kosten en uitgaven zijn in 2016 vergoed. Verder werd het Comité van Ministers in 2017, 2019 en 2021 geïnformeerd over de algemene maatregelen die door Curaçao en Aruba zijn dan wel worden getroffen om uitvoering te geven aan de uitspraak. Op 30 augustus 2023 is opnieuw uitgebreid over de voortgang van deze maatregelen gerapporteerd. Hierbij is ook de situatie op Sint Maarten betrokken.

Binnen het Koninkrijk wordt de samenwerking in het kader van het Justitieel Vierpartijen Overleg (IVO) voortgezet met het oog op het realiseren van forensische zorg om te voorzien in behandeling van gedetineerden met ernstige psychiatrische

1 Door de regering in het rapportagejaar genomen maatregelen tot tenuitvoerlegging van EHRM-uitspraken waarover eerder is gerapporteerd en waarop het Comité van Ministers toezicht uitoefent op grond van artikel 46 lid 2 EVRM. In Bijlage I is een overzicht opgenomen van alle zaken die onder toezicht staan en van zaken waarvan het toezicht in het rapportagejaar is afgesloten.

aandoeningen. Er is in elk land een nationale coördinator forensische zorg verantwoordelijk voor dit onderwerp. Verder is een speciale taskforce detentie belast met het formuleren van voorstellen voor alternatieven voor detentie en voor terugkeer naar de maatschappij van voormalig gedetineerden. Daarnaast werken de gevangenisdirecteuren van de landen samen, mede met het oog op het vergaren van kennis over forensische zorg in het bijzonder en rehabilitatie in het algemeen. In Curaçao is in 2023 de *Richtlijn bij tenuitvoerlegging levenslange gevangenisstraf* aangenomen.² In deze Richtlijn wordt onder meer invulling gegeven aan de positieve verplichting om levenslanggestraften de kans te bieden om te rehabiliteren, te resocialiseren en te re-integreren in de gemeenschap. Ook voorziet de Richtlijn in regelmatige voortgangsrapportages van het Openbaar Ministerie met relevante procedurele waarborgen, en de rechterlijke beoordeling hiervan door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie na advisering door het Centraal College voor de Reclassering. Ook zijn in 2023 voorbereidingen getroffen om de *Landsverordening beginselen gevangeniswezen* te wijzigen. De gewijzigde Landsverordening heeft tot doel de omstandigheden van de gedetineerden te verbeteren, met inbegrip van uitbreiding van de mogelijkheden voor het volgen van een penitentiair programma dat gericht is op de terugkeer in de samenleving voorafgaand aan de datum van invrijheidsstelling. Op 21 april 2023 is in de Landscourant van Curaçao de *Richtlijn bij tenuitvoerlegging levenslange gevangenisstraf Curaçao* bekendgemaakt.³ De regeling dient ter verduidelijking van de rechtspositie van levenslanggestraften en ter nadere uitwerking van artikel 1:30 van het Wetboek van Strafrecht van Curaçao, waarvan de praktische uitwerking in handen is gelegd van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie. De Richtlijn loopt vooruit op een nog te op te stellen Landsverordening. Curaçao geeft met deze Richtlijn invulling aan zijn verplichting de levenslanggestrafte de kans te bieden om te rehabiliteren, te resocialiseren en te re-integreren in de gemeenschap. Op basis hiervan wordt na het onherroepelijk worden van het vonnis een perspectiefplan opgesteld met de veroordeelde, en ook een behandelingsplan. Vanaf 15 jaar detentie worden de voorbereidingen getroffen voor de herzieningsprocedure. Na 20 jaar detentie beoordeelt het Gemeenschappelijk Hof van Justitie of de veroordeelde in aanmerking komt voor voorwaardelijke invrijheidsstelling. Aruba en Sint Maarten kennen inmiddels ook een vergelijkbare herzieningsprocedure als Curaçao, waarbij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie na 20 jaar detentie beoordeelt of de veroordeelde in aanmerking komt voor voorwaardelijke invrijheidsstelling. Verder heeft Aruba een project opgestart (het *Twinning Project*) om de medewerkers van het Korrektie Instituut Aruba nader op te leiden voor het verlenen van forensische zorg.

² Deze Richtlijn is bekendgemaakt op 21 april 2023 in de Landscourant van Curaçao (<https://gobiernu.cw/nl/landscourant/editie-no-16-jaargang-2023/>).

³ <https://gobiernu.cw/nl/landscourant/editie-no-16-jaargang-2023/>

F.C. (29593/17, 9 oktober 2018)

Het EHRM oordeelde in 2018 dat de omstandigheden van detentie van verzoeker op Sint Maarten in strijd waren met artikel 3 EVRM (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling), omdat verzoeker langer dan acht maanden heeft vastgezet in de detentiefaciliteit. Hierbij was van belang dat het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing (CPT) over deze detentiefaciliteit heeft bevonden dat sprake is van slechte omstandigheden en dat personen daar niet langer dan tien dagen mogen worden vastgehouden.

Vanaf 2019 is het Comité van Ministers regelmatig geïnformeerd over maatregelen ter uitvoering van de uitspraak van het EHRM. Op 25 oktober 2023 heeft de regering het meest recente rapport ingediend bij het Comité van Ministers over de implementatie van de uitspraak en de grootschalige hervorming van het detentiestelsel op Sint Maarten. Hierbij is onder meer gerapporteerd over de genomen en op handen zijnde verbeteringen in de voorzieningen in de detentiefaciliteit van het Philipsburg Police Station waar verzoeker werd vastgehouden, met inachtneming van de laatste aanbevelingen van het CPT. Daarnaast is melding gemaakt van het beleid van het Openbaar Ministerie om detentie van langer dan tien dagen te voorkomen, en ook van de dilemma's waar het Openbaar Ministerie voor staat vanwege de beperkte detentiecapaciteit op Sint Maarten. Verder is ingegaan op de samenwerking in Koninkrijksverband ter verbetering van het algehele detentiewezen op Sint Maarten, met inbegrip van de bouw van een nieuw multifunctioneel detentiecentrum, waarvoor het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties €30 miljoen beschikbaar heeft gesteld. Van dit bedrag is €20 miljoen gereserveerd voor de bouw van een nieuwe gevangenis. Hiertoe is een overeenkomst gesloten met het United Nations Office for Project Services (UNOPS) voor de eerste fase van het project, die de volgende twee componenten bevat: i. ontwerp langetermijnfaciliteit; ii. aanbesteding langetermijnfaciliteit. De tweede fase, waarvoor nog geen overeenkomst is getekend, bestaat uit de daadwerkelijke bouw van de langetermijnfaciliteit.

De regering heeft met het akkoord op het landspakket Sint Maarten incidenteel €10 miljoen beschikbaar gesteld die verdeeld over vijf jaar (2022 tot en met 2026) zal worden gebruikt om bredere verbeteringen van het detentiewezen te bewerkstelligen. Daarnaast is in 2023 doorlopend technische en financiële ondersteuning aan Sint Maarten geleverd. De maatregelen zijn op 6 december 2023 opnieuw onderwerp van debat geweest tijdens een vergadering van het Comité van Ministers. Bij dit debat heeft de Minister van Justitie van Sint Maarten, mevrouw Anne E. Richardson, opnieuw het belang benadrukt dat Sint Maarten hecht aan de volledige uitvoering van de uitspraak van het EHRM in deze zaak en het voorkomen van toekomstige schendingen door een volledige hervorming van het huidige detentiesysteem en het bevorderen van alternatieven voor detentie.

V.K. (2205/16, 19 januari 2021)

In deze zaak oordeelde het EHRM dat artikel 6 lid 1 en lid 3 sub b EVRM (het recht op een eerlijk proces) was geschonden vanwege de weigering van de nationale rechterlijke instanties om verzoeker toe te staan zeven belastende getuigen te ondervragen in het kader van een strafprocedure wegens fraude die tussen 2013 en 2015 tegen hem is gevoerd.

Op 19 oktober 2021 heeft de regering het Comité van Ministers geïnformeerd over de genomen maatregelen ter uitvoering van de uitspraak. Aan verzoeker is het door het EHRM toegekende bedrag voor kosten en uitgaven vergoed. Verder heeft verzoeker gebruikgemaakt van de mogelijkheid die artikel 457 lid 1 onder b Wetboek van Strafvordering biedt om een herzieningsverzoek in te dienen bij de Hoge Raad.

Op 14 december 2021 heeft de Hoge Raad het herzieningsverzoek toegewezen en de zaak verwezen naar Gerechtshof Den Bosch. Het gerechtshof heeft de zaak op 5 oktober 2022 behandeld en de zaak aangehouden om getuigen te horen, waaronder voornoemde zeven belastende getuigen.

In de loop van 2023 heeft de regering opnieuw informatie gedeeld met het Comité van Ministers over de implementatie van de uitspraak. Wat betreft algemene maatregelen is geconstateerd dat er geen sprake is van nationale wetgeving die strijdig is met het EVRM. De uitspraak is onder de aandacht gebracht van de Raad voor de Rechtspraak, de Hoge Raad en het Openbaar Ministerie. Binnen het Openbaar Ministerie hebben zogeheten kwaliteitsofficieren diverse handvatten verstrekt om de uitspraak van het EHRM te verduidelijken en in de praktijk toe te passen. Op 20 april 2021 heeft de Hoge Raad een nieuw overzichtsarrest over het ondervragingsrecht gewezen. Daarin heeft de Hoge Raad, onder meer, toegelicht dat de uitspraak van het EHRM in de onderhavige zaak, aanleiding gaf tot bijstellen van eisen die in eerdere rechtspraak door de Hoge Raad waren geformuleerd over onderbouwing van verzoeken van verdediging tot oproepen en horen van getuigen. In gevallen waarin getuige een verklaring met belastende strekking heeft afgelegd, moet, aldus de Hoge Raad, het belang bij oproepen en horen van die getuige worden voorondersteld, zodat van verdediging geen nadere onderbouwing van dit belang mag worden verlangd (ECLI:NL:HR:2021:576).

M.M. (10982/15, 9 februari 2021),

In deze zaak heeft het EHRM een schending van artikel 5 lid 3 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) vastgesteld vanwege ontoereikend gemotiveerde beslissingen van de nationale rechter over de voortdrijving van verzoekers voorlopige hechtenis.

In 2022 is twee keer over de opvolging van deze uitspraak gerapporteerd, namelijk op 18 maart 2022 en 25 november 2022. Aan verzoeker is in 2021 het door het EHRM toegekende bedrag voor immateriële schadevergoeding betaald. Wat betreft algemene maatregelen is geconstateerd dat de schendingen niet voortkwamen uit wetgeving. In algemene zin is aangegeven dat de motivering van (verlenging van) voorlopige hechtenis in Nederland al enige tijd onderwerp van debat is, zowel binnen

als buiten de Rechtspraak. Zo heeft het College voor de Rechten van de Mens begin 2017 onderzoek gedaan naar de motivering van voorlopige hechtenis door rechters. Dit onderzoek maakte duidelijk dat beslissingen tot het opleggen van voorlopige hechtenis door rechters vaak onvoldoende (schriftelijk) werden onderbouwd. In 2023 heeft opnieuw overleg plaatsgevonden met het College voor de Rechten van de Mens over de opvolging van deze uitspraak.

De afgelopen jaren heeft de Rechtspraak verbeteringen doorgevoerd, onder meer door de invoering van door de Rechtspraak zelf vastgestelde professionele standaarden. Over de beslissing tot voorlopige hechtenis is opgenomen dat deze inhoudelijk wordt gemotiveerd. Voorheen werd in de rechtspraak gebruikgemaakt van een zogenaamd kruisjesformulier, waarop de rechter één van de van toepassing zijnde gronden uit het Wetboek van Strafvordering moest aankruisen en waarin standaard tekstblokken werden gebruikt. Deze formulieren zijn vervangen door beschikkingen die wel ruimte laten voor een motivering van de beslissing. Vanaf 2016 zijn alle Nederlandse rechtbanken begonnen met de implementatie van de genoemde professionele standaarden. Mede in het licht van de getroffen verbetermaatregelen en het feit dat de onderhavige zaken dateren van zo'n vijf à zes jaar geleden, heeft het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht (LOVS) een uitvraag gedaan bij de rechtbanken en gerechtshoven om in kaart te brengen hoe zij omgaan met de schriftelijke motivering in voorlopige hechtenis zaken. Van de respons is geen rapport opgemaakt, maar het landelijk beeld dat daaruit naar voren komt, is dat er in de afgelopen jaren meer aandacht wordt besteed aan de motivering van de beslissing in het kader van de voorlopige hechtenis en dat van de zogenaamde kruisjesformulieren geen gebruik meer lijkt te worden gemaakt. Op 9 november 2021 deed de Hoge Raad uitspraak in een zaak waarin werd geklaagd over beslissingen die het gerechtshof in hoger beroep had genomen over de voorlopige hechtenis (ECLI:NL:GHSHE:2021:91). In dit arrest overwoog de Hoge Raad onder meer dat beslissingen met betrekking tot de voorlopige hechtenis telkens een op de voorliggende zaak toegesneden motivering moeten bevatten. In de literatuur is geschreven dat na deze uitspraak van de Hoge Raad en na de drie uitspraken van het EHRM sprake lijkt te zijn van een (voorzichtige) positieve ontwikkeling. De uitspraken van het EHRM in deze en aanverwante zaken zijn onder de aandacht gebracht van de Raad voor de Rechtspraak, de Hoge Raad en het Openbaar Ministerie.

Op 26 september 2023 heeft de regering opnieuw gerapporteerd aan het Comité van Ministers over de maatregelen die uitvoering geven aan de uitspraak en zijn meerdere uitspraken overgelegd van rechtbanken en gerechtshoven in verschillende arrondissementen waaruit de nieuwe wijze van toetsing blijkt. Voorlopig wordt het toezicht op de naleving van de uitspraak voortgezet.

Verenigde Naties

Mensenrechtencomité

Beslissingen

J.S. (3210/2018, 22 maart 2023)

Volgens verzoeker heeft de regering artikelen 2 lid 3 (recht op een effectief rechtsmiddel), 4 lid 2 (rechten waarvan niet mag worden afgeweken), 7 (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling), 9 (recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon) en 10 (menselijke en waardige behandeling van gevangenen) van het Internationaal Verdrag Inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR) geschonden.

Verzoeker beweert dat de gewelddadige wijze waarop hij is gearresteerd in strijd is met artikelen 9 lid 1 en 10 IVBPR. Verzoeker beweert dat de betrokken agenten niet verantwoordelijk zijn gehouden voor hun gedrag. Verder stelt verzoeker dat de nationale rechtelijke instanties hun oordeel dat de arrestatie rechtmatig was niet hebben gemotiveerd. Hierbij stelt verzoeker dat zijn verzoek om zijn verklaringen uit te sluiten als bewijs zonder reden zijn afgewezen, wat volgens hem een schending van artikelen 7, 2 lid 3 en 4 lid 2 IVBPR oplevert. Verzoeker beweert verder dat de gewelddadige wijze waarop hij is gearresteerd in strijd is met artikelen 9 lid 1 en 10 IVBPR. Daarnaast stelt verzoeker dat hij, in strijd met artikel 9 lid 2 IVBPR, bij zijn arrestatie niet in kennis is gesteld van de redenen voor zijn arrestatie en hij niet tijdig werd ingelicht over de aanklacht tegen hem.

Verzoeker werd gearresteerd op beschuldiging van verkrachting en vrijheidsberoving van een minderjarige. Vervolgens is hij door de rechtbank veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf. Volgens verzoeker was zijn arrestatie onrechtmatig omdat de politieagenten burgerkleding droegen, zich niet identificeerden, hem niet op zijn rechten wezen, een pistool op hem richtten, hem blinddoekten en hem dwongen in een auto te stappen. Verzoeker beweert dat hij zijn eerste verklaringen onder stress heeft afgelegd en dat deze in de rechtbank tegen hem zijn gebruikt. De rechtbank oordeelde dat de arrestatie rechtmatig was. Verzoeker is tegen de uitspraak in hoger beroep gegaan bij het gerechtshof, dat de beslissing van de rechtbank heeft gehandhaafd. Tegen dit vonnis is verzoeker in cassatie gegaan. De Hoge Raad heeft het cassatieberoep niet-ontvankelijk verklaard. Verzoeker heeft vervolgens een klacht ingediend bij het EHRM, waarin hij schendingen van zijn rechten op grond van de artikel 3 (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling), artikel 6 (recht op een eerlijk proces) en artikel 13 (recht op een effectief rechtsmiddel) EVRM aanvoerde. Het EHRM heeft die klacht niet-ontvankelijk bevonden.

Het Mensenrechtencomité concludeert dat verzoeker in de nationale procedures geen informatie of bewijs heeft ingediend dat zijn klachten op grond van artikelen 7, 10, 2 lid 3, en 4 lid 2 IVBPR inhoudelijk aan de orde stelt. Het Comité verklaart deze

klachten niet-ontvankelijk omdat de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput. Het Comité concludeert verder dat verzoeker zijn klachten onder artikel 9 IVBPR, alleen en in samenhang met artikel 2 lid 3 IVBPR, onvoldoende heeft onderbouwd. Hij heeft namelijk geen specifieke informatie of argumenten ingebracht die de bevindingen van de nationale rechterlijke instanties over de rechtmatigheid van de arrestatie weerleggen. Het Comité verklaart ook die klachten niet-ontvankelijk.

A.D.N. (2894/2016, 22 maart 2023)

Verzoeker, een Somalische staatsburger, verblijft niet rechtmatig in Nederland. Hij klaagt bij het Mensenrechtencomité dat de regering artikel 7 IVBPR (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling) heeft geschonden omdat hem geen onvoorwaardelijke huisvesting en steun is geboden, en hij is onderworpen aan onmenselijke omstandigheden in de zogeheten Vluchtgarage in Amsterdam. Verzoeker stelt dat hij geen toegang heeft tot onderdak in een vrijheidsbeperkende locatie. Het Comité oordeelt dat verzoeker niet alle beschikbare nationale rechtsmiddelen heeft uitgeput en dat hij de klacht onvoldoende heeft onderbouwd. Het Comité verklaart de klacht daarom niet-ontvankelijk.

G.J. (2958/2017, 19 juli 2023)

Verzoeker, oud-minister van Financiën van Curaçao, klaagt dat de regering artikel 14 leden 1, 2 en 3 onder c IVBPR (recht op een eerlijk proces) en artikel 25 IVBPR (recht op deelname aan het openbaar leven), gelezen in samenhang met artikel 2 lid 3 IVBPR (recht op een effectief rechtsmiddel) heeft geschonden.

Verzoeker stelt dat de regering zijn recht op een eerlijk proces heeft geschonden in aanloop naar het strafproces over zijn gestelde betrokkenheid bij de moord op een parlamentslid van Curaçao in 2013. Verzoeker klaagt verder, op grond van artikel 25 IVPBR, dat zijn wens om in aanmerking te komen voor een andere functie als minister wordt belemmerd vanwege zijn status als verdachte in een strafzaak.

De regering stelt dat verzoekers klacht niet-ontvankelijk is omdat hij de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput. De regering stelt namelijk dat verzoeker bij de nationale autoriteiten verzoeken tot beëindiging van het onderzoek of tot oplegging van een termijn voor de afronding van het strafrechtelijk onderzoek tegen hem had kunnen indienen. De regering stelt verder dat ten tijde van het indienen van de klacht er nog geen bodemprocedure had plaatsgevonden in de strafzaak, waarin verzoeker artikel 14 van het IVBPR aan de orde had kunnen stellen. Ook had hij zich hierop kunnen beroepen in hoger beroep bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en daarna in cassatieberoep bij de Hoge Raad. Tot slot had verzoeker de mogelijkheid om een civiele procedure in te stellen tegen de Staat.

Het Mensenrechtencomité volgt het standpunt van de regering en oordeelt dat verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput. Het Comité merkt verder op dat verzoeker niet voldoende informatie heeft verstrekt om zijn klacht over

artikel 25, in samenhang gelezen met artikel 2 lid 3 IVBPR, te staven. Het Comité verklaart de klacht daarom niet-ontvankelijk.

M.S. et al. (4254/2022, 24 oktober 2023)

Verzoekers, een alleenstaande moeder en twee zoons afkomstig uit Colombia, klagen dat hun uitzetting naar Colombia in strijd is met artikel 7 IVBPR (non-refoulement). Ze klagen daarnaast dat ze geen toegang hebben gehad tot een effectief rechtsmiddel (artikel 2 lid 3 IVBPR). De regering heeft verzoekers alsnog asiilvergunningen verleend waarna verzoekers het Mensenrechtencomité hebben medegedeeld dat zij het verzoekschrift intrekken. Hierop besluit het Comité de behandeling van de zaak te beëindigen.

S.E.H. (3236/2018, 31 oktober 2023)

Verzoeker heeft de Nederlandse nationaliteit en is geboren in het Europese deel van Nederland. Verzoeker stelt dat de regering zijn rechten onder artikel 7 IVBPR (verbod op foltering, wrede, onmenselijke of vernederende behandeling) en artikel 12 lid 1 IVBPR (recht op vrij verkeer) en artikel 12 lid 4 IVBPR (recht op terugkeer naar eigen land), op zichzelf of samen met artikel 2 lid 1 IVBPR (verbod op discriminatie) en artikel 26 IVBPR (verbod op discriminatie) heeft geschonden door hem op Bonaire ongewenst te verklaren en hem uit te zetten naar Curaçao. Verzoeker stelt dat hij het recht heeft op Bonaire te verblijven, of anderszins naar het Europese deel van Nederland uitgezet zou moeten worden. Verzoeker stelt daarnaast dat het voorbehoud dat de regering bij artikel 12 IVBPR heeft gemaakt niet verenigbaar is met onderwerp en doel van het Verdrag.

Het Mensenrechtencomité stelt vast dat verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput met betrekking tot zijn klacht onder artikel 7 IVBPR en verklaart deze niet-ontvankelijk. Verder overweegt het Comité dat de klacht van verzoeker dat zijn recht op vrij verkeer en verblijf is geschonden, onvoldoende heeft onderbouwd. Het besluit om verzoeker uit te zetten was gebaseerd op zijn illegale verblijf en herhaalde criminele activiteiten op Bonaire. Verzoeker heeft volgens het Comité bovendien niet aangetoond dat de beoordeling van zijn individuele omstandigheden door de nationale rechterlijke instanties willekeurig of onevenredig was. Volgens het Comité is ook deze klacht onder artikel 12 IVBPR niet-ontvankelijk. Het Comité overweegt verder dat verzoeker zijn klacht over het voorbehoud van de regering bij artikel 12 IVBPR onvoldoende heeft onderbouwd. Het Comité verklaart de klacht van verzoeker onder artikel 12 IVBPR niet-ontvankelijk. Ten slotte oordeelt het Comité dat de klacht over schending van het verbod op discriminatie niet-ontvankelijk is omdat verzoeker onvoldoende heeft onderbouwd dat zijn uitzetting discriminerend was.

Tenuitvoerlegging eerdere zienswijzen

D.J. (3256/2018, 2 september 2022)

In deze zienswijze heeft het Mensenrechtencomité in 2022 geconcludeerd dat de rechten van verzoeker uit hoofde van artikel 14 lid 5 IVBPR (recht op hoger beroep) zijn geschonden. Hoewel het Mensenrechtencomité herhaalde dat verdragspartijen vrij zijn om te bepalen hoe zij de beroepsmogelijkheden in strafzaken inrichten, zijn zij op grond van artikel 14 lid 5 IVBPR wel verplicht ervoor zorg te dragen dat een hoger rechtscollege zowel een veroordeling als de straf inhoudelijk kan beoordelen. Een toetsing die zich beperkt tot de formele of juridische aspecten van de veroordeling zonder op enige wijze de feiten in beschouwing te nemen, volstaat niet. Volgens de jurisprudentie van het Comité vereist artikel 14 lid 5 IVBPR geen volledig nieuw proces of een hoorzitting, zolang het hogere rechtscollege bij de beoordeling van de zaak ook de feitelijke dimensies van de zaak mee kan wegen. Bovendien is artikel 14 lid 4 IVBPR ook van toepassing in geval van strafverzwaring door het hogere rechtscollege. In dit geval stelde het Comité vast dat het arrest van de Hoge Raad waarmee het cassatieberoep van verzoeker werd afgewezen geen enkele verwijzing naar of beoordeling bevatte van de feiten van de zaak of het bewijs waarop het gerechtshof de veroordeling van verzoeker had gebaseerd. Gelet daarop, zo overwoog het Comité, had de Hoge Raad in deze zaak zijn overwegingen ten aanzien van de rechtmatigheid en toereikendheid van de feiten en de gebezigde bewijsmiddelen en de motivering van zijn herbeoordeling van de zaak onvoldoende toegelicht. Het Comité was van oordeel dat de Hoge Raad de toereikendheid van de feiten en de belastende bewijsmiddelen die de veroordeling van verzoeker voor de betreffende moord in hoger beroep ondersteunen, niet afdoende in de beoordeling had betrokken, aangezien – ook gelet op de aard van het cassatieberoep en bij gebrek aan enige motivering die op het tegengestelde wees – de belangrijkste gronden voor de verwerping van het cassatieberoep van verzoeker betrekking hadden op juridische overwegingen, en niet op de toetsing van de feiten, zoals de jurisprudentie van het Comité vereist. In deze specifieke omstandigheden oordeelde het Comité dan ook dat onvoldoende vaststond dat de Hoge Raad de feiten en het bewijs afdoende had beoordeeld. Het Comité stelde een schending van artikel 14 lid 5 IVBPR vast. In 2023 heeft de regering voor het eerst gerapporteerd over de opvolging van deze zienswijze. Hierin wordt een uitspraak van de Hoge Raad van 24 januari 2023 uiteengezet (ECLI:NL:HR:2023:40). In deze uitspraak gaat de Hoge Raad in op de zienswijze van Mensenrechtencomité en de wijze van afdoening van zaken met toepassing van artikelen 80a en 81 lid 1 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie in gevallen waarin iemand in hoger beroep is veroordeeld voor een feit waarvan in eerste aanleg is vrijgesproken. De Hoge Raad heeft in zijn uitspraak benadrukt dat controle van bewijsvoering van de feitenrechter zich niet alleen kan uitstrekken tot de beoordeling of sprake is van wettig bewijs maar ook of de bewezenverklaring kan

worden afgeleid uit door feitenrechter gebruikte bewijsmiddelen. De Hoge Raad kan ook onderzoeken of conclusies van feitelijke aard die de feitenrechter heeft getrokken, begrijpelijk zijn en beoordelen of de feitenrechter toereikend heeft gereageerd op uitdrukkelijk onderbouwde standpunten over de bewijsbeslissing, zoals standpunten over betrouwbaarheid van getuigenverklaringen en aannemelijkheid van alternatieve scenario's. De Hoge Raad benadrukte dat in de cassatieprocedure ook in gevallen waarin een verkorte motivering wordt toegepast, een inhoudelijke beoordeling plaatsvindt van zowel juridische als feitelijke gronden van schuldigverklaring en veroordeling. Desalniettemin heeft de Hoge Raad in de zienswijze aanleiding gezien om in zaken waarin in hoger beroep een veroordeling is gevolgd voor een feit waarvan in eerste aanleg was vrijgesproken en in cassatie tevergeefs wordt geklaagd over de bewijsvoering van dat feit, het cassatieberoep vaker af te doen met een motivering die meer is toegesneden op concrete zaak. De regering heeft aan het Comité bericht dat – zoals ook blijkt uit dit arrest van de Hoge Raad – het relevante Nederlandse wettelijk kader en de Nederlandse praktijk voldoen aan de vereisten van artikel 14 lid 5 IVBPR.

Comité tegen Discriminatie van Vrouwen

Beslissingen

H.O. (178/2022, 19 mei 2023)

Verzoekster, een Nigeriaanse staatsburger, klaagt dat de regering met het intrekken van haar verblijfsvergunning artikel 6 (bestrijding van vrouwenhandel en exploitatie van prostitutie) van het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW) heeft geschonden. Zij stelt dat zij als slachtoffer van mensenhandel onvoldoende bescherming heeft gekregen en dat zij bij terugkeer naar Nigeria weer slachtoffer van mensenhandel zal worden. Verzoekster heeft aangegeven dat zij de klacht wil intrekken omdat haar uitzetting naar Nigeria niet langer aan de orde is. Zij heeft namelijk een verblijfsvergunning in Nederland ontvangen. Hierop besluit het Comité tegen Discriminatie van Vrouwen de behandeling van de zaak te beëindigen.

Comité tegen Foltering

Beslissingen

J.T. (991/2020, 21 april 2023)

Verzoeker, een onderdaan van Sri Lanka, klaagt dat hij een reëel risico loopt op een schending van artikel 3 (verbod op refolement) van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (CAT) als hij terugkeert naar Sri Lanka.

Verzoeker stelt dat de regering ten onrechte heeft geoordeeld dat er geen reëel, persoonlijk en dreigend risico bestaat dat hij wordt gemarteld als hij naar Sri Lanka zou worden teruggestuurd. Volgens verzoeker heeft de regering de risicofactoren die in zijn geval bestaan niet goed beoordeeld en had zij die moeten bezien in het licht van de algemene situatie in Sri Lanka. Hij noemt verschillende risicofactoren. Zo stelt hij dat hij bij de Sri Lankaanse autoriteiten bekend staat als lid van de “Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam” (LTTE) en verdacht wordt van deelname aan activiteiten van die organisatie. Ook voert hij aan dat hij littekens heeft die wijzen op eerdere onmenselijke behandeling. Verzoeker stelt verder dat Nederland bekend staat als een centrum waar geld ingezameld wordt voor de strijd in Sri Lanka. Bovendien voert hij aan dat hij niet in het bezit is van een identiteitsbewijs en dat bij de Sri Lankaanse autoriteiten bekend is dat hij in het buitenland asiel heeft aangevraagd en Sri Lanka illegaal heeft verlaten. Verder stelt hij dat de Sri Lankaanse autoriteiten ervan op de hoogte zijn dat zijn familieleden actief zijn bij de LTTE en dat hij zelf ook heeft deelgenomen aan politieke activiteiten in Nederland. Ten slotte legt hij uit dat hij de procedure voor vrijwillige terugkeer alleen maar heeft gevolgd om een gedwongen terugkeer te voorkomen.

Het Comité tegen Foltering concludeert dat de terugkeer van verzoeker naar Sri Lanka geen schending van artikel 3 CAT vormt. Op basis van de informatie in het dossier is het Comité niet in staat om de verklaringen van de verzoeker te bevestigen of het bestaan vast te stellen van een persoonlijk, voorzienbaar, reëel en actueel risico op marteling als hij terugkeert naar Sri Lanka. Het Comité oordeelt dat verzoeker niet heeft aangetoond dat zijn vermeende lidmaatschap van de LTTE en een ontmoeting op de ambassade van Sri Lanka in Den Haag de interesse hebben gewekt van de Sri Lankaanse autoriteiten. Het Comité stelt vast dat de informatie die verzoeker heeft verstrekt niet aantoont dat hij persoonlijk risico zou lopen op foltering of onmenselijke of vernederende behandeling als hij terugkeert naar Sri Lanka.

Overige ontwikkelingen

Raad van Europa⁴

Top Reykjavik

Op 16 en 17 mei 2023 vond de vierde Top in de bestaansgeschiedenis van de Raad van Europa plaats in Reykjavik, IJsland. Directe aanleiding voor de Top was de Russische agressie tegen Raad van Europa-lidstaat Oekraïne.

Naast de steun voor Oekraïne, onder meer door de oprichting van het schaderegister voor Oekraïne en een stevige eindverklaring waarin de basiswaarden van de Raad van Europa zijn herbevestigd, was er ook aandacht voor de interne organisatie van de Raad van Europa. Speciale aandacht is gegaan naar meer budget voor het EHRM en er zal extra aandacht zijn voor de toezicht op de naleving.

EVRM-systeem: inspanningen werkgroepen van het Stuurcomité Mensenrechten

Het Stuurcomité voor mensenrechten (CDDH) heeft tijdens de bijeenkomst in eind november 2023 het rapport over thema's met betrekking tot rechters van het EHRM van de werkgroep experts van het systeem van het EHRM (SYSC-JC) aangenomen en aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa aangeboden. In het rapport wordt speciale aandacht gevraagd voor de (rechts-)positie van rechters tijdens en na de periode in Straatsburg. Voor het overige zijn geen grote wijzigingen voorgesteld voor de procedure voor de voordracht en verkiezing van EHRM-rechters of hun zittingstermijn. De werkgroep mensenrechten in situaties van crises (CDDH-SCR) heeft in 2023 een rapport vastgesteld over het gebruik door lidstaten van de mogelijkheid van het EVRM af te wijken in gevallen van crisis (artikel 15 EVRM) en ook een *toolkit* aangenomen voor het maken van *human rights impact assessments* bij het nemen van maatregelen in tijden van crisis. In 2024 zal deze werkgroep zich gaan buigen over een niet-bindend juridisch instrument over effectieve mensenrechtenbescherming in tijden van crisis, gebaseerd op geleerde lessen van de COVID pandemie.

In april 2023 is na meer dan twee jaar (her)onderhandelen een voorlopig akkoord op onderhandelaarsniveau bereikt over de toetreding van de EU tot het EVRM ("46+1" groep). Aanleiding voor de heronderhandelingen was een advies van het Hof van Justitie van de EU (EU-Hof) waarin het oordeelde dat het eerder uitonderhandelde akkoord op een aantal punten onverenigbaar was met het EU-recht. Het laatste nu nog openstaande punt om tot een finaal akkoord te komen en toetreding van de EU tot het EVRM te realiseren betreft het bezwaar van het EU-Hof over het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB). Kortgezegd vond het EU-Hof het

⁴ Stukken die betrekking hebben op onderstaande onderwerpen zijn te vinden op www.coe.int.

problematisch dat het EHRM, na toetreding van de EU tot het EVRM, rechtsmacht zou krijgen over GBVB-handelingen terwijl het EU-Hof hierover geen rechtsmacht heeft. Een oplossing voor dit bezwaar maakt geen onderdeel uit van het voorlopig akkoord: de EU heeft toegezegd in te zetten op een EU-interne oplossing hiervoor.

Tijdens de bijeenkomst van de CDDH eind november 2023 zijn er drie nieuwe werkgroepen opgericht: een werkgroep (DH-SYSC-PRO) die de eerste effecten van de inwerkingtreding van protocollen 15 en 16 gaat evalueren, een werkgroep (CDDH-IA) die een handboek gaat voorbereiden over mensenrechten en kunstmatige intelligentie, en tot slot een werkgroep (CDDH-ELI) die de noodzaak voor en haalbaarheid van niet-bindende instrumenten gaat onderzoeken in aanvulling op de Richtlijnen voor de uitbanning van straffeloosheid voor ernstige mensenrechtenschendingen (*Guidelines on the eradication of impunity for serious human rights violations*) van het Comité van Ministers van de Raad van Europa van 2011.

Protocol 16 bij het EVRM

In 2023 werden er twee adviezen uitgebracht door het EHRM. Één advies had betrekking op artikel 6 EVRM (recht op toegang tot de rechter) en artikel 8 EVRM (recht op recht op eerbiediging van privé- en gezinsleven), op verzoek van het Finse Hooggerechtshof. De zaak ging over de procedurele rechten van een biologische moeder in de adoptieprocedure van een volwassen kind. Het andere advies had betrekking op artikel 9 EVRM (vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst) en was op verzoek van de Belgische Raad van State. Deze zaak betrof de weigering van toestemming om als beveiligder te werken op grond van het aanhangen van de salafistische ideologie. Tot op heden is er nog geen adviesverzoek bij het EHRM ingediend door één van de Nederlandse hoogste rechters.

In 2022 is door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid een evaluatie van de werking van Protocol 16 uitgezet, naar aanleiding van een toezegging van de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer. Het evaluatieonderzoek is uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en in september 2023 door de Minister voor Rechtsbescherming aan de Tweede Kamer gestuurd.

Het onderzoeksrapport concludeert dat meer ervaring moet worden opgedaan om te kunnen beoordelen of de adviesprocedure (1) positief bijdraagt aan de implementatie van het EVRM op nationaal niveau en aan het vergroten van de dialoog tussen nationale en Europese rechters en (2) leidt tot efficiencyvoordelen. De eerste ervaringen van buitenlandse rechters die al wel gebruik hebben gemaakt van de adviesprocedure blijken positief. Ook Nederlandse rechters blijken de meerwaarde van de adviesprocedure te zien. Op grond van interviews met rechters worden in het rapport criteria geformuleerd om te bepalen of een adviesverzoek zinvol is.

Milieu en mensenrechten

In de zaak *Duarte Agostinho t. Nederland en 32 anderen* (39371/20), waarin zes Portugese kinderen en jongvolwassenen klagen dat de aangesproken staten te weinig doen tegen klimaatverandering, heeft Nederland in 2023 schriftelijk verweer gevoerd in de Grote-Kamerprocedure. Ook heeft het in september 2023 ter zitting mondeling verweer gevoerd. Op 9 april 2024 heeft het EHRM de klacht niet-ontvankelijk verklaard. Ten aanzien van het recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu, heeft het Comité van Ministers in 2023 alle staten die deel uitmaken van de Raad van Europa aanbevolen de inhoud van dit recht nader te onderzoeken, en op basis daarvan te overwegen dit recht in hun nationale rechtsorde te erkennen. Tot slot heeft Nederland in 2023 deelgenomen aan CDDH-ENV, de werkgroep die zich binnen het mandaat van het CDDH bezighoudt met het thema mensenrechten en milieu. CDDH-ENV doet momenteel onderzoek naar de noodzaak en haalbaarheid van een eventueel aanvullend instrument op het gebied van mensenrechten en milieu. Het conceptrapport zal naar verwachting in 2024 worden afgerond.

Toezicht op de naleving

| 48 |

Al sinds de uitspraak van het EHRM in 2018 spant het Koninkrijk zich in om de zaak Corallo, waarin een schending van artikel 3 EVRM werd vastgesteld vanwege detentieomstandigheden op Sint Maarten, uit te voeren. Dit is de enige Nederlandse zaak die onder verscherpt toezicht staat van het Comité van Ministers. In december 2023 kwam het Comité van Ministers samen om de tenuitvoerlegging van uitspraken van het EHRM te bespreken, waar ook de Corallo zaak werd besproken. Het Comité van Ministers verwelkomde de aanwezigheid van Minister van Justitie van Sint Maarten, mevrouw Anne E. Richardson, en de positieve stappen die Sint Maarten heeft genomen om detentieomstandigheden te verbeteren, waaronder dat de United Nations Office for Project Services fase 1 is gestart met de voorbereiding van de bouw van een nieuwe gevangenis, maar sprak opnieuw zijn zorg uit over het tempo waarin verbeteringen plaatsvinden. Eerder in deze rapportage vindt u een overzicht van de inspanningen van Sint Maarten en Nederland om door middel van een volledige reorganisatie van het detentiesysteem verdere schendingen te voorkomen. Door de toegenomen internationale spanningen staat het toezicht op de uitspraken van het Hof steeds meer onder druk. Zo weigert Rusland om sinds zijn gedwongen vertrek uit de Raad van Europa in maart 2022 uitvoering te geven aan de uitspraken van het EHRM, ook al blijft het hiertoe juridisch verplicht. Andere internationale conflicten of spanningen, zoals tussen Armenië en Azerbeidzjan of tussen Turkije en Cyprus, bemoeilijken eveneens de toezichthoudende rol van het Comité van Ministers. Turkije geeft daarnaast geen uitvoering aan enkele belangrijke uitspraken van het Hof, waaronder de zaak Kavala, die al lange tijd hoog op de agenda van het

Comité van Ministers staat. Deze zaak betreft de detentie van de Turkse filantroop en mensenrechtenverdediger Osman Kavala. In 2017 werd Osman Kavala door de Turkse autoriteiten opgepakt vanwege de verdenking van betrokkenheid bij anti-regeringsdemonstraties in 2013. In 2019 oordeelde het EHRM dat dat er geen redelijke verdenking tegen hem bestond, en dat hij door Turkije met oneigenlijke doeleinden strafrechtelijk is vervolgd en gedetineerd, met als doel hem het zwijgen op te leggen en andere mensenrechtenverdedigers te ontmoedigen en dat hij dientengevolge onmiddellijk vrijgelaten dient te worden. Hieraan heeft Turkije geen gehoor gegeven. Het Comité van Ministers startte een inbreukprocedure waarop het EHRM op 11 juli 2022 oordeelde dat Turkije tekortschiet in de naleving van het arrest van het EHRM. Sindsdien is Kavala in Turkije tot levenslang veroordeeld, op grond van dezelfde verdenking waarvan het EHRM oordeelde dat hij daarvoor niet langer vervolgd mag worden. Binnen het Comité van Ministers wordt gezocht naar vervolgstappen die met name zien op het in gang zetten van versterkte politiek dialoog. Nederland blijft de zaak ook bilateraal op hoog niveau aankaarten.

Verder geeft Nederland in 2023, mede naar aanleiding van de eerder genoemde Top in Reykjavik, actief bijgedragen aan de discussies over versterking van het EVRM toezicht systeem, waaronder het versterken van de “gereedschapskist” van het Comité van Ministers, de rol van de Secretaris Generaal van de Raad van Europa, van nationale parlementen en de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, en het versterken van de escalatieladder bij niet-tenuitvoerlegging van EHRM uitspraken.

Aanpassingen Rules of Procedure EHRM

In 2023 heeft het EHRM een aantal aanpassingen van de Rules of Court aangenomen. Voor de procedures zijn het meest relevant een verduidelijking van de verschoningsregels (Regel 28), een aanpassing van de regels voor een verzoek om verwijzing naar de Grote Kamer (Regel 32), een wijziging in Regel 44 met een verduidelijking in de termijnen voor interventies door derde partijen en een nieuwe Regel 44F met een regeling voor de behandeling van vertrouwelijke documenten. Er zijn ook nieuwe *Practice Guidelines* aangenomen over verzoeken om verwijzing naar de Grote Kamer, interventies door derden en de wraking en verschoning van rechters.

Europees Sociaal Handvest / Collectieve klachtprocedure

Voor het Europees Sociaal Handvest (ESH) en de collectieve klachtprocedure zijn er in 2023 geen ontwikkelingen geweest. Er wordt nog steeds gewerkt aan de versterking van het systeem van het ESH.

Overige ontwikkelingen Verenigde Naties

Facultatieve Protocollen

Bij Kamerbrief van 26 mei 2023 heeft het kabinet het principebesluit genomen om de facultatieve protocollen bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-Verdrag handicap) en het Verdrag voor de rechten van het kind (IVRK) te ratificeren. In deze facultatieve protocollen wordt het individueel klachtrecht, het zelfstandig onderzoek en (in het geval van IVRK) het interstatelijk klachtrecht mogelijk gemaakt. De procedure voor ratificatie van het facultatieve protocol bij het VN-Verdrag handicap wordt gestart. Met de ratificatie van het facultatieve protocol bij het IVRK wordt gestart na afronding van het ratificatieproces van het protocol bij het VN-Verdrag handicap, waarbij nog een expliciet weegmoment plaatsvindt ten aanzien van het protocol bij het IVRK.

Treaty body strengthening process

| 50 | In 2012 werd een proces in gang gezet door het Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties (Office of the High Commissioner for Human Rights, OHCHR) om het systeem van de VN-Verdragscomités te versterken. Dat proces loopt nog steeds. Op 29 mei 2023 produceerde de OHCHR een *Working Paper* waarin verschillende voorstellen worden gedaan op drie gebieden: (i) de rapportagecyclus, (ii) de harmonisatie van werkmethoden, en (iii) de “digital uplift” (waaronder modernisering van IT platforms). Op 1 november 2023 nam Nederland deel aan een informele dialoog met de OHCHR over het *Working Paper*, waarin Nederland een verklaring aflegde. In die verklaring werd: (i) steun uitgesproken voor handhaving van het (onafhankelijk) systeem van de VN-Verdragscomités en het proces van versterking hiervan, (ii) vertraging in de behandeling van individuele klachten gesignaleerd en overlap tussen rapportageverplichtingen geïdentificeerd om hierin noodzakelijke verbetering aan te brengen, (iii) steun uitgesproken voor harmonisering van werkmethoden en het voorstel van een rapportagecyclus van acht jaar, voor de VN-Verdragscomités die een rapportagecyclus hebben, en (iv) zorg uitgesproken over represailles tegen partijen die met de VN-Verdragscomités samenwerken. Verder overleg met de OHCHR hierover zal in 2024 plaatsvinden.

Bijlagen: overzichten en statistieken

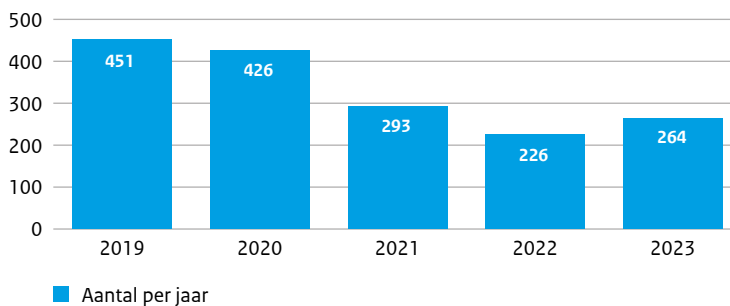
Bijlage I

Raad van Europa

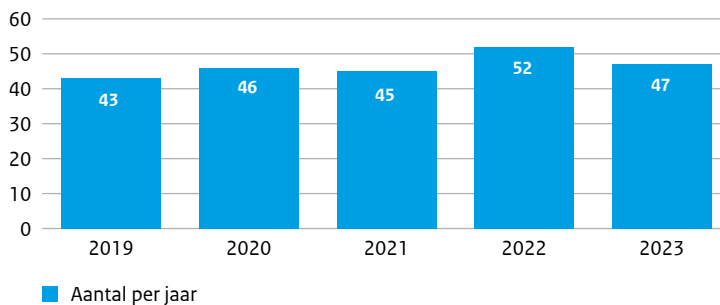
Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁵

Statistieken⁶

Figuur 1 Aanhangige zaken tegen het Koninkrijk

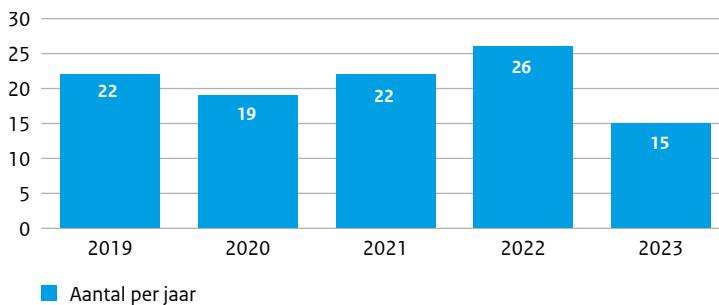
Figuur 2 Bij het Koninkrijk in behandeling zijnde zaken

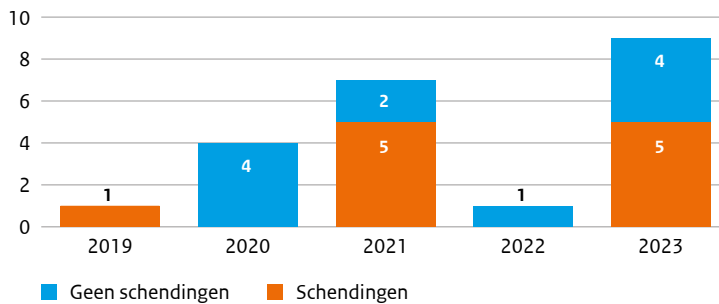
⁵ Cijfermateriaal met betrekking tot alle lidstaten van de Raad van Europa is te vinden in de *Analysis of Statistics 2023* van de griffie van het EHRM, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c>.

⁶ De gegevens hebben betrekking op zaken tegen het Koninkrijk der Nederlanden.

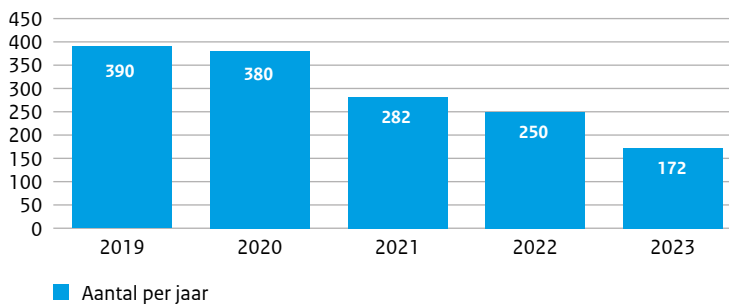
Figuur 3 Nieuwe aan het Koninkrijk gecommuniceerde zaken

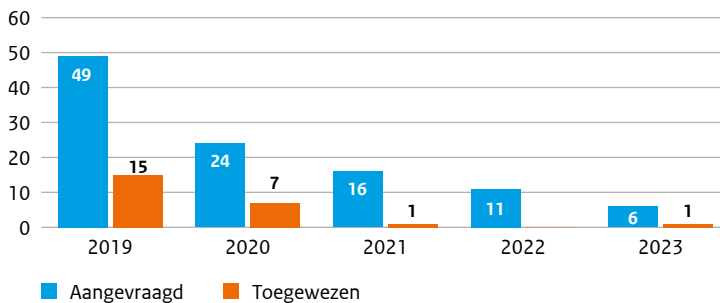
Figuur 4 Uitspraken

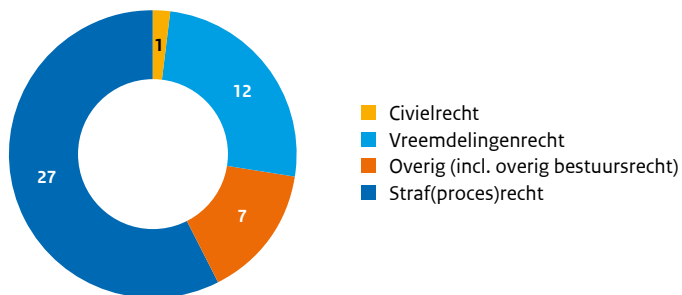
Figuur 5 Ontvankelijkheidsbeslissingen en beslissingen tot schrapping van de rol

Figuur 6 Voorlopige maatregelen (Procedureregel 39)

Figuur 7 Aanhangige zaken per categorie op 31 december 2023

Uitspraken en beslissingen⁷

Uitspraken

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
S.S.	61125/19	10 januari 2023
C.M.C.	34507/16	10 januari 2023
F.L.	57766/19	11 april 2023
J.J. B.V. e.a.	2800/16	16 mei 2023
S.W.O.C. B.V.	2799/16	16 mei 2023
B.H. B.V.	3124/16	16 mei 2023
P.I. B.V.	3205/16	16 mei 2023
K.A.	8757/20	30 mei 2023
A.M.A.	23048/19	24 oktober 2023
C.J.J.L. e.a.	56996/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 en 57307/17	21 november 2023

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
B.J.	51027/19	5 december 2019(**)
C.H.P.	58403/17	1 september 2022(**)
A.A.	31007/20	4 mei 2023
C.T.	20209/19	4 mei 2023
F.K.	36141/21	4 mei 2023
G.L.H.	22069/19	4 mei 2023
K.D. e.a.	52334/19	4 mei 2023
S.M.	31212/20	17 mei 2023
B.Y.A.M.	21461/20	6 juli 2023(*)
R.H.	18138/20	14 september 2023
G.G. e.a.	34425/22	23 november 2023

⁷ De hier genoemde zaken zijn samengevat in het hoofdstuk 'Raad van Europa'.

(*) *Single judge decisions* en daarom niet samengevat.

(**) Reeds vóór 2023 afgesloten maar hiervan pas in 2023 bericht ontvangen.

Interventies

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
K.J.B. e.a. t. Rusland	22515/14	27 juni 2023
T. t. Polen	21181/19, 51751/20	6 juli 2023

Zaken tegen het Koninkrijk in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
A.A.M.	64534/19	art. 8
A.R.	59806/19	art. 3
A.M.M.	34129/21	art. 2
A.S.M.	29348/18	art. 3
B.H. B.V.	3124/16	art. 8
B.M.	31220/20	artt. 6 en 3
C.D.A.	39371/20	artt. 2, 8 en 14
C.S.M.	61433/21	art. 6
D.D.J.	23106/19	art. 7
D.S.	55021/19	art. 3
D.V.S.	26337/22	art. 6
E.G.E.	52053/18	artt. 2, 3 en 8
E.M. en S.M.H.	47878/20	art. 8
F.B.	28157/18	art. 3
F.J.	57264/18, 27124/22	artt. 6, 7, 9, 10 en 11 en art. 2 van Prot. 4
G.A.H.	15199/20	art. 3
H.B.	36384/22	artt. 3 en 8
H.H.	24008/20	art. 3
I.M. e.a.	16395/18	art. 7
J.J. B.V. e.a.	2800/16	art. 8
J.B.	36163/21	art. 8
J.F.R.	55483/19	art. 3

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
J.K.	19365/19	artt. 6, 10 en 11
J.F.M.	27963/18	art. 3
J.M.H. e.a.	73411/17, 70630/17	art. 3
J.S.	56440/15	art. 6
J.V.S.	16381/23	art. 6
K.B.	30395/20	art. 6 en 3
L.J.G.	30638/22	art. 8
M.A.	4470/21	art. 8
M.B.	71008/16	art. 5
M.Ö.	45036/18	art. 2
M.K.	9573/23	art. 5
M.R.	56209/19	art. 3
M.R.	59814/19	art. 3
N.O.S. e.a.	20066/18	art. 10
N.S.S.	45644/18	artt. 6 en 8
P.C.K.	43250/22	artt. 8 en 13
P.I. B.V.	3205/16	art. 8
P.Z.	27231/19	art. 7
R.B.H.	34039/22	art. 3
R.H.Z.	46836/18	artt. 3 en 6
R.R.K.	22501/23	art. 6
S.W.O.C. B.V.	2799/16	art. 8
S.M.E.	16216/23	art. 3
T.D.	36010/21	artt. 8 en 13
T.K.	298/15	
U.K.	44051/20	art. 8
W.R.		art. 6
Y.F.C. e.a.	21325/19	artt. 3, 5 en 13 en art. 4 van Prot. 4
Z.	64772/19	art. 1 van Prot. 1

Zaken tegen andere landen waarin een interventie is ingediend in behandeling op 31 december 2023⁸

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
S.A. e.a. en A. e.a. t. Rusland	25714/16, 56328/18	artt. 2, 3 en 41
W. e.a. t. Polen	11000/21	artt. 6, 8 en 10
Oekraïne t. Rusland	11055/22	art.1

Door Koninkrijk ingediende statenklacht

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
Oekraïne en Nederland t. Rusland	8019/16, 43800/14, 28525/20 en 11055/22	artt. 2, 3 en 13

| 59 |

Europees Comité voor Sociale Rechten

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel ESH
ETUC, FNV, CNV	201/2021	art. 6

Zaken onder toezicht op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum beslissing
UWE	134/2016	28 februari 2020
FEANTSA	86/2012	2 juli 2014

⁸ In deze zaken heeft het Koninkrijk geïntervenieerd of het voornemen tot interventie te kennen gegeven.

Comité van Ministers

EHRM-zaken onder toezicht op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum uitspraak
J.C.M.	10511/10	26 april 2016
F.C.	29593/17	9 oktober 2018
V.K.	2205/16	19 januari 2021
M.M.	10982/15	9 februari 2021
R.R.C.	21464/15	15 november 2022
A.H.L.	2445/17	15 november 2022
C.M.C.	34507/16	10 januari 2023
S.S.	61125/19	10 januari 2023
K.A.	8757/20	30 mei 2023
A.M.A.	23048/19	24 oktober 2023
C.J.J.L. e.a.	56914/17, 56917/17 en 57307/17	21 november 2023

EHRM-zaken waarvan toezicht is beëindigd in 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum afsluitende resolutie
C.T.	20209/19	4 mei 2023
G.L.H.	22069/19	4 mei 2023
F.K.	36141/21	4 mei 2023
S.M.	31212/20	17 mei 2023

Bijlage II

Verenigde Naties

Algemene gegevens⁹

In het jaar 2023 werden door de VN-Verdragscomités:

- drie nieuwe verzoekschriften ter kennis gebracht.

Mensenrechtencomité

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
A.D.N.	2894/2016	22 maart 2023
J.S.	3210/2018	22 maart 2023
G.J.	2958/2017	19 juli 2023
M.S., B.S. en A.M.	4254/2022	24 oktober 2023
S.E.H.	3236/2018	31 oktober 2023

| 62 |

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel IVBPR
A.Z.	3868/2021	art. 14
D.K.	3768/2020	artt. 2, 7 en 8
F.K.F.	3907/2021	artt. 2 en 17
G.F.S.	3650/2019	artt. 2, 10, 14, 15, 17, 25 en 26
G.V.B.	3720/2020	artt. 14 en 17
J.D.A.S.	4477/2023	art. 14
J.P.M.L. en M.K.	4019/2021	artt. 7, 9, 10, 14, 15 en 17
N.J.S.C.	4015/2021	artt. 2, 6 en 7
R.L.K.	3721/2020	artt. 2, 14 en 17
R.V.D.B.	4268/2022	art. 14
S.H. e.a.	3281/2018	artt. 2, 6, 7, 17, 19, 24 en 26
V.G.	3856/2020	artt. 2, 15 en 26

⁹ De hieronder genoemde zienswijzen en beslissingen zijn samengevat in het hoofdstuk 'Verenigde Naties'.

Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
H.O.	178/2022	19 mei 2023

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CEDAW
S.V.	162/2020	art. 16
J.C.V.	194/2022	artt. 1, 2, 3, 5, 6 en 12
F.A.	202/2023	artt. 1, 2
M.E.V.B.	212/2023	artt. 5, 16

| 63 |

Comité tegen Foltering

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
J.T.	991/2020	21 april 2023

Zaken in behandeling op 31 december 2023

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CAT
V.R.	1103/2021	art. 3

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

www.rijksoverheid.nl

© Buitenlandse Zaken | april 2024

17BUZ111759 | N